

EEN DIAMANT DOOR GOD GESLEPEN

KRACHTDADIGE BEKERING,
OF
OVERBRENGING UIT HET JODENDOM TOT HET CHRISTENDOM

van

SARA EPHRAIM DIAMANT Geboren VAN GELDEREN

Uitgave: K. HEERSCHAP, OUDDORP

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2008

AAN DE EENVOUDIGE LEZER!

Mej. Sara Ephraim Diamant, geb. van Gelderen, voortgesproken uit brave ouders van de burgerstand, te Tiel. (geboren ca. 1805)

De lezer zal uit het opschrift vlug ontdekt hebben, dat wij hier te doen hebben met een nakomelinge van het geslacht Abrahams, of een afstammeling van het Jodendom, door God verkoren uit alle geslachten der aarde als Zijn erf- en Bondsvolk, en nog heden beminden om der vaderen wil. Zijn Goddelijk oog is nog steeds op hen gericht, zodat, niettegenstaande zij over de ganse aarde zijn verspreid, als vruchtgevolg van: „Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen!” zij nochtans door al de rollende eeuwen tot één volk zijn gebleven, dat zich ook heden nog dicht aaneenschaart, maar met het bedeksel Mozes op hun aangezicht, de Messias blijven verwerpen, alhoewel volgens enige hunner beroemdste Rabbijnen, de tijd voor de komst van de beloofde Messias al lang verstreken is. „Want de scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat de Silo komt”.

Welnu, ieder die enigszins bekend is met Gods dierbaar Woord, weet, dat de scepter of de heerschappij al eeuwen van Juda of Israël geweken is, en dat daarom al hun wachten op een nog te komen Messias dwaas en ijdel is. Maar, daar het hier gaat over de bekering van een dochter Abrahams, zal de goedgunstige lezer benieuwd worden naar de toedracht der zaken.

Velen, die de leeftijd van 60 jaren bereikt hebben, zullen zich nog herinneren, hoe 50 jaar geleden. Mej. Sara Ephraim Diamant een geregelde bezoeker was van ons dorp, genaamd Ouddorp, (Eiland Flakkee) waar zij steeds een aangename gast was bij de Wed. Neeltje Komtebedde, de heer Krijn Lodder, Jan Meyer, Leen Mastenbroek en anderen.

Maar niet alleen te Ouddorp, maar ook te Melissant en te Herkingen kwam zij veel. Te Melissant geliefd en geherbergd als een welkome gast bij de familie Kleinenberg, vanwege haar uitblinkende Godsvrucht, en haar uitgebreide kennis, door genade, van Gods dierbaar Bijbelwoord, tot stichting en verheuging des harten, voor allen, die hun voet gezet hebben, op de weg naar Sion. Dan was zij een vurig getuige om te Vermelden van de wegen en leidingen, die God houdt met Zijn volk hier in dit Mesech.

Te Herkingen kwam zij veel bij de Edelachtbare heer A. de Vlieger, Burgemeester van genoemde plaats - schrijver van „de Vlaamse Passementwever”, een boek, welbekend bij ons gereformeerde volk - waar zij als beminde vriendin, soms wekenlang vertoefde. Deze vriend had, als zeer begaafd en haar geestelijke bloedverwant beloofd en op zich genomen, om na haar overlijden haar levensweg in het licht te geven, maar genoemde vriend is 4 jaar eerder overleden, waarmede alle beloften vervielen.

Ook in Middelburg, Rotterdam en in een groot gedeelte van Nederland zijn nog levende getuigen van haar eenvoudige Godsvrucht, en haar liefde tot Gods ware volk.

Al jaren was het in mijn hart om dit kostelijke werk door de drukpers het licht te doen zien, opdat het niet aan de vergetelheid mocht worden prijsgegeven, maar door vele oorzaken verhinderd, is dit ongedaan gebleven. Nu echter schijnt het Gods tijd te zijn - die altijd de beste is - dat het niet langer in een hoek of kast verborgen wordt, maar als een schijnend licht op een kandelaar, het volk van Nederland, en inzonderheid haar nog in leven zijnde vrienden ter hand wordt gesteld. Dat het hun tot verkwikking en bemoediging moge strekken op hun proef- en drukwegen, door de bijlichting van Gods dierbare Geest, dan zal het oogmerk bereikt zijn van,

DE UITGEVER.

KRACHTDADIGE BEKERING VAN MEJUFFROUW SARA EPHRAIM DIAMANT

Als afstammeling van een braaf en vroom Joods geslacht, genoot ik met mijn broeders en zusters, een bijzondere opvoeding. Van jongsaf werden wij door onze grijze vader in de Israëlitische Godsdienst onderwezen, en met gestrengheid daarin opgevoed.

Ik was de oudste, en dus ook het eerst op de Christelijke school. Mijn moeder, ook een stipte Jodin in haar Godsdienst, ging naar de schoolmeester om te verbieden, dat ik mee zou zingen of bidden, maar dit hielp die arme vrouw niet veel. Ik mocht meezingen, mijn lust was zo, en menigmaal was ik ook geneigd om met de kinderen mee te bidden.

Al vroeg verliet ik de school, om, zoals dit onder de Joden het gebruik is, iets voor mijn brood te doen; ik werd in mijn tiende jaar al koopmeisje, en verkeerde dus onder allerlei mensen.

Naardien de lessen en bevelen van mijn dierbare ouders mij gedurig voor ogen zweefden, was ik zeer stipt op mijn Godsdienst; liever was ik gestorven, dan iets gebruikt van hetgeen mij volgens de wet van Mozes verboden was, en evenwel was ik van mijn kindsheid af, onder de Joden gehaat, en daarentegen bij anderen vrij algemeen bemind. Ook mocht ik niet langs straten en wegen omdwalen, of naar kennissen gaan, zoals wel andere Jodenkinderen deden. Ik voor mijzelf had dit menigmaal wel anders gewild, omdat ik daartoe wild genoeg was, maar eerst een Drie-enig God, en naast Hem mijn brave ouders, hebben mij voor menigerlei verzoe-kingen bewaard.

Ik was als meisje al vroeg groot, en o! hoe heeft mij die Vader in de Hemel het vat bewaard voor losbandigheid; en het, - dank zij daarvoor Zijn goedheid! - op een wonderbaarlijke wijze zó geschikt, dat niet een rijke, maar een arme, maar eerlijke man mijn deel geworden is.

Het verloren schaap uit Israël kreeg door de Almachtige God van Hemel en aarde, te zien op de grote verzoendag in 1845. In de Synagoge zijnde, werd mij afgevraagd: *waar is uw heilige der Heiligen? Waar is uw Hogepriester? Waar is uw Tabernakel? Waar is Efod en Terafim?*

Ik stond bij die eerste vraag als iemand, die verstandeloos was, maar de angst dreef mij toenmaals uit de Synagoge. Ik ging naar mijn woning, nog nuchter zijnde sinds de vorige avond te vijf uur, tot het middagoffer, dat daar geschieden moest door iemand, die juist het Priesterambt bediende, en evenals ik een groot zondaar was. Dit alles samen maakte mij zeer bedroefd. Thuiskomende zette ik mij neer en begaf mij aan het eten en drinken. Het was mij of ik zeggen wilde: vasten zal mij toch niet helpen.

De avond komt aan, de Synagoge gaat uit naar de gewoonte der Joden, mijn echtgenoot komt thuis en vraagt mij: *waarom ben je uit de Synagoge gegaan?* En veinzende is het antwoord: *Och lief! Ik was flauw geworden van het vasten.*

Maar lieve lezers! Het Loof huttenfeest komt, mijn geliefde, die weet, dat ik een groot liefhebster was van naar de Kerk te gaan, vraagt mij, of ik niet meega naar de Synagoge, en mijn antwoord is: *ja*. Maar, o akelig ja-woord!

Wij gaan als naar gewoonte op, en zie, daar wordt mij weer hetzelfde gevraagd, en daar was als een stem: *gaat weg van hier!* Ik werd verschrikt, sla mijn boek toe, en ga naar huis. Nu zeg ik bij mezelf: nú ook niet meer naar die plaats. Mijn betrekkingen

komen thuis, en nu zeg ik hun vrij-uit: *ik ga niet meer naar de Synagoge*. Maar op de vraag van man en kinderen: *waarom niet?* kon ik geen antwoord geven.

De Joodse feestdagen gaan voorbij, die ganse winter was ik onrustig in mijzelf, maar wist daarvan de inhoud niet te zeggen. En nu, geliefde lezers! bedenk steeds: al wat de Goddelijke Voorzienigheid werkt, is altijd heilig en goed. *God is God en niemand meer*, zo zei ik in mijn blindheid, en wist niet wat het was.

Maar ach! Denkt u echter daarbij niet, dat in de Christelijke strijd de rozen voor de voeten groeiden; want als dit plaats had, hoe zou dan zulk een benauwde ziel de Drieënige God leren kennen? Het best leert men de Vader, Zoon en Heilige Geest kennen, wanneer men, zoals wij, met velerlei rampen, ziekten en tegenspoeden te worstelen heeft. Maar geloofd zij Hij, die was en blijft tot in Eeuwigheid, om alles te besturen naar Zijn heilige wil. Dien het ook behaagde mij het eerst te verontrusten, ten einde mij met Zijn eniggeboren Zoon bekend te maken, die ik ook doorstoken had.

Daarbij hadden ook uitwendige ongelukken, zoals de Jood het noemt, bij ons niet minder plaats. Wij riepen overal om hulp, maar menselijke hulp was te klein. Ik boog mij haast ter aarde van angst en benauwdheid over de grote bezoeking, en vroeg dikwijls, in eigengerechtigheid aan mijzelf: waaraan hebben wij het toch verdiend; om zó bezocht en gestraft te worden van de Almachtige God! En riep uit: *God! doe af Uw toorn van ons!*” Maar het was tevergeefs, het werd hoe langer hoe erger, de armoede kreeg de overhand over ons, en welke plannen wij maakten, wat wij ook uitdachten, het bleef alles zonder vrucht, en dit maakte ons hopeloos. De armoede toch is als een brutaal mens die overal doordringt en zo was het ook bij ons.

Uit brave ouders van de burgerstand geboren, en niet bij vragen opgebracht, daarbij nog het onderscheid tussen Jood én Jood, met opzicht tot de opvoeding, en schaamte over mijn toestand - dit alles samen bezwaarde al meer en meer mijn ziel, zodat ik menigmaal uitriep: „ik sterf nog van angst.”

Ondertussen was de winter slepende geëindigd en werd het Joden-Pascha; andere Israëlieten hadden te eten, wij niet. Door hun armbestuur werden ons de ongezuurde broden toegedacht; maar wij moesten evenwel verdrukkingen hebben. Voor elf personen kregen wij twee platte koekjes des morgens en twee des avonds, dus te veel om te sterven, en te weinig om van te leven. Maar wij hadden niets anders, zodat de grote honger ons drong, om dat schaduwachtig Pascha te verlaten. Zij nochtans voerden Gods wijze en heilige raad met ons uit; er moest voor ons een ander Pascha komen.

Die acht Joodse Ceremoniële dagen gaan voorbij, en niemand was blijder dan wij. Wij beraadslagen samen en besluiten, om, nu de zomer ophanden is, op reis te gaan, wat de huisvader dan voor enige weken te beurt valt, teneinde zo mogelijk wat te verdienen. De dag van vertrek is daar, en de bedroefde vader neemt afscheid van een wenende vrouw en negen kinderen.

O, lieve lezers, verbeeldt u zulk een hartroerend afscheid; een hongerig gezin in de uiterste behoeften, te laten zonder enig uitzicht op spoedige redding of hulp! Mij scheen de dood verkieselijker boven het even. Een paar dagen later, op een Joodse Sabbat, werd onze toestand door een bijkomend onheil nog verzaard. Wij hadden voor ons middagmaal dikke gort met stroop, maar niet lang na de maaltijd gevoelden wij ons allen, uitgezonderd één kind, dat juist geen gort gebruikt had, in een gevaarlijke toestand, die allengs verergerde, zodat wij aanhoudend moesten braken, en door de benauwdheid de dood bij een ieder van ons elk ogenblik te verwachten scheen. Het enige gezonde kind haastte zich naar een geneesheer, die ons middelen

toediende om het braken te bevorderen, en het behaagde de Allerhoogste, Die nog geen lust had in onze zondige dood, die middelen te zegenen, en ons nog te sparen. Wat het geweest is, de Heere alléén weet het, ons is het tot deze ure onbekend gebleven.

Na zo enige kommervolle weken doorgebracht te hebben, komt de huisvader van zijn reis terug, om het Joods Pinkster te houden. Het weerzien baarde wel hartelijke blijdschap, maar zijn droevig gelaat verried maar al te duidelijk, dat hij niet gunstig geslaagd was, en wij waren zó arm, en hadden zóveel behoeften, ja, misten zelfs één bed om op te slapen.

Door de nood gedrongen, wordt andermaal tot een reis besloten, waarbij ik met nog twee onzer zonen, mijn man zou vergezellen, en zo nog vijf kinderen achterlatende, behalve de twee oudsten, die in dienst waren, en van welke één als korporaal bij de kanonniers in Breda, en de andere bij de infanterie in Bergen op Zoom, in garnizoen lag, verlieten wij op de 23ste mei 1846 Breda, de stad onzer inwoning, om ons naar Limburg te begeven.

Hoewel de reis op zichzelf enige weken gunstig was, zo vond ik toch nergens rust, want behalve dat mij als moeder ons achtergelaten gezin, in al zijn behoeften bestendig voor de geest stond, was ik immer als een gejaagde, zonder dat ik hiervan enige reden wist, zodat mij allengs de moed geheel ontzonk. Te Roermond gekomen, zouden wij daar gedurende de kermis vertoeven, en voorts die van Maastricht bezoeken, waarheen eigenlijk onze reis was.

Te Roermond stonden mijn man en mijn zonen met sigaren te koop, terwijl ik iets zocht te verdienen met enige kledingstukken van allerlei vlekken te zuiveren.

Zodoende enig geld bijeen verzameld hebbende, om onze achtergebleven kinderen tot levensonderhoud toe te zenden, begaven wij ons naar een Jood, om het Kleefse geld tegen Hollands te verwisselen, en hem het adres op de brief te laten stellen, omdat mijn man niet kon schrijven, en ik mijn gebrekkig schrift niet durfde vertrouwen.

Op onze weg daarheen kwamen wij langs een Roomse Kerk, waarbij een groot kruis met een *Christusbeeld* stond, dat pas nieuw geverfd was. Op dit gezicht werd ik inwendig zó getroffen in mijn hart, bij de gedachte aan de onuitsprekelijke smarten van zulk een lijden, zózeer door medelijden aangedaan, dat ik in weemoed moest uitroepen: „**O, God, welke moordenaren moeten dát geweest zijn! O, zie eens, die ontzaglijke wonde, waar zij Hem doorstoken hebben! O, als Hij toch de Messias geweest is, die komen moest om Israël te verlossen - ach, wat heeft Hij dan daarvoor geleden!**”

Mijn man, wanende, dat ik op dit ogenblik niet goed bij het hoofd was, antwoordde daarop: „Als jij gek wordt, dan zal ik je in het verbeterhuis laten brengen; wat gaat het ons aan, wat er vóór achttienhonderd jaar gebeurd is; en wat Hij, die daar hangt, gekregen heeft, zal hij zeker wel verdiend hebben!”

Dit gezegde ging mij als een zwaard door de ziel, en ik moest daarop antwoorden: „Nu ben jij nog groter moordenaar dan zij, die hem gekruisigd hebben!”

„Kom, kom,” viel hij hierop in, „laat ons van hier maar voortgaan, want jij, vrouw, verijdelt onze ganse dag. Wij hebben thans onze laatste cent naar onze kinderen gezonden, en moeten nu maar weer zien om andere te verdienen.”

Stilzwijgend gaf ik hieraan toe, en wij gingen samen voort. De vader spoedde zich met zijn zonen naar de kennis, en ik zou intussen de stad weer doordwalen, om aan de fatsoenlijke huizen enig werk voor mij te vragen. Dit anders zo verdrietig en vruchteloos omzwerven was mij thans een aangename taak, omdat ik juist daardoor

ongemerkt gelegenheid kreeg om dat *Kruisbeeld* nog eens te gaan beschouwen, dat zulk een bijzondere indruk gemaakt had op mijn gemoed, en dat sindsdien mijn ganse ziel op een mij geheel vreemde wijze bezig hield.

Het duurde dan ook niet lang, of ik stond andermaal voor diezelfde kerk en staarde met geboeide blikken op het voorwerp, dat mij tot zich getrokken had, terwijl ik nu, geheel vrij en onverschillig voor alles wat mij omringde, te midden van een sombere gemoedsstemming, een ongekend genot smaakte, wat mij een geruime tijd daar deed vertoeven. Maar mijn plicht als vrouw en moeder gebood mij, om eindelijk toch heen te gaan.

Inmiddels wordt het avond; mijn man en beide zonen komen thuis, om als naar gewoonte, samen te eten; ik was in mijzelf gekeerd, treurig en benauwd, en had geen eetlust. Vier dagen later werd ik ziek, en wel ze hevig, dat op de derde dag daaraanvolgende, al een geneesheer bij mij moest komen. Deze man was een groot vloeker, hetgeen voor mij als een doodsteek was; want ik zag al zoveel heil in Jezus Christus, dat ik geen vloeken meer kon aanhoren. Hij zei, dat mijn ziekte hoofdzakelijk in het heimwee bestond, hetgeen zeer wel mogelijk was, want sinds het voorgevallene met dat kruis, wenste ik mijzelf maar in Breda; dan, zo meende ik, zou dat bezwaard gemoed wel weer verruimd worden.

Intussen werd ik hoe langer hoe zieker, en eerst na negentien dagen kwam er een gunstige wending en begon ik langzamerhand te herstellen. Toen ik zover gevorderd was, dal, ik meende weer te kunnen reizen, besloot ik om naar huis te gaan, en stelde dat mijn man voor. Deze hoorde dit zeer onverschillig aan, en voerde mij tegemoet: „Jij kunt naar huis gaan, wanneer je wilt, maar het reisgeld daartoe kun je niet bekomen; met een vrouw, die gedurende zeventien nachten het bed van haar man verlaat, heb ik niets te maken.”

„Wat mij betreft,” hernam ik, „ik zal ook zonder dat wel thuis komen, maar heb jij dan ook niets mee te geven voor je arme kinderen?”

Eerst de volgende morgen kreeg ik hierop antwoord en werden mij zes gulden voor hen toegezegd. Juist op diezelfde dag ontvingen wij een brief met het treurige bericht, dat onze oudste en jongste dochter beide tot stervens toe ziek lagen aan zenuwziektekoortsen.

Hoezeer dit een sterke drangreden was om mijn afreis te bespoedigen, noodzaakte mijn man mij evenwel, om hem de andere dag nog eerst naar Sittard te vergezellen, teneinde van daar enige goederen te halen. Onze weg daarheen over de eenzame heide voortzettende, sprak mijn man mij aldus aan: „Nu zul je mij zeggen, waarom je sinds enige tijd zo onverschillig omtrent mij bent. Heb je mij ook in 't één of ander ontrouw bevonden, of wat is er? Als je het hier niet bekent, ben je een kind des doods. Gedurende de 28 jaren, die wij getrouwd zijn, hebben wij zoet en zuur samen gesmaakt, en dus moet je het mij zeggen óf hier sterven - spreek!”

Dit zeggende trok hij driftig zijn mes, zóver was de boze de arme man al meester.

Vrij kalm zei ik: „O! nee, mijn lieve, je zult mij niet doodsteken, dat zal God verhoeden, maar meen je het te kunnen doen, welnu dan, voer je voornemen uit.”

O, God,” riep ik, „sta mij bij, zal ik hier de dood sterven”? Gij weet het!”

„Spreek,” viel de man woedend hierop in, „waarom ben je nu anders, dan je steeds geweest bent, je moet het mij zeggen!”

„Welnu dan,” hervatte ik, „ik moet, en zal, en wil Christin worden.”

„O God!” roept de arme man, terwijl hij zijn mes wel twintig passen ver van zich afwerpt, „wat zal mij nu overkomen? Jij, oude Jodin, ben je gek, wat heeft je daartoe bewogen?”

De onbetamelijke uitdrukkingen, die mij verder werden toegevoegd, behoeven hier niet vermeld; de Heere verhoedde het uiterste en wist mij te bewaren.

Eindelijk te Sittard gekomen, en onze zaken daar gedaan hebbende, keerden wij direct terug. Thans een weinig bedaard zijnde, wendt mijn man alle pogingen aan, om mij van mijn voornemen af te brengen, en dringt die aan met de bedreiging om mij anders te verlaten. Met dit laatste viel de duivel mij heftig aan.

„Welnu,” was het, “wat denk je, zou je van hem, aan wie je tot hiertoe zo nauw verbonden bent, die je zo dierbaar was, kunnen scheiden? Zou die dwaze inval je zulk een offer waard zijn?” Maar zie, de Heere was sterker dan hij.

„Och, lieve!” was mijn antwoord, „jij behoeft mij toch niet te verlaten, voordat ik recht weet of Hij waarlijk die Messias is, op Wie wij, Joden, thans nog wachten. Eerst als ik dit recht onderzocht heb, dan zal ik mij bij een dominee vervoegen, en dan weet ik het tevens goed gemaakt: een wijze man en een gekke vrouw passen toch niet bij elkaar; jij bent een Amsterdammer van geboorte, en dus niet die gemeente je maar opnemen. Intussen wil ik, zolang je leeft, deelnemen in alles wat nog overkomt; ik ben én blijf toch je wettige vrouw.”

Hier deed de Almachtige een wonder. Diezelfde driftige man, die zo woedend tegen mij had uitgevaren, gaf niet alleen de strijd op, maar werd zeer bedroefd, en sprak geen enkel woord meer, voordat wij weer in Roermond waren.

De volgende morgen dan, ging ik alleen zeer vroeg op reis naar Breda, en maakte, door onrust voortgedreven, die dag een route van acht uren, al biddend dat God mij mocht geleiden en mijn nog zwakke krachten sterken. Des avonds kwam ik meer dood dan levend in mijn nachtkwartier, maar was zó afgemat, dat ik eten noch rusten kon. De andere dag alweer heel vroeg op pad zijnde, legde ik zes uren af. Op deze weg vielen mij de woorden in het hart: *ga naar het land, dat Ik u wijzen zal*; maar ik wist niet, wat die te betekenen hadden.

De derde dag kwam ik, na een reis van vier uren, in Tilburg, en kreeg daar binnen drie uren tijds zulk een dik been, dat ik niet meer verder voort kon. Men verbeelde zich, hoe ik hieronder gesteld was! Uit de volheid van mijn gemoed moest ik uitroepen: dat de hand des Heeren zwaar op mij was — ramp op ramp van buiten, brandende onrust van binnen. De andere dag moest ik mij met een kar, waarop een bos stro, die mij tot leger diende, laten vervoeren, en kwam zo op de 29ste augustus 1846 te Breda aan. Daar werd ik door twee mensen vanaf de kar in mijn arme nederige hut gedragen. Maar, hoe weinig was alles wat ik hier aantrof, geschikt om mij datgene te verschaffen, wat ik mij eerst had voorgesteld te zullen vinden.

Mijn oudste dochter van eenentwintig jaar was wel in zover van haar gevaarlijke ziekte hersteld, dat zij weer op de been was, maar de jongste, toen tien jaar oud, lag daar op een leger bijna van enkel stro, nog hoogst gevaarlijk ziek, en was zo vervallen, dat ik haar nauwelijks herkende. Terwijl ik met mijn been, waarin de koorts geslagen was, niet van mijn stoel op kon staan en in plaats van enige hulp aan te brengen, zelf nog de dienst en hulp van de geneesheer behoefde.

Alles was mij even donker, zonder de minste gegronde hoop op de toekomst. Gedurig was het mijn stille verzuchting: *o God! help Gij!* Niet beseffende, dat die hopeloze toestand juist het middel moest wezen, dat de Heere gebruiken wilde, om mij een heerlijke uitkomst te schenken.

In de morgen van de 4de september, schreef ik vrijmoedig een brief aan Dominee Hazebroek, waarin ik hem vriendelijk verzocht, mij een Nieuw Verbond te willen

lenen. Onverwijd werd mij door zijn Eerwaarde met de brengster van gezegd briefje, in een zorgvuldig verzegeld pakje, het verlangde toegezonden, vergezeld van een hartelijke zegenwens, die mij gevoelig aandeed, maar niemand was op dat ogenblik rijker dan ik. Ik zette mij dadelijk aan het lezen, en vond al spoedig de Kruisiging van de Messias, waardoor de vroegere indrukken bij mij niet weinig werden verlevendigd. Ja, de Heere had mij terecht bezocht. De Bijbel werd nu mijn eten en drinken. Hoe meer ik daarin las, hoe meer ik daartoe werd uitgelokt.

Eindelijk komt de vader met zijn twee zonen van de reis, die nogal gunstig was uitgevallen, thuis en treft zijn gezin in bovengenoemde, drukkende omstandigheden aan. Hij dacht niet meer aan het vroeger voorgevallene, en waande dit ook bij zijn vrouw al vergeten, maar dit was bij mij juist omgekeerd. Des avonds zag hij mij in de Bijbel lezen en vroeg toen: „Meent je het waarachtig?” terwijl hij een beweging maakte om mij Gods Woord uit de hand te slaan.

Zeer onthutst zei ik: „Sla God niet; *want het Woord was in den beginne hij God, en het Woord was zelf God.*”

„Jij bent gek en kunt nu maar doen wat je wilt, want ik blijf zo niet langer bij je,” was alweer zijn antwoord, terwijl een menigte vloek- en scheldwoorden mij in de oren klonken.

Onze kinderen, geen huiselijk kraakeel gewoon, en niets anders dan onderlinge vrede en liefde kennende, zaten als wezenlozen, of liepen in verwarring rond; in het kort, de duivel speelde die avond zó meesterlijk zijn rol, dat het gehele huisgezin overhoop geraakte.

Men zal zich licht kunnen voorstellen, welk een diepe indruk dit voorval op mijn gemoed maakte. Na een gelukkige echtvereniging toch van ruim zevenentwintig jaar, waarin wij samen vijftien kinderen verwekt, en alle zorg en leed altijd in liefde en met de grootste overeenstemming gedragen hadden, nog zulk een grote klove te vreten hebben, is geen geringe zaak die zich zo gemakkelijk laat overzien.

Maar diezelfde, onveranderlijke God, Wiens zorgen mij vroeger zo kennelijk waren gebleken, wist het alweer gunstig te schikken. Intussen had ik, door de listen des duivels, zulk en afkeer van mijn man opgevat, dat ik mij geheel onthield van alles wat een getrouwe vrouw betaamt. In weerwil van dit alles staakte ik echter mijn onderzoek niet, bleef steeds ijverig voortgaan met het lezen van het Nieuw-Verbond, ofschoon ik daarbij telkens door het tieren en vloeken van mijn man gekweld werd.

Nadat dit op zekere avond weer een poos geduurd had, zei ik, door de satan aangespoord: „Al hangt jij jezelf op, ik moet met Gods hulp Christin worden, anders ben ik verloren; en daarom moeten wij, zodra ik mij bij een Dominee daartoe aangediend heb, maar scheiden: ik dan Christin en jij Jood!”

Maar ziet! Eensklaps bedaart die opgewelde drift, en wordt het mij gegeven in kalmte hem aan te spreken: „Lieve man, ik weet iets beters, hoor eens van tijd tot tijd bedaard aan wat Gods Woord zegt, en als dat je niet als waarheid voorkomt, dan kunt jij nog doen wat je wilt. De Heere is een machtig God, Die alles kan schenken wat Hij wil, ik weet zelf ook nog niet anders, dan dat ik Christin moet worden.”

Maar ach! Nog heviger dan ooit voer hij nu uit, zodat al onze kinderen, die nooit zulke vloeken en ruwe woorden uit de mond van hun vader gehoord hadden, al schreiende om ons rondliepen.

In die beklagenswaardige toestand, wordt ons gezin bij vernieuwing door de tuchtroede des Almachtigen bezocht. Ons veertienjarig zoontje kreeg een hevige zenuwziekte, zodat wij alle nachten bij hem moesten waken en bij een nijpende koude

en gebrek aan voedsel en brandstof, was ons dit een dubbel smartelijke taak. Maar ach, van achter gezien, tevens een heilzaam middel in Gods hand, tot mijn verdere opleiding. Want bij dat waken besteedde ik de tijd aan het lezen van het Nieuwe Verbond. Meermalen kroeg mijn man dan zulke zware aanvallen van de boze, dat hij gramstorig de deur uitliep, maar op het laatst drongen hem de koude en de vrees van mij alleen bij de zieke te laten, om in huis te blijven. Dan zat hij daar als een dove. Dit duurde zo voort, totdat het de Heere behaagde, de verstokte Jood te bewegen.

Op zekere nacht zei hij: „Lees mij dan eens van het kruisigen van die Messias.”

Zonder iets te uiten van wat ik bij die onverwachte uitnodiging gevoelde, zette ik mij aan het lezen van Matthéüs 26, 27 en 28, en zie, daar roept hij uit: „Ik geloof ook haast, dat hij waarlijk de Messias, de Verlosser Israëls is! Maar, o God mocht ik eens recht daarvan overtuigd worden!”

Hij staat op en zegt: „O, lieve vrouw, vergeef mij, wat ik je beledigd heb! O, wij ondervinden zoveel slagen van God, laat ons toch maar verzoenen.”

Men begrijpt lichtelijk, dat een en ander mij trof als een hamerslag op het hoofd. Nadat hij onder bitter schreien nog het een en ander gesproken had, zei hij: „Lieve vrouw! ga morgen maar tijdig naar een dominee en kondig ons beiden aan.”

„Nee man,” hernam ik, „dat kan niet; het geldt hier ieder in het bijzonder, ook moet je dat niet doen om mijnentwil; want zo zou je een dubbel oordeel op ons halen. Bezint *eer gij begint* - en daarom wil ik liefst nog enige dagen uitstellen, en dan gaan wij samen”

Deze gelukkige wending, en het aanvankelijke herstel van ons zoontje, gaven mij wel enige verruiming, maar hadden toch niet die invloed op mij, die zij onder gunstige omstandigheden hadden kunnen uitoefenen. Want niet alleen, dat mijn inwendige strijd en de verbittering van de Joden tegen ons gezin van dag tot dag groter werd, maar ook onze armoede was, vooral ook door de ziekte van ons kind, zó hoog geklommen, dat wij meermalen in twee dagen geen brood hadden, en de kinderen de ruwe spijs der beesten aten, om hun honger te stillen. Bovendien woonden wij nog met zeven Roomse huisgezinnen onder één dak, waar wij wel beschimpingen, maar geen hulp of medelijden kregen. Men begrijpt licht wat ik onder dat alles leed. Want wat kan voor een moeder smartelijker zijn dan haar kinderen van honger te zien wegwijnen! Mijn enige toevlucht dan, was het lezen van het *Nieuwe Verbond*, waaraan ik bijna dag en nacht besteedde.

Op zekere tijd vernam ik, dat er ten huize van Dominee J. een “schoon gezelschap” bijeen kwam. Hoewel ik de rechte betekenis van dat woord niet eens verstond, besloot ik het zelf te bezoeken, en begaf mij buiten weten van mijn man, daarheen. Zijn Weleerwaarde had zijn tekstwoorden uit Ezechiël 37, over de vallei vol doodsbeenderen; hetwelk ik zó goed mocht verstaan, dat ik mijzelf als zulk een dor doodsbeen uit Israël beschouwde. Getroffen en bedroefd keerde ik naar huis terug en had graag dat teksthoofdstuk nog eens nagelezen, maar ik had slechts het Nieuwe Verbond.

Al spoedig was het de Joden te Breda ter ore gekomen, dat ik naar het gezelschap was geweest, en kwamen zij daarop af. Op zekere avond wordt er omstreeks tien uur aan onze schamele woning geklopt. Wij deden open, en daar trad de Rabbi van de Synagoge binnen. Op een hoge toon vroeg hij: „Wel, wat heb ik van jullie gehoord, wilt gij uit onze kostelijke kerk gaan, en tot een andere overgaan, waaraan gij geen kennis hebt? Wat is daarvan de reden? Is het omdat gij uzelf niet redden kunt? Kom

aan! Laat u niet door de duivel vervoeren! Ik zal maken, dat gij binnen acht dagen vijfhonderd gulden hebt, benevens een bed, en alles, wat er verder in uw huishouden ontbreekt. Voorts zal ik zorgen, dat gij hier uit Breda wegkomt en reisgeld krijgt om naar Amsterdam of elders te vertrekken!”

„Met geld en goed kunt u mij niet bekoren,” was mijn antwoord, „maar ik moet en wil en zal Christin worden. Als u dus geen ander praatje hebt, ga dan maar, hoe eer hoe liever, de deur uit. Ik moet die Messias hebben, Die aan Israël beloofd is, en al gaf u mij duizenden, dan zou u mij hiervan niet afbrengen.”

Hierop hernam de Rabbi: „Dan hoop ik, dat jullie allemaal doodvalt, als je tot de doop gaat!”

Op dat ogenblik werden wij bijzonder gesterkt, zodat wij zeer bedaard bleven en hem zelf nog zegenen mochten. Maar nauwelijks was hij onze woning uit, of de vijand viel ons op de zwakke zijde aan.

‘Welnu, was het toen, zul je nu in je kommervolle toestand, zulk een onverwachte redding roekeloos afwijzen, en een dergelijk gul aanbod stout verachten?’

Maar de Heere schoot toe en Hij schonk kracht om de verzoeking te weerstaan. Want dadelijk daarna kwam bij mij op: verkoop uw ziel niet tegen zulk een prijs. “Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid, en al de andere dingen zullen u toegeworpen worden”. En hiervoor moest de vijand wijken.

Intussen wachtte ons weer een nieuwe slag. Nog voordat ons zoontje geheel hersteld was, werd onze twintigjarige dochter weer door diezelfde ziekte zó hevig aangetast, dat zij ons al in het begin zei, dat zij wel gevoelde, *nu te zullen sterven*, zoals de uitkomst dit ook bewaarheid heeft.

Geheel terneergeslagen als wij waren onder de hand van de Almachtige, zei mijn man: „Ach, lieve vrouw! Lees toch maar veel in Gods Woord, dat ik het hoor, want ik weet niet meer waar ik het zoeken moet! Gaat morgen maar naar Dominee Hasebroek, om ons met negen kinderen aan te geven.

Ik vond het echter raadzaam om hierover eerst opzettelijk met deze te spreken, en het daarom de kanonnier, die in Breda in garnizoen lag, ontbieden.

Deze, na met de anderen ons voorstel gehoord te hebben, zei: „Lieve ouders! Waar gij heengaat, wil ik u volgen, en ik hoop, dat al mijn broers en zusters, hier met mij tegenwoordig, eveneens zo zullen gezind zijn.” Hierop werd door allen een toestemmend antwoord gegeven.

De volgende morgen ging ik al vroegtijdig naar genoemde Dominee, met het geleende Nieuwe Verbond bij mij. Ik werd binnengelaten en in een ruim vertrek gebracht, waar ik zijn Eerwaarde en diens zusters aantrof. Ik zei, dat ik dezelfde Israëlitische vrouw was, die enige weken geleden een Nieuw Verbond van hem ter leen ontvangen had, en nu kwam om hem dit terug te brengen en tevens bekend te maken, dat ik met mijn ganse gezin begeerte had om tot zijn gemeente over te komen.

Hierop zag hij mij veelbetekenend aan en antwoordde: „Wel, vrouwtje! Weet u wel, dat dit voor u, als behorende tot het volk der beloften, zulk een gewichtige stap is? Ik zou u raden, te blijven waar u bent, want die verandering zal zo gemakkelijk niet toegaan, maar mogelijk zwaar te staan komen. En indien soms het vooruitzicht op gewin de drijfveer mocht zijn, zie dan toch van dat voornemen af, want wellicht zou het u alsdan nog erger gaan dan nu. Ook kan ik daaraan zo geredelijk niet voldoen; wat hebt u daarin gezien? Welke overtuiging hebt u daarvoor?”

Ik vertelde hem mijn wedervaren bij het kruisbeeld in Roermond, en wat er sinds in mij was omgegaan. Maar dit alles scheen geen ingang bij hem te vinden, noch hem uit

te lokken, om mij verder te onderzoeken. Integendeel sprak hij mij van een menigte bezwaren, en lange en harde proefwegen, die mij daardoor waarschijnlijk te wachten stonden.

Maar niets van dat alles kon mij afschrikken. „Het ga zo het wil, hoe moeilijk en hoe langdurig de beproeving ook zijn mag,” hernam ik, „het moet die weg op, wij moeten gedoopt worden, en daarmee leg ik het voor uw rekening neer.”

Hierop gaf ik hem het Nieuwe Verbond terug, en verzocht om het Oude, of de Weegschaal zo ik het noemde, teneinde ook eens recht te onderzoeken of die Christus waarlijk die aan de vaders beloofde Messias was. Schijnbaar verlegen, verliet hij de kamer, en kwam na enige minuten weer binnen met een Oud en Nieuw Verbond.

„Ziedaar, zei hij, „beide van mij ten geschenk, Vergelijk en onderzoek nu nauw, terwijl ik u wens, dat de woorden, daarin vervat, aan uw ziel geheiligd, en u Woorden des levens mogen worden.”

Ik zei hem hartelijk dank en vertrok.

Thuisgekomen zette ik mij zo vlug mogelijk aan het onderzoeken, en vond daarbij zulk een opgewektheid, en zulk een ijver, dat ik bijna mijn zieke dochter vergat. Deze vroeg mij, juist toen ik Jesaja 53 had opgeslagen, wat ik toch te lezen had,

„Dat is de Bijbel,” was mijn antwoord, „en hoor nu eens wat daarin van de Messias gezegd wordt.” Waarop ik haar genoemd hoofdstuk voorlas, hetwelk mij hier en daar nog verstaanbaar was.

De toestand der zieke werd inmiddels van dag tot dag bedenkelijker, zodat alle hoop verdween en wij niets anders dan haar dood verwachtten. Vóór deze slag trof ons echter nog een andere van zeldzamer aard, maar die daarom voor het ouderhart niet minder grievend was.

Onze Abraham namelijk, die nog maar pas van zijn ziekte hersteld was, op zekere koude en gure dag, de negende december 1846, half verkleumd thuiskomende, zond ik hem uit ter verrichting van een geringe boodschap, met last om spoedig terug te komen, terwijl ik intussen wat warm drinken voor hem zou gereed maken. Na een geruime tijd vergeefs op hem gewacht te hebben, was het, of een geheime stem mij influisterde: *de jongen is weg!* Onthutst liep ik naar buiten, zag overal rond, ging naar de winkel, maar vond hem niet. Wij dachten niet anders, dan dat hij op het ijs gegaan en daar doorgezakt was, hoewel wij daarvan geen spoor konden ontdekken.

Temidden der ontsteltenis roept ons de bijna stervende dochter bij zich en zei: „Och, lieve ouders; zoekt niet langer; hij is niet verdronken, maar in handen der Joden,”

„Hoe kunt je dit weten, welke reden heb je om dat te vermoeden?” vroegen wij.

„Och,” hernam zij, „ik kan u nu niet anders zeggen, dan dat ik het gevoel dat het zo is.”

En inderdaad, na nog zeventien dagen in de bangste onzekerheid doorgebracht te hebben, vernamen wij, dat hij door de Joden opgelicht, van de één aan de ander overgeleverd, en eindelijk, ook met behulp van zijn broer, de kanonnier uit Breda, weggevoerd was. Maar waarheen, bleef ons onbekend.

Wij waren geheel afgemat door ontbering, droefheid en voortdurend waken. Geen troost of hulp deed zich op en wij zaten daar als verlatenen, temidden van een krom en verdraaid geslacht. Onze zieke had nu tweeëndertig dagen gelegen, en ging van dag tot dag achteruit. Ook zijzelf voelde duidelijk, dat haar einde nabij was en gaf mij in de volgende nacht haar begeerte te kennen, om de Dominee eens bij haar te hebben, van wie zij ons zo dikwijls had horen spreken.

Dit was mij wel tot innig genoegen, maar uit vrees dat het in ijlhoofdigheid gezegd mocht zijn, durfde ik er nog niet op vertrouwen. Dan, zodra haar meest geliefde zuster

's morgens bij haar kwam, herhaalde zij haar begeerte, en verzocht deze, om hem vriendelijk te gaan verzoeken, om eens bij haar te komen.

Deze echter vroeg haar of zij niet liever de Rabbi bij haar wilde hebben, maar kreeg daarop een ontkennend antwoord, waarop zij zich dadelijk naar de Dominee spoedde. Maar ach, men had niet veel op met het verloren schaap van het huis Israëls. Het scheen de algemene vraag: *zou er iets goeds uit Nazareth kunnen geboren worden?* Want was dit het geval niet geweest, ons zoontje zou ook niet ontvoerd zijn geworden, temeer daar hij nog minderjarig was. Maar nergens vonden wij hulp of bijstand, Ook zijn Eerwaarde, bij wie wij toch ook al verscheidene malen ter kerk waren geweest, liet lang op zich wachten, en toen hij eindelijk ná de middag kwam, lag zij in zulk een zware koorts, dat zij niet met hem spreken kon, zodat hij tot onze smart onverrichterzake moest heengaan.

Twee dagen voor haar dood kwam Dominee J. haar bezoeken, maar insgelijks des namiddags, toen zij in de koorts lag en hem niet te woord kon staan. De volgende dag verzocht zij om een ziekentrooster, die wij haar dadelijk bezorgden. Laat in de avond van die dag kwam haar broer, de kanonnier, die sedert zestien dagen niet bij ons geweest was, ofschoon wij hem meermalen hadden doen weten, in welk een toestand zijn zuster verkeerde. Hij toonde een wrevelig gezicht, ging bij zijn stervende zuster, nam een koel afscheid van haar, en verliet tegen middernacht onze woning, zonder zijn ouders één woord toegesproken te hebben.

Te twee uur gaf zij de geest, en zo zaten wij daar in diepe droefheid gedompeld, zonder troost en zonder hulp. Het smekende oog naar Boven te richten en onze hoop op Hem te vestigen, Die altijd helpen kan, was het enige dat ons overbleef.

De volgende morgen ging mijn man uit om aangifte te doen van het overlijden van onze dochter, en juist gedurende zijn afwezigheid kwam de kanonnier weer naar zijn zuster kijken. Toen ik hem zei, dat zij overleden was, maakte hij een misbaar als een wanhopige, sloeg beide handen in zijn haar en riep uit: „O, God, wat is mij overkomen!”

Zonder de reden van die uitroep te willen uitvorsen, vroeg ik hem waarom hij in zo lange tijd niet naar ons had omgezien, noch zich over zijn zuster te bekommeren, niettegenstaande wij hem zo menigmaal hadden doen weten, dat zij van dag tot dag achteruitging. „Of is het ook,” ging ik voort, „omdat je al Gode hebt gelogen, en teruggegaan bent van de belofte, ons gedaan, toen wij je ons gevoelen en plan hebben voorgesteld? Wij hebben je immers daartoe niet gedwongen, maar het aan je vrije keus gelaten, of je Jood wilde blijven of niet. Waarom ben je deze nacht niet bij ons gebleven, daar je het toch wel zag, dat je zuster al stervende was, toen je haar verliet? En waar heb je je broertje Abraham gelaten?”

In plaats van enig antwoord, vroeg hij, op welke wijze zij nu begraven zou worden.

Toen ik hem zei: „Als Christin,” grauwde hij mij toe: „Daar zal ik op passen, en ik zal u nu wel vinden!” Waarop hij zich voortspoedde.

Geheel terneergeslagen, riep ik de Naam des Heeren aan en bad Hem om ondersteuning en uitkomst, daar het mij van rondom zo bang werd, en ik schier uitgeteerd van gebrek en verdriet, vreesde onder dat alles te zullen bezwijken.

Spoedig kwam hij terug met nog vier Joden bij zich, en eiste op hoge toon het lijk, om het naar Joodse wijze te begraven.

Op mijn vraag, wie hun recht had gegeven tot die eis, voerde de overste der Joden mij tegemoet; “Zij is niet gedoopt en behoort dus aan ons, bijgevolg moet gij haar afstaan.”

„Hoewel zij nog niet gedoopt is,” hernam ik, „meen ik nochtans, dat zij meer als

Christin dan als Jodin gestorven is; en bovendien behouden wij, als ouders, ons recht. U hebt hier niet nodig, gaat dus uit van hier. Wast en reinigt u eerst van het onschuldig bloed van Jezus Christus, dat gij over u hebt ingeroepen, en komt dan onder mijn dak.”

„U bent nog niet van ons af,” hervatte mijn zoon, „wij komen nog terug als vader thuis is.”

Een half uur later kwam mijn man terug; ook deze was zeer bedroefd, want onbekend met de gebruiken en onvermogen om de begrafenis-kosten te dragen, waartoe wij ondersteuning moesten zoeken, was hij van de één naar de ander gezonden, en had menige onaangenaamheid en versmading moeten ondervinden. Ik zei hem, wat er in die tussentijd bij mij was voorgevallen, en wat ons wellicht nog te wachten stond. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen, gaven wij de rechter onverwijld kennis van het gebeurde. Deze nam op zich, om voor de nodige dekking bij de begrafenis te zorgen.

Des namiddags, juist toen wij samen in huis waren, kwam onze zoon weer, vergezeld van vijf Jodinnen, om ons andermaal ons voornemen ten opzichte van de begrafenis af te vragen.

Zijn vader, die hen allen kende, zei hem dat zij op het Christenkerkhof zou begraven worden, en dat wij met de Joden niets meer te maken hadden.

Maar, o lieve lezer, geen denkbeeld kunt ge u maken van dat ijselijk schelden, dreigen, razen en vloeken, dat wij toen moesten horen, terwijl de kanonnier zijn sabel trek, hetwelk echter gelukkig bij bedreigingen bleef.

Daar wij, in weerwil van al dat briesen, onverzettelijk bleven, trokken zij ten laatste af, knarsetandend van woede, dat zij de zaak moesten opgeven. De akelige stemming, waarin dit een en ander ons gebracht had, werd intussen aanmerkelijk verlicht door het krijgen van de door ons verzochte ondersteuning in de begrafenis-kosten, tengevolge waarvan onze dochter op de vijfde januari 1847, des morgens te vijf uur, onder geleide van zeven Marechausees, behoorlijk werd begraven.

Enige dagen later verzocht onze oudste zoon, die in alles met ons ingestemd had, verlof om voor een paar weken naar Gelderland te gaan. Wij stemden hem dit toe, onder afspraak, dat hij ons zou schrijven indien hij langer dan veertien dagen mocht uitblijven. Hij vertrok en ... nimmer hebben wij hem weergezien, noch iets meer van hem vernomen.

Zo bleven ons in zulk een kort tijdsbestek, van de negen kinderen, maar vier over, en deze waren minderjarig of gebrekkig. *De eerste, die zich van ons afscheidde, was de kanonnier, toen zijn broer, de infanterist in Bergen op Zoom, daarop werd de veertienjarige Abraham ons ontvoerd, en onze dochter door de dood ons ontruikt, en eindelijk verliet ons de bovengenoemde oudste zoon van zevenentwintig jaren.*

Wat wij onder zóveel grievende slagen en ontberingen van allerlei aard leden, het laat zich beter verbeelden dan beschrijven. En om dit alles te bekronen, ging onze zoon, de kanonnier, zóver, dat hij zich niet ontzag, om ons te bespotten en te beledigen, waar hij maar kon. Ja, hij trachtte zelfs de Dominees tegen ons in te nemen en slaagde hierin bij de Eerwaarde heer J. zo goed, dat deze mij de toegang tot het gezelschap te zijnen huize weigerde, totdat het later bleek, dat hij door leugens misleid was.

In alle opzichten hadden wij de treurige ervaring, dat het machtig veel verschilt, in een verscheurde rok te bekeren dan in een zijden kleed. Onze armoede was oorzaak, dat niemand zich met ons inliet, en dat ook onze pogingen om iets te verdienen veelal mislukten. Meermalen hadden wij in twee dagen maar één pond brood voor ons

zessen, en moesten ons dan met deze of gene ruwe spijs tevreden stellen. Dat de aanvechtingen des bozen in zulke bange dagen wel het meest en het hevigst waren, laat zich licht begrijpen. „Waarom blijf je ook geen Joden? Keert nog terug, en je zult voor het minst toch géén honger meer behoeven te lijden. Of wordt anders Rooms, dan vindt je zeker ruimer onderstand ...” Met dit en dergelijk lokaas kwam hij ons dan telkens voor, maar de Heere hield ons staande en gaf weer uitkomst als de nood op het hoogst was.

Op zekere avond, nadat wij in geen drie dagen brood hadden gehad, zaten wij in onszelf gekeerd en elkaar schragend bij elkander, niet wetende wat er van ons worden zou. Bovendien viel de vijand mij heftig aan, beschuldigde mij als de oorzaak van al die kommer, en wilde dat ik mij nu maar in stilte zou weg maken en mijn gezin aan zijn lot overlaten, hetgeen mij nog meer bedroefde.

„Ach, lieve moeder!” zei toen ons jongste kind, huil toch zo niet, de goede God zal ons immers niet van honger laten sterven.”

Deze woorden, ofschoon in kinderlijke eenvoudigheid gesproken, vonden bij ons enige ingang. Wij zouden dan maar naar bed gaan, in de hoop, dat wij mochten insluimeren, en zo de kwellingen van de honger door de slaap verdreven worden. Wij baden de Machtige Jacobs, dat Hij ons wilde redden en bewaren, en vlijden ons al zwichtende, op de armzalig legerstede neer.

Na een korte poos werd er aan de deur geklopt. Uit schaamte meenden wij ons eerst maar stil te houden, om toch onze armoede nog zoveel mogelijk te bedekken. Maar daar het kloppen aanhield, zag mijn man zich toch eindelijk gedrongen om op te staan, teneinde te vernemen wat dit te beduiden had. Hij maakte de deur open, en met een enkel: „Ziedaar, dit is wat voor u!” werd hem een korf toegereikt, die hij niet zodra heeft aangevat, of de brenger is al weg en bleef ons dus onbekend.

Openlijk zij hem hier nog onze dank toegebracht, die hier zo toonde uit het rechte beginsel weldadig te zijn. Dat wij allen even spoedig op de been waren, toen de korf geopend werd, behoeft nauwelijks gezegd. Er bevonden zich twee broden, een half pond boter, twee pond gort en bovendien nog een rijksdaalder aan geld in.

Nee, geliefde lezer! onmogelijk is het mij om zelfs enigmate die mengeling van blijdschap en dankbaarheid te schetsen, die ik toen gevoelde. Ik lag verslagen voor het aangezicht des Allerhoogsten, en uit de volheid van mijn hart moest ik onder een vloed van tranen uitroepen: „Ja, Heere! Gij, die de worm niet vergeet, Wiens voorzienigheid over alles gaat, Gij zag, Gij hoorde ook ons, en zond ons Uw manna; dank, dank zij U, Hemelse Vader!”

Zo was er dan in het begin van de avond nog geweest, en op het einde daarvan gejuich. Met gretigheid werd nu het ongedeelde brood door mijn man en de uitgehongerde kinderen verslonden, maar mijn hart was zó vol, dat er eerst nog drie uren verliepen, vóórdat ik daarvan iets kon gebruiken, ofschoon ik in twee volle dagen geen nat of droog gesmaakt had.

Omdat wij nu voor enige dagen verzorgd waren, maakte de vader zich met enige kleinigheden op om te beproeven, of hij in de omliggende gemeenten ook iets kon verdienen. In het begin waren zijn pogingen vruchteloos. Zijn armoedig aanzien scheen alleen maar minachting, geen meewarigheid te verwekken. Ten laatste kwam hij in de gemeente ook met zijn waren bij de predikant. Deze scheen medelijden met de arme Jood te hebben. Hij nodigde hem binnen, bezag zijn kramerij, en kocht van hem voor drie gulden waren.

Uitgelokt door de minzaamheid en belangstellende vragen van deze predikant, verhaalde de vreemde Israëliet zijn omstandigheden en ook de overgang, die hij met

zijn gezin voornemens was te doen. Zijn Eerwaarde betoonde zich hiermee ingenomen en bleek de Joden in het algemeen zeer genegen te zijn. Hij liet de koopman niet vertrekken vóórdat deze iets gegeten had. Geheel verkwikt en bemoedigd nam hij nu, niettegenstaande het zeer ruw en koud weer was, de terugreis aan, en kwam laat in de avond, bijna verstijfd door kou, sneeuw en wind thuis. Hij verhaalde ons in het kort zijn wedervaren, en wierp de drie gulden op de tafel. De geringe voorraad verteerd zijnde, was dit geld mij wel hoogst welkom, maar wij waren te zeer uitgevast, dat wij daardoor onze vorige toestand konden ontwijken, daar wij nu niets meer hadden om te gelde te maken.

Ik besepte zeer wel, dat er zonder doorslaande onderstand en medewerking van buiten, geen vooruitzicht was om ons uit die diepe armoede te verheffen en ons eigen brood te gewinnen Maar vanwaar konden wij die verwachten?

De Joden droegen ons de bitterste haat toe. Hiervan had ik in de avond van die dag alweer de droevigste ervaring gehad. Een zoon van een zekere Jood van K. namelijk, had zich in de nabijheid van onze woning in een donkere hoek verscholen en schoot opeens met het mes in de hand op onze oudste dochter toe, die zich naar buiten begeven had. Het verschrikte meisje gaf een luid geschreeuw, waarop enige mensen toesnelden en de aanvaller zich wegmaakte.

De Rooms en wilden ons wel helpen, als wij tot hun kerk overkwamen. Maar daarvan gruwden wij, en zij, die met ons in dezelfde kerk opgingen, wilden zich niet met ons inlaten, terwijl sommigen van hen ons in Gods Huis zelfs nog bespotten. Wij waren dus aan ons lot overgelaten, en zoals men leest Ezechiël 34: *aan het wild gedierte des velds tot spijs geworden; er was niemand die naar ons vroeg of die ons zocht.*

Middelerwijl was men met de Lijdenspredicaties begonnen, en hierbij ondervond ik menigmaal balsem voor mijn geprangd gemoed. O, als ik dan hoorde wat Christus, de vlekkeloze Heilige, voor doemwaardige zondaren had gedaan en geleden, en nog voor boetvaardige, in zichzelf verlorene Adamskinderen wilde zijn, dan smolt ik in tranen weg, vergat mijn eigen armoede en lijden en gevoelde mij weer getroost en bemoedigd. Of ik dat alles dan geheel met een gelovig hart kon aannemen? O, nee, verre vandaar! Was Hij al die Messias voor anderen, bij mij bleef het steeds de vraag: *zou Hij ook de zodanige voor mij willen zijn?* Maar de begeerte om Hem als mijn Verlosser gelovig te mogen omhelzen werd steeds levendiger in mij, en gedachtig aan de woorden: *roept Mij aan in de dag der benauwdheid, en Ik zal u er uit helpen,* begon ik de Heere te vragen, dat Hij mij mocht leren daarom te bidden.

Intussen verliep de tijd, zonder dat wij iets vorderden. Geen wonder, dat de moed ons wel eens scheen te ontzinken, en wij de vijand toevielen, om dit dralen aan te merken als een duidelijk bewijs dat men niets met ons op had, dat men waande, dat het ons slechts om den brode te doen was, en daarom de zaak maar slepende hield, om zo van ons af te komen.

Op zekere morgen dan ging ik naar de Dominee, bij wie ik mij het eerst verwoegd had om te vernemen hoe het met ons stond. Ik zei hem, dat wij meenden, nu lang genoeg opgehouden te zijn, en nu dringend verlangden om zo spoedig mogelijk het nodige onderwijs in de Christelijke leer te ontvangen, teneinde daarvan belijdenis te kunnen afleggen en door de doop in de gemeente opgenomen te worden, terwijl wij verder niets anders begeerden.

Hij betuigde mij gulhartig, 'dat hij met de zaak verlegen was, omdat het hem van de andere zijde, vooral ook om onze armoede, zo zeer bemoeilijkt werd, en men alles op zijn hoofd wilde thuis sturen, dat hij wel wenste, dat de Heere nog eens een gunstige wending hieraan zou geven, maar dat wij thans nog niets konden bepalen, en besloot

met te zeggen, dat hij de volgende dag voor zes weken op reis ging.’

Met die troost kon ik weer vertrekken.

Hoe weinig uitzicht wij dan ook nog hadden, zo moesten wij echter voor onze tegenpartijders nog zoveel mogelijk goed houden, en onze armoede verbergen, want vrij algemeen zeiden zij, dat wij ons maar lieten dopen om de honger te stillen. Dit deed mij aan hem vragen, of hij mij verzekeren kon, dat wij alsdan geen honger meer zouden hebben?

Op een andere dag sprak zeker Rooms burger mij op straat aan, en vroeg mij wanneer wij gedoopt moesten worden? Ik gaf hem een zeer onbepaald antwoord en nu kwam de aap uit de mouw.

„Wel lieve vriendin,” hernam hij, „ziet gij nog niet, dat gij misleid wordt? En dat gij een dood geloof gaat omhelzen?” Bij ons zou je eerder gedoopt worden, en in onze kerk leeft het geloof. Kom dus tot onze kerk over, dat zal u beter zijn!”

„O!” hervatte ik, „u bent de eerste niet, die mij daarover aanspreekt, maar als u niets beters te zeggen hebt, laat dan maar van mij af en smaadt niet op een geloof, dat u niet kent; maar dat wij met de kerk, met ons vasten en bidden alleen, niet in de Hemel kunnen komen, dat al die Heiligen ons niets baten, en dat er geen andere naam onder de Hemel, of onder de mensen gegeven is, door welke wij kunnen en moeten zalig worden, dan de Naam van Jezus Christus, de enige Middelaar Gods en der mensen.”

Hiermee liet ik de man gaan en ik ging mijn weg. In gedachten voortgaande, kwamen al spoedig hevige bestrijdingen in mij op over deze stoute taal. Vrij algemeen immers werd de bedoeling van onze overgang verdacht; een duidelijk bewijs hiervoor lag in de vergaande lauwheid, waarmee men onze zaak behandelde. Wij werden geheel aan onszelf overgelaten; onze kleinsten werden zelfs met spot en schimp bejegend, terwijl wij van honger wegwijnden.

In het kort, alles scheen voor de waarheid van 's mans gezegde te pleiten, Maar thuiskomende voelde ik, onder het verhalen van mijn ontmoeting, alle vijandige bedenking weer wijken, en wij baden de Heere, dat Hij ons wilde bewaren voor alle weifeling en ons krachten schenken tegen elke verzoeking tot afwijking van de gedane keuze. Het weinige, dat wij op de een of andere wijze nog verdienden, veelal niet toereikend zijnde voor de meest dringende dagelijkse behoeften, zo waren de bovengenoemde drie gulden vlug weer ingeteerd en verkeerden wij opnieuw in de vorige kommervolle toestand. Behoeften wij ons al niet elke avond zonder eten neer te leggen, zeldzaam toch kon er iets voor de volgende dag overblijven, en daarom was de zondag doorgaans een vastendag.

Maar nu was het Pascha, en wij hadden niets, derhalve twee dagen zeker honger te lijden, en misschien nog langer; dat was te erg! Door die nood gedreven, verstoutte ik mij, des maandags enige letteren te schrijven aan zekere heer G. van wie ik meende enige onderstond te mogen verwachten. Maar hoe grievend was mijn teleurstelling. Deze man zond mij ... twee centen! Diep bedroefd en tevens boos over de smaad, mij hiermee aangedaan, want ik was niet onnozel genoeg om de betekenis der gift niet te vatten, zond ik het hem terstond met een „bedank u” terug, en zou mij aan geen tweede proef van deze aard willen wagen, maar liever afwachten, wat het lot mij baren mocht.

Kort hierop kwam een kanonnier, die door mijn zoon kennis aan ons gekregen had, ons meermalen bezocht en altijd welkom was, naardien hij ook het oog naar Sion had gewend, en daarbij nogal kennis bezat.

Ditmaal echter kwam hij enigszins van onpas, uit hoofde van onze moedeloosheid. Spoedig viel hem dat in het oog en besepte hij, zoals achteraf bleek, daarvan de ware oorzaak, zodat hij slechts kort hij ons vertoefde. Een poosje later kwam hij terug en

reikte mij een tiencents-broodje over, zich beklagende, dat hij op dit oogenblik niet méér doen kon, en verhaalde ons met tranen in de ogen, dat hij bij de heren G. en J. was geweest, om onze nood te kennen te geven, teneinde iets voor ons op te doen, maar met een weigerend antwoord was afgewezen.

Wij betuigden hem onze hartelijke dank voor de betoonde deelneming in ons hart, maar vonden in het gedrag van die heren een nieuw bewijs voor de miskennis onzer bedoelingen.

Alle hoop om de nijpendste armoede te boven te komen ging dus hoe langer hoe meer verloren. Om nu geheel werkloos op de welwillendheid van enkelen, die ons nog genegen waren, zolang mogelijk te blijven hangen, stuitte ons evenzeer tegen de borst, als met bedelbrood ons leven te onderhouden.

Wij besloten dus om Breda maar te verlaten, en ons ergens elders te vestigen, zodra zich daartoe enige gelegenheid mocht voordoen. Nog diezelfde dag kwam ik in aanraking met zeker persoon, die zeer wèl stond en met haar mevrouw ook zeer gezien was bij de predikanten. Haar deelde ik ons plan mee. Zij wist echter op dit oogenblik mij niets te raden, maar beloofde mij, dat zij eens zou beproeven of zij ook iets voor mij kon doen, en gaf mij reeds twee pond gort.

Hiermee huiswaarts kerend, ontmoette ik een Roomse vrouw, die ons vroeger als gegoede burgers bijzonder had gekend, maar mij nu in lang niet gezien had. Verslagen over mijn vervallen gezicht en over onze behoeftige toestand, riep zij Maria en alle Heiligen te hulp. Ze tastte in haar zak en stopte mij een halve gulden in de hand. Innig verblijd ging ik nu bij de eerste bakker de beste om brood te kopen, en deze, meewarig als hij was, schoof als tersluiks, terwijl ik hem betaalde, nog twee broden in mijn voorschoot. Zo had de Heere alweer op het onverwachtst gezorgd en mij voor het gemis in die twee dagen, rijkelijk vergoed.

Mijn aangezicht gloeide van schaamte voor de Heilige Israëls, die alweer getoond had de harten te kunnen buigen, terwijl tranen van dankbaarheid mijn wangen bevochtigden.

Drie dagen later kwam de bovengenoemde juffrouw, getrouw aan haar belofte, ons de tijding brengen, dat men ons een krediet van dertig gulden aan koopwaren zou verzekeren, teneinde ons langs die weg weer aan de gang te helpen, wanneer wij dit verkiezend slechts de winkel opgaven, waarin wij de goederen wilden halen.

Hoewel de verdiensten op waren, uit de derde- of vierde hand natuurlijk niet groot konden wezen, namen wij echter dit aanbod met blijdschap en dankbetuiging aan, daar het ons toch in de mogelijkheid stelde om méér te verdienen, dan wij buiten dat konden doen. Daarenboven, mocht deze poging gezegend worden, zodat wij een gunstig vertier vonden, dan konden wij later voordeliger inkopen doen en allengs onze handel uitbreiden. Het strelend vooruitzicht, om op die wijze weer ons eigen brood te verdienen, wakkerde de diep gezonken moed weer op. Het duurde nu ook niet lang, of wij waren weer voorzien van zulke goederen, waarvan wij ons de gehele aftocht konden beloven, en wij beijverden ons zoveel wij slechts konden. Onze pogingen bleven ook niet ongezegend, en wij behoefden nu geen honger meer te lijden.

De Joden en de Roomsers, die zich nog altijd heimelijk vleiden, dat de armoede ons zou noodzaken om van de gedane keuze terug te komen, zagen dit met lede ogen aan, en de verbittering van onze eigen natie klom nu ze hoog, dat wij overal voortdurend tot het uiterste op onze hoede moesten zijn.

Eens, toen mijn man en de 16-jarige zoon in Roosendaal zouden overnachten, kwamen er des avonds nog vijf Joden, onder welke een paar bekenden, in diezelfde

herberg aan, om daar die nacht te verblijven. Niet zodra hadden deze Diamant bemerkt, of zij verhaalden hun reisgenoten wat er met ons gebeuren moest en begonnen daarop gezamenlijk met vloeken en schelden op hem aan te vallen en op die Christus te smalen. Niet genegen om zich tegen hen te stellen, verzocht hij hun, dat zij hem met vrede wilden laten, daar hij hun niet het minste in de weg gelegd had. Op dit zeggen vatte één van hen een tang op, en zou hem een gewisse slag hebben toegebracht, ware die niet door de waard afgeweerd.

„Is hem deze ontgaan,” riep de Jood al vloekend uit, „wij zullen hem wel nader krijgen! Als hij deze nacht boven komt slapen, dan blazen wij hem het licht uit.”

Om zoveel mogelijk alles te voorkomen, vond mijn man het geraden, om zich verder maar stil te houden en met zijn zoon de nacht maar beneden op een stoel door te brengen, en 's morgens zeer vroeg te vertrekken.

Waren zulke openlijke en ruwe aanvallen ons al hoogst onaangenaam, en soms zelfs gevaarlijk voor het uitwendige, de meer bedekte en geslepen aanvallen van de zogenaamde schriftgeleerden, die ons nu en dan kwamen bezoeken, waren dit nog veel méér voor het inwendige. Naar hun gevoelen moesten wij niets uitoefenen voordat wij gedoopt waren, teneinde zo te tonen, dat wij het niet om den brode deden. Dit en dat moesten wij eerst weten, deze en die zaak ondervinden en leren kennen, wanneer het ons waarlijk ernst was, en dergelijke meer.

Eens hadden zij het mij zó bang gemaakt, dat alles voor mij verloren scheen. In deze moedeloosheid kwam mij de predikant te N. voor de geest, van wiens goede gezindheid mijn man vroeger zulke overtuigende bewijzen ondervonden had, en ik besloot om onverwijld tot hem de toevlucht te nemen.

Aller-minzaamst werd ik ontvangen. Zijn Eerwaarde nodigde mij binnen en tevens aan zijn tafel. Al spoedig zei ik hem de reden van mijn komst en bleef voorts het overige van de dag met hem in gesprek. O, zijn woorden, uit een warm gevoel voor de zaak van Israël gesproken, waren juist de geschikte om het neergedrukte gemoed op te beuren en te bemoedigen!

Eerst laat in de avond verliet ik, niet zonder de bewijzen van zijn werkdadige Christelijke liefde, zijn woning en werd door de dienstmaagden in een goede herberg gebracht. Geheel opgeruimd keerde ik des anderen daags weer huiswaarts, in het minst geen vermoeden hebbende van de grief, die mij daar opnieuw verbeidde.

Wij hoorden namelijk, dat onze zoon, de kanonnier, getekend had voor de Oost, en daardoor al spoedig uit Breda zou vertrekken. Omdat hij niet bij ons kwam, en zijn vader dagelijks er op uit moest gaan, vervoegde ik mij bij zijn sergeant-majoor, teneinde te vernemen wat er van de zaak was, en bevond die tot mijn smart maar al te waar, en dat zelfs zijn vertrek al nabij was. Hoezeer ook geschokt, temeer omdat ik hemzelf benevens zijn kapitein daar aantrof, behield ik toch moed en kracht genoeg om hem in beider tegenwoordigheid het verkeerde en onzekere van zijn gedrag ten opzichte van zijn vader onder het oog te brengen. Ik drukte hem op het gemoed, in welke stemming hij nu, misschien voor altijd, van ons zou scheiden, maar dat Gods oog hem overal gadesloeg, en beval hem steeds aan zijn Schepper te denken, waardoor hij dan tevens zijn ouders niet zou vergeten, wier hart toch geheel hun leven ook voor hem zou blijven kloppen.

Eindelijk, geheel afgemat, nam ik een kort, maar hartelijk afscheid van hem, en sleepte mij voort naar mijn woning, om met mijn overige kinderen zijn koelhartige stap te betreuren. Hierbij kwam al spoedig het boze verwijt van de vijand, dat ik zelf daarvan de oorzaak was, want dat hij het voorzeker niet zou gedaan hebben, als wij Joden waren gebleven. Ik herinnerde mij wel de woorden van de Zaligmaker: *die zoon*

of dochter liefheeft bóven Mij, is Mijner niet waardig maar zij bleven mij zonder vrucht.

Terwijl ik daar onder mijn schreiende kinderen, bijna in gedachten verzonken, neerzat, kwam mijn zoon binnen. Als een zwaard gingen deze woorden toen door mijn ziel: „Moeder,” zei hij, „mijn tijd nadert, en daarom kom ik nu nog voor het laatste afscheid van u nemen.”

„O, mijn zoon!” zei ik, „kan je dan vertrekken, zonder nog eerst je vader die je zo zeer bemint te zien en vaarwel te zeggen? Of ben je al zó verhard, dat je daarvan geen gevoel hebt? O, dan moet ik je nog des te meer bewenen! Ziet toch eens in wat je doet: geheel vrijwillig en zoals je zelf zegt, voor altijd je los te rukken van je dierbare ouders, van je liefhebbende broers en zusters. O, mijn kind ...” Hier barstte ik in tranen uit, vloog hem om de hals en leunde in zijn armen.

Weer bijgekomen zijnde, zei hij: „Nu, voor eeuwig,” gaf mij een afscheidskus en spoedde zich de deur uit.

Toen zijn vader de volgende avond thuis kwam, en deze het gebeurde van die dag verhaald werd, begon het gemmer opnieuw. Voor het uiterlijke bleef ik nu wel het bedaardste van allen, maar inwendig ging er zóveel bij mij om, dat ik het niet langer in huis kon uithouden. Zodra ik gevoegelijk weg kon, ging ik naar vrouw C., een oprechte Christin, om daar mijn hart eens uit te storten en van haar enige troost te ontvangen.

Maar verbeeld u, zo ge kunt, de smartelijke beproeving, die het al zo geschokte moederhart bij vernieuwing moest ondergaan, toen ik ook daar mijn zoon weer ontmoette. Ik stond als een wezenloze, terwijl die edele vrouw en haar dochter alles aanwendden om hem tot een oprechte verzoening met zijn ouders te brengen.

Wat hier verder voorviel ga ik liefst stilzwijgend voorbij.

Na zijn vertrek moest ik daar nog enige tijd vertoeven teneinde wat te herstellen, en keerde, toen ik mij daartoe in staat gevoelde, naar mijn treurend gezin terug. Thuiskomende, wilde ik voor de eerste maal in het verborgen mijn knieën buigen, maar zie! de vijand wees mij op onze Joodse boeken, die wij nog alle in huis hadden, en dadelijk was ik uit het veld geslagen,

In deze treurige stemming leefden wij nog enige dagen voort, totdat wij op zekere avond thuiskomende, van onze dochter vernamen, dat er die dag een Dominee in persoon bij ons aan huis was geweest, om ons te berichten, dat wij in de volgende week in de Christelijke lering zouden opgenomen worden.

Men verbeelde zich onze blijdschap. Zo was dan toch eindelijk het tijdstip daar, waarnaar wij zo vurig verlangden, daar wij zoveel doorworsteld hadden! Kommer, droefheid en vermoeienis, alles was op dat ogenblik vergeten. Tranen van blijdschap, biggelden langs onze wangen, en wij zongen voor het eerst samen het tweede vers van de 25ste Psalm. Om bovengenoemde reden moest echter het bidden weer achterblijven. Dit baarde opnieuw een onvoldaanheid, en derhalve kwamen wij overeen, om ons bij de eerste gelegenheid van die boeken af te maken. Temeer nog, daar wij nu toch enig vooruitzicht hadden op het leren onzer belijdenis.

Op zekere dag nam mijn man in blinde ijver, terwijl ik van huis was, de bundel op en ging naar de voorlezer der Joden, om ze hem te koop aan te bieden. Deze was dezelfde, die vroeger op het gerucht van onze overgang bij ons was geweest en door het aanbieden van geld en goed getracht had om ons van dat voornemen af te brengen; ja, ons zelfs de dood had toegewenst, toen hij zijn pogingen zag mislukken.

Bij deze man nu kwam zulk een vloekeling om zijn boeken te verkopen. Allesbehalve

vriendelijk werd hij dan ook ontvangen, en nauwelijks had hij de reden van zijn komst te kennen gegeven, of de andere maakte een beweging om hem met het eerste wat zijn hand vindt, op het lijf te slaan. Hierop nam Diamant met zijn boeken in allerijl de vlucht.

Slechts kort na hem kwam ik thuis, die bijna gelijktijdig grove smaadheid was aangedaan, en zelfs, evenals de Heere Jezus, in het aangezicht gespuwd was. Toen wij elkaar ons wedervaren verhaalden, kwam onze oudste dochter schreeuwende binnen, daar de Joden haar de kleren van het lijf gescheurd hadden. Wij kregen dus op die dag elk wat.

Maar nu die boeken: om ze zomaar weg te werpen, konden wij toch ook niet van ons verkrijgen. Toevallig vernamen wij, dat eerstdaags een soldaat, die een arme Jood was, met verlof zou gaan. Spoedig werd deze door mijn man opgespoord en hem verzocht om vóór zijn vertrek eens bij ons te komen, daar wij hem een geschenk hadden mee te geven, dat hij toch vooral niet moest vergeten. Des anderen daags kwam hij bijtijds af, maar bleef voor de deur staan, alsof hij enig kwaad vermoedde. Na herhaalde uitnodiging binnengekomen, gaven wij hem de boeken, die minstens 10 á 12 gulden waard waren. De arme jongen was er recht blij mee, want, zei hij, het zou zijn moeder, die een arme weduwe was, zeer te goede komen.

„Welnu dan,” hervatte ik, „verkoop ze dan zo goed als gij kunt, maakt een goed gebruik van het geld, en vaarwel, maar denkt vooral veel aan de reden waarom wij die boeken wegdoen; want eenmaal zult gij toch ook moeten bekennen - en o mocht dit nog bijtijds wezen - dat die Gekruiste, Die gij nu nog miskent en versmaadt, waarlijk de aan de vaderen beloofde Messias is.”

Nu, zo meenden wij in onze blindheid, was alle bezwaar van die aard opgeheven.

Maar ach! Wij zagen nog op nietigheden en bemerkten niet, dat de engel in ons binnenste huisvestte. Want nu was het weer: „Je bidden wordt toch niet gehoord, waartoe behoort je nu, en wat en hoe zult je nu bidden?”

Het was mij nu nog banger dan tevoren. Het bidden na te laten, konden wij toch ook niet, en zo was het *Onze Vader*, dat wij allen kenden, verscheidene dagen achtereen ons enige gebed. Ook hadden wij sedert dat de Dominee bij onze dochter geweest was, niets naders van ons onderwijs vernomen.

Op zekere dag ging ik om een boodschap te maken, met enige waren bij mij, naar hem toe, in de hoop dat ik toch wel het één of ander zou te weten komen. Aangebeld hebbende, opende de meid de deur en het eerste wat zij zei was: „Wel zo, vrouw Diamant, gij daar; weet gij wel, dat gij aanstaande week in de lering zult komen?”

Van blijdschap opgetogen, maakte ik het zeer kort, groette haar, zonder zelfs mijn waren aangeboden te hebben, en spoedde mij met die blijde mare naar huis. Nu stond mij niets in de weg, want de Heere Zelf gaf mij te bidden. En was het al eens wat gebrekkig van uitdrukking, Hij wist wie daar neerknielde en waartoe ik hulp en bijstand van Hem vroeg.

De vijand trachtte wel in de volgende nacht mij te benauwen, hield mij mijn stap voor en zei, dat het nog niet te laat was om terug te keren. Wees mij nu op onze kinderen, die daardoor voor ons verloren waren en nu als ouderlozen moesten omzwerven, dán op onze schamele kleding, waarmee wij in de nieuwe gemeente moesten verschijnen, en die maar ai te zeer het heersende gevoelen omtrent de reden van die stap moest versterken, dán weer op de aanstaande winter en dergelijke, maar niets van dat alles kon toch een diepe indruk op mij maken. Integendeel was het mij telkens een

drangreden te meer, om de Heere om sterkte te bidden.

Moedig ging ik de volgende dag weer er op uit, en kwam onder andere ook hij zekere mevrouw L., die van een zeer gunstige zijde bekend stond. Meermalen had ik bij haar mijn waren geveild, maar nimmer met haarzelf gesproken. Ditmaal echter kwam ik met haar in gesprek en leerden wij elkaar kennen. Zij kocht van mij het één en ander ten bedrage van vijf gulden, waarvoor zij mij acht gulden betaalde, en gaf mij bovendien nog een goede voorraad gort mee. Voorts moest ik wekelijks bij haar aankomen en kreeg dan telkens een daalder boven hetgeen zij bij mij besteedde. Zij vroeg dus niet: „Zal er uit Nazareth ook iets goeds voortkomen?” Maar toonde met de daad, door een recht Christelijke liefde gedreven te worden. Want wat zij nu voor ons werd, dat was zij voor vele armen al lang geweest; namelijk een zeer gewenste Dorcas.

Intussen naderde de tijd, dat wij voor de eerste maal naar de catechisatie zouden gaan. Het was op een dinsdagmorgen in de maand juli 1867, dat wij daarheen gingen, terwijl samengeschoolde Joden en Roomsden ons met allerlei schimp- en scheldwoorden overlaadden en de eerstgenoemden al de vloeken die in de Talmud staan, op ons huis brachten.

Wel wat ontsteld, maar overigens ongedeerd, kwamen wij met ons vieren bij de Dominee aan. In deze eerste samenkomst, die slecht tot inleiding kon dienen voor het eigenlijke onderwijs, onderhield zijn Eerwaarde ons over het grote voorrecht, ons te beurt gevallen in het erkennen van Christus en Zijn Evangelie, schetste ons in warme taal Zijn dierbaarheid voor de zondaar, en hoe het deze betaamde daaronder te verkeren, en beval ons tenslotte vooral een ijverig onderzoek der Heilige Schrift aan.

Na ons voorts elk een boekje en daarin nog de nodige aanwijzingen gegeven te hebben, keerden wij innig geroerd naar onze woning terug.

Daar wij dagelijks moesten rondlopen om ons brood te verdienen, en ook dikwijls moe en nat thuiskwamen, en bovendien nog mijn man en oudste dochter ongeleerd waren, had het leren der vragen nogal bezwaar in zich, maar al biddende en werkende brachten wij het doorgaans verder, dan van ons gevorderd werd. Mochten wij in deze de ondersteuning des Heeren ondervinden, niet minder was dit ook ten opzichte van het lichamelijke het geval.

Op zekere keer, dat ik weer bij mevrouw van L. kwam, sprak zij zeer belangstellend met mij over ons leven en vroeg tevens ook naar onze overige zaken. Ik zei haar, dat die wel niet ruim, maar toch, vooral ook door haar liefderijke ondersteuning, toereikend waren om ons het dagelijks brood te verschaffen. Of zij nu deze laatste woorden juist zo letterlijk opvatte, of dat zij door iemand onderricht was, weet ik niet, maar zij stelde zich met dat antwoord niet tevreden, en ondervroeg mij nader. Zodat ik haar op het laatst met tranen in de ogen moest bekennen, dat wij nog wel kleren hadden, maar dat die alle sinds lang geleend waren, en over drie dagen verkocht zouden worden, zonder dat wij iets daarvan konden lossen. Toen zij mij naar de som die daartoe nodig was, en die niet minder dan achtentwintig gulden beliep, gevraagd had, liet zij mij een poosje alleen en ging bij haar echtgenoot, die luitenant-kwartiermeester bij de artillerie en een man van groot aanzien was; en kwam na een korte tijd weer blijmoedig binnen, zeggende: „Ziedaar, vrouw Diamant! daar hebt je het geld, ga spoedig heen en lost uw goed, en laat mij dan eens zien, wat je hebt.”

Blijdschap en dankbaarheid overstelpte zo zeer mijn hart, dat ik slechts met tranen haar kon antwoorden. Dat mocht belangeloze, echt Christelijke liefde heten! Dat was hongerigen spijzigen en naakten kleden! Zó werkte God door middelen, die buiten ons lagen, en wij moesten zeggen: *niet ons, O, Heere! niet ons, maar Uw Naam zij alle*

roem en ere; U komt toe alle dank en aanbidding tot in eeuwigheid!

Nu waren wij weer behoorlijk van boven- en onderkieren voorzien, en konden wij naar het bedehuis gaan, zonder anderen tot spot en aanstoot te zijn. De zondag toch, doorgaans bij velen slechts als ontspanningsdag beschouwd, en in dergelijke plaatsen als Breda niet zelden beneden de heilige dagen der Rooms en gerekend, was voor ons van hoger betekenis, en klom bij ons steeds in waarde, naarmate wij in kennis vorderden, zodat wij die zo stipt mogelijk onderhielden en geen openbare godsdienst oefening verzuimden.

De weifelende houding, die de Gereformeerden zolang ten opzichte van ons getoond hadden, had bij de Joden nog altijd de heimelijke hoop levendig gehouden, dat wij daardoor ontmoedigd en op het laatst door de nood gedreven zouden worden, om tot hen terug te keren. Maar nu zij die hoop verijdeld zagen en hoorden dat wij tegen oktober gedoopt zouden worden, steeg hun verbittering ten top en meenden zij nu het uiterste te moeten beproeven.

Op een maandagavond, toen wij, als naar gewoonte met een gesloten deur, ijverig onze vragen voor de volgende morgen zaten te leren, werd er geklopt. Mijn man deed open, en tot onze bevreemding trad de opperrabbijn binnen. Op het eerste gezicht waren wij natuurlijk wat onthutst, maar sinds lang gewoon, om altijd tegen elke aanval op onze hoede te zijn, ook weer spoedig hersteld,

„Waarom,” dus vroeg hij al aanstonds, zonder enige omweg en met een uiterst strak gelaat, „waarom vertreedt gij heden de Sabbat?”

Ziende dat mijn man aarzelde, vatte ik het woord en zei geheel kalm tot hem:

„Welnu, eilieve, je hoort dat deze Rabbijn ons rekenschap komt afvragen van ons gedrag, die wij hem, als onze vorige leraar, niet mogen weigeren; als man en vader van dit huis is het thans je tijd om te spreken.

Maar als ongeleerd zich daartoe te zwak gevoelend, wilde hij dat ik die taak zou overnemen, omdat ik mijn woorden beter met de Heilige Schrift zou kunnen staven. Zonder mij om de tegenwoordigheid van de Rabbijn te bekommeren, bad ik nu overluid: „Heere Jezus Christus! geef mij wat ik nodig heb, het is nu om Uws Naams wille, dat ik spreken zal.”

Nu bood ik de arme ijveraar een stoel aan, en zei, dat ik wel met hem wilde spreken, mits dit in bedaardheid en met vermijding van alle krakeel mocht toegaan, maar dat hij mij dan vooraf de hoofdinhoud zou vereffenen van de brief, die hij ons in het vorige jaar bij gelegenheid van het afsterven onzer dochter had toegezonden. Te weten, dat wij bij die overgang onze zaligheid verloren, dat wij de zedelijke moordenaars waren van onze kinderen, door hen te noodzaken een ander geloof aan te nemen, en dat wij onze overleden minderjarige dochter op een algemeen kerkhof hadden laten begraven. „Wanneer gij,” ging ik aldus voort, „mij dit alles eerst kunt goed maken, óf het wilt terugnemen, dan zal ik trachten u te overtuigen, waarom het ons te doen is, en tevens uw vraag beantwoorden.”

Op zoiets scheen de man niet gerekend te hebben, want ofschoon hij zich helderziende waande, omdat hij op de stoel van Mozes zat, tastte hij nu echter als een blinde rond, om iets te vinden, en vroeg eindelijk:

„Hebt gij ook een Bijbel?”

Ik: „o ja, wel drie of vier,” en reikte er hem een over, maar hij was zó driftig, dat hij niets kon vinden, en daarom vroeg ik: „Zal ik het ook voor u opzoeken?”

Hij: „Ja. Ja.”

Ik: „En wat begeert u dan, de belofte aan Abraham, Izak of Jacob?”

Hij: „Juist.”

Ik: „Gij bedoelt dan Genesis 49, waar Jacob zijn zonen zegent, en daarvan het vers.”

Hij: „Ja, ja.”

Ik: „Gij zegt maar: ja, ja, en daar blijft het bij.” „Maar wij behoeven niet zover te gaan, want God heeft Zich al vroeger geopenbaard. Al in den beginne, toen God alles geschapen had, behalve de mens, daar lezen wij, dat Hij zei: *laat Ons mensen maken*. Ware God alleen geweest, dan had Hij niet gezegd: laat Ons. Wij hebben dus hier al een bewijs, dat de Zoon met de Vader was.”

Hij: „Welke zoon?”

Ik: „Jezus Christus, benevens de Heilige Geest.”

Hij: „Dat is geen bewijs, daar moet ik niets van hebben.”

Ik: „Nu dan, de Paradijsbelofte, Genesis 3 vers 15, waar God tegen de slang, de duivel, zegt: „Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar zaad: datzelve zal u de kop vermorzelen, en gij zult de verzenen vermorzelen.” Hier hebben wij de eerste belofte aangaande de Christus? Wat zegt gij dan daarvan?

Hij - onder het uiten van onbetamelijke woorden, driftig opspringende -: „Dat was zó Gods bedoeling niet....”

Ik: „Welnu, slaan wij dan Genesis 18 vers 18 eens op, waar de Heere met Abraham spreekt, zeggende: „Dewijl Abraham gewisselijk tot een groot en machtig volk worden zal, en al de volken der aarde in Hem gezegend zullen worden.” Dit vat ik alweer op als zinspelende op de Messias, en als een duidelijke toezegging, dat allen, die God uil alle talen en natiën roept en als de Zijnen aanneemt, die zegen zullen deelachtig worden.”

Hier werd de man boos en gaf mij een onbeschoft antwoord.

Ik: „Dàt is taal, die volstrekt niet bij onze zaak past, en die buitendien vooral geen leraar voegt, en nu ga ik geen woord verder, voordat gij mij bewezen hebt, waarom wij de zaligheid verliezen!

Hij: „Die zegen sprak God alleen uit over de Joden en niet over de Christenen.”

Ik: „Ach, bent u nog zó blind! Is dat nu bewijs, en hebt u niets beters? Dan vergist gij u jammerlijk, want ik meen, door Gods genade, juist de zaligheid daarin te vinden.”

Hij: (het bloed hem nog al hoger stijgende) „Hoor! Ik heb met uw zaligheid niets te maken: zeg mij maar, waarom u de Sabbat niet houdt, die zo heilig en zo plechtig op de Sinai ingesteld is?”

Ik: „Maar gij weet immers wel, wanneer de Messias, Jezus Christus, de Heere der heerlijkheid, gekruist is ...

Hij: (andermaal toornig opspringende) „Daar heb ik niets mee te doen!”

Ik: „Dat is voor u; maar ik des te meer. Hij dan is gekruist op vrijdag, en ten derde dage, op de eerste dag der week, waarachtig uit de dood opgestaan. Door Zijn offerande heeft Hij die grote verzoening teweeg gebracht voor allen die in Hem geloven, en door Zijn opstanding is die dag ten rustdag geheiligd. Heilig, driemaal heilig is dus die dag voor allen, die met Hem in de dood gegaan en weer met Hem opgestaan zijn tot een nieuw leven, want de Heere Zelf heeft het gesproken: „Ik zal een nieuw verbond met u oprichten, en Ik zal Mijn wet in uw binnenste inschrijven.” En wat u er ook tegen inbrengen mag, Hij is het, Die gekomen is om Israël en ons van de zonde te wassen en te reinigen in Zijn bloed. De vloek, die zij bij Zijn kruis hebben ingeroepen: *Zijn bloed kome over ons en onze kinderen; die vloek is ons en al de Zijnen tot zegen geworden*.

Nu weet gij, waarom wij de zevende dag niet meer vieren, niet vertreden, zoals gij het noemt; maar weet tevens, dat, als gans Israël een rechte Sabbat gevierd had, de Heere dan daaraan ook een welgevallen zou gehad hebben; maar nu is het daarmee gelijk

Jesaja spreekt, Hoofdstuk 1 vers 13 en 14, enz.: *Breng niet meer een vergeefs offer, het reukwerk is Mij een gruwel, de nieuwe maanden en Sabbatten en het bijeenroepen der vergaderingen vermag Ik niet, het is ongerechtigheid, zelfs de verbodsdagen; uw nieuwe maanden en uw gezette hoogtijden haat Mijn ziel, zij zijn Mij tot een last. Ik ben moede geworden die te dragen.* Zie, zoveel betekenen nog uw inzetten. Och Israel! Dat gij nog eens zag hoe gij daar als doden in uw Synagoge staat: zonder Efod, zonder Tabernakel, zonder Heilige der Heiligen, zonder Hogepriester!

Wij daarentegen, wij hebben de ware Hogepriester; Koning der Koningen en Heere der Heerscharen is Zijn Naam, Zaligmaker is Zijn ambt. Daartoe is Hij van de Vader gezonden. Hij is de waarachtige Zoon van God, Die bij de Vader was, eer de wereld was, en nu aan Diens rechterhand gezeten is, vanwaar hij eenmaal zal wederkeren, om mij en u, en de ganse wereld te richten in gerechtigheid."

De man barstte nu schier van nijd, en met een grijnzend gelaat grauwde hij mij toe: „Gij, met uw valse Messias!”

Driftig sprong ik van mijn stoel op, want ik kon mij niet langer inhouden en zei: „Nu spoedig op, en mijn deur uit -- maar nee,” voegde ik in één adem erbij, „hij komt er niet uit, sluit de deur dicht en roep mij spoedig een Dominee, onverschillig welke; die Rabbijn zegt maar álles wat hij goedvindt. Wij zullen het hem doen bewijzen.”

„O nee, lieve vrouw,” viel hij haastig in, „neem mij niet kwalijk, roep toch geen Dominee. Laten wij het maar samen afdoen.”

„Dit zal ook mij veel aangenamer zijn,” hervatte ik, „omdat ik dan gelegenheid heb om zelf mijn zaak te verdedigen. Maar dan verlang ik ook, dat u mij met bedaardheid aanhoort. Ik wens niet anders dan de waarheid te spreken. Daartoe helpe mij God. Amen.”

„Ik vraag u dan: van waar verwacht u uw Messias?”

„Mozes spreekt van Hem: Deuteronomium 18 vers 18: *Een profeet zal Ik hen verwekken, uit het midden hunner broederen, als mij, zegt de Heere. En Ik zal Mijn woorden in zijn mond geven, en Hij zal tot hen spreken alles, wat Ik Hem gebieden zal.* En later zegt God Zelf, dat er géén profeet meer in Israel zou opstaan gelijk Mozes. Is dit niet zo?”

Wat gaf hij mij ten antwoord?

„Mozes heeft gedroomd!”

„Gij maakt dan Gods Woord alweer leugenachtig,” hernam ik. „Maar wat zegt u dan van Genesis 49 : 10?” *De Scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat de Silo komt, en Dezelfen zullen de volken gehoorzaam zijn.* En als gij hieraan nog niet genoeg hebt, zien wij dan eens hoe Jesaja klaagt, hoofdstuk 53 vers 1: *Wie heeft onze prediking geloofd, en aan wie is de arm des Heeren geopenbaard?* En dewijl gij óók niet gelooft, past dit ook op u toe.

Voorts lezen wij in hetzelfde hoofdstuk, het 4e vers: *Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen, en onze smarten heeft Hij gedragen; maar wij achtten Hem, dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was.*

Het eerste vers zegt ons: *Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf die ons de vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijn striemen is ons genezing geworden.* En die straf heeft Hij op Golgótha gedragen, waar Hij Zijn bloed aan het kruis gestort heeft voor onze zonden.

In het 6e vers lezen wij: *Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg, maar de Heere heeft ons aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen.*

Het 7e vers maakt het ons nog duidelijker, dat Hij, die Messias was, die uitgeroeid moest worden. *Als dezelve geëist werd, toen werd Hij verdrukt, maar Hij deed Zijn mond niet open. Als een lam werd Hij ter slachting geleid en als een schaap, dat stom*

is voor het aangezicht Zijner scheerders, also deed Hij Zijn mond niet open.

Nog klaarder zegt ons dit het 9e vers: *Hij is uit den angst en uit het gericht weggenomen. En wie zal Zijn leeftijd uitspreken? Want Hij is afgesneden uit het land der levenden: om de overtreding Mijns volks is de plaag op Hem geweest.*

Welnu, wat dunkt u van al deze plaatsen?” vroeg ik de Rabbijn.

En zijn antwoord was weer:

„Kom, kom, die profeten hebben gedroomd.”

„Als u daarop telkens niets anders antwoordt,” ging ik voort, „dan houd ik het er voor, dat u er niets tegen kunt inbrengen. Slore wij derhalve wat Jeremia van Hem zegt in het 23e hoofdstuk van zijn profetie, het 5e vers: *Ziet, ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken, die zal Koning zijnde, regeren en voorspoedig zijn, en recht en gerechtigheid doen op aarde.*

Vers 6: *In Zijn dagen zal Juda verlost worden, en Israël zeker wonen, en dit zal Zijn naam zijn, waarmede men Hem zal noemen: de Heere onze Gerechtigheid.*

Vers 7: *Daarom, ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat zij niet meer zullen zeggen: zo waarachtig als de Heere leeft, die de kinderen Israëls uit Egypteland heeft gevoerd.*

Vers 8: *Maar, zo waarachtig als de Heere leeft, die het zaad van het huis Israëls heeft opgevoerd, en die aangebracht heeft uit het land van het Noorden; en uit alle landen waarheen Ik ze gedreven had!*

Zien wij verder bij Daniël 9, vers 24-27. *Daar lezen wij: Zeventig weken zijn bestemd voor uw volk en over uw heilige stad, om de overtredingen te stuiten, en om de zonden te verzegelen, en om de ongerechtigheid te verzoenen, en om een eeuwige gerechtigheid aan te brengen, en om het gezicht, en om de profeet te verzegelen, en om de heiligheid der heiligheden te zalven.*

Vers 25: *Weet dan, en versta: van de uitgang des woords om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen, tot op Messias, de Vorst, zijn zeven weken, en tweeënzestig weken. De straten en de grachten zullen wederom gebouwd worden, maar in benauwdheid der tijden.*

Vers 26: *En na die tweeënzestig weken, zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hemzelve zijn, en het volk der vorsten, hetwelk komen zal, zal de stad en het heiligdom verderven, en zijn einde zal zijn met een overstromende vloed, en tot het einde toe zal er krijg zijn en vastslijk besloten verwoestingen.*

Vers 27: *En Hij zal velen het verbond versterken één week, en in de helft der week zal Hij het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden, en over de gruwelijke vleugel zal een verwoester zijn, ook tot de voleindiging toe, die vastslijk besloten zijnde, zal uitgestort worden over de verwoesten.*

Zien wij nu ten slotte Micha nog eens in, die zo heerlijk van Hem profeteert, en zeg mij dan, na dit alles eens: waaruit moet de Messias geboren worden, die u verwacht?”

„Wel, uit het geslacht van David,” was zijn antwoord.

„Recht,” zo vervolgde ik „daaruit moest Hij voortkomen, en daaruit is Hij ook geboren, maar u hebt Hem niet aangenomen. Die behoeftige ouders, die beestenstal waarin Hij ter wereld kwam, die kribbe waarin Hij, slechts in doeken gewonden, werd neergelegd, dat alles was u te gering voor de Verlosser van Israël, die u waant als een groot Koning met veel pracht en statie te moeten verschijnen. Maar wat u ook zeggen mag, Hij, die gij tot op de huidige dag verwerpt, is en blijft de Messias, de eigen Zoon van God, in Wiens Naam ik hoop eerlang gedoopt te worden, als de enige Naam, die onder de hemel gegeven is, door Welke wij moeten zalig worden. Dit is mijn troost geworden, beide in leven en sterven.

Nu heb ik u gezegd in wie ik geloof, en vraag thans op mijn beurt: “Waar is nu uw

Messias? Waar het huis van David? Waar de stam van Juda?"

Hij: „Dat weet God alleen. Het komt ons niet toe, dat te weten.”

Ik: „Zo, weet u dat niet? Sla dan uw ogen naar boven daar is Hij, na Zijn volbracht Middelaarswerk, gezeten aan de rechterhand Zijns Vaders, in de heerlijkheid, die Hij bij de Vader had, eer de wereld was, vanwaar Hij wederkomen zal om in recht en gerechtigheid te oordelen over de levenden en de doden, en een iegelijk te vergelden naar zijn werk, dat hij hier verricht heeft.”

Hij: „Die Jezus meen ik niet, brutale vrouw die gij bent, die uw man en uw kinderen verleid hebt! Meen je dat ik geloof wat jij gelooft?"

Ik: „Nu dat is zo, maar geef dan ook rekening van uw geloof, zoals ik van het mijne gedaan heb, en bewijs mij mijn dwaling, maar word niet boos.”

Hij: „Wel, slecht wijf! Ik heb je dat immers al gezegd.”

Hiermee zag hij van mij af en wendde zich tot onze 18-jarige zoon, zeggende: „En jij, mijn zoon, laat je toch niet verleiden door je brutale moeder met haar Bijbel! Geloof toch niet alles wat daarin staat; gedenk het Oude Verbond, en vertrap de Heilige Sabbat niet.”

Kort en gepast sprak de jongen hem aan: „De Heere Jezus heeft mij geleerd: „Die gelooft zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden,” en daarom zal ik geloven en gedoopt worden, in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.”

Nu was de huisvader aan de beurt.

„U kan ik wel aanzien,” zei hij, „dat u liever niet zoveel spreekt over zaken, waarvan gij volstrekt geen kennis hebt. Gij hebt er ook recht voor: denk aan uw dood, Diamant! Denk aan de Goddelijke woorden, waarmee een Jood sterft en God zal Zich over u erbarmen.”

„Ja,” voerde mijn man hem tegemoet, „maar die woorden brengen mij niet in de hemel.”

„Uw aangezicht,” ging de Rabbijn voort, „wijst uit, dat gij een Jood bent.”

„Dat wil ik toestemmen,” gaf mijn man hem ten antwoord, „maar weet u dan ook, dat God mij juist dáárom getekend heeft, omdat ik onder alle volken gekend zou worden en dat mij dit een grote eer zal zijn, wanneer wij over veertien dagen, zoals wij hopen, gedoopt zullen worden in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes?

„Welnu,” hervatte de Rabbijn, „dan zal dit zo heel spoedig gebeuren!....

Nu, indien er dan niets meer aan te doen is, dan hoop ik, dat, als gij sterft, met Sjema Jisraël (dat is: in de naam van God) zult sterven.”

„Amen,” zei hierop de vader.

„Aan jouw,” aldus sprak hij voorts nog onze 21-jarige dochter aan, „behoef ik niet te beginnen. Je bent al sedert lang Christin.”

„Ja,” zei zij, „de Messias Jezus is mijn God.”

Met een verkropt gemoed en een beschaamd gelaat over zijn kwalijk geslaagde onderneming, trok nu onze Opperrabbijn L. af, nadat wij twee en een half uur met hem hadden doorgebracht.

Daar het al laat was en ons hoofd nu toch niet naar leren stond, zouden wij ons maar ter rust begeven, om dan de volgende morgen nog eens met nieuwe moed te beginnen, en te beproeven hoever wij het vóór negen uur met onze vragen konden brengen.

Niet lang echter lagen wij in bed, of de boze kwam mij aanjagen en bestrijden over hetgeen ik zo vrijmoedig gezegd had, en maakte het mij zó benauwd, dat ik al spoedig

weer moest opstaan, en op mijn knieën de Goddelijke hulp inroepen.

Het overige van de nacht op die wijze doorgeworsted hebbende, begonnen wij al vroeg aan onze les, maar konden niets leren.

Toen wij bij onze Dominee kwamen, zeiden wij hem, dat wij ditmaal niets van onze les kenden, omdat wij in het leren waren verhinderd door onze Rabbijn, verhaalden hem tevens zo nauwkeurig mogelijk het voorgevallene.

Zijn Eerwaarde was met deze verontschuldiging over-tevreden, en nam nu daaruit aanleiding om zich met ons bezig te houden.

Niet zodra was er van het gebeurde iets bekend, of zogenaamde schriftgeleerden kwamen ons opzoeken, blijkbaar met geen ander doel dan om ons daarover eens recht uit te horen. De een zei: „Dit hadden wij niet goed”, de ander „dàt te weinig”, een derde „dat weer te véél gezegd”, en zo vond ieder wat aan te merken.

Ten laatste begon mij zulks te vervelen en zei ik: „De Heere heeft zeer wel geweten, wat ik nodig had te spreken. Spaart gij, die anders nooit naar ons omziet, en met sprekende daden zegt: *ben ik mijns broeders hoeder?* ons ook thans uw aanmerkingen, die geen wezen hebben, maar ziet toe voor u zelf, en hebt mededogen met uw eigen zielen.”

Meer dan al die geesteloze vitterijen trof ons de tijding dat de meergemelde heer L. naar Gelderland verplaatst was, en al de 1^e september met zijn gezin daarheen zou vertrekken, zodat die brave lieden, die zoveel belang in ons stelden, en aan welke wij zoveel verplichting hadden, nu het genoeg moesten missen van bij onze doop tegenwoordig te zijn, die waarschijnlijk op de 29^e september of de 1^e oktober zou plaatshebben.

Waarlijk, groot was voor ons dit verlies, want behalve de milde ondersteuning, die wij van die familie genoten, was de edele vrouw voor mij een waarde vriendin, die mij in voorkomende gevallen ook allerminzaamst met haar goede raad diende. Bij het afscheid liet zij het dan ook niet onder zich, en maakte bovendien nog een gunstige beschikking ten opzichte van het onderwijs voor ons jongste dochttertje. Maar was het ons aan de ene kant een groot gemis, aan de andere zijde was het ons echter een heilzame les, om niet aan de middenoorzaken te blijven hangen en het schepsel te bewieroken, maar ze (onverminderd de verschuldigde erkentelijkheid) slechts als zodanig te beschouwen, en op te klimmen tot de Eerste Oorzaak, nl. God, teneinde Hem de hoogste eer te geven voor alles wat wij zijn en genieten.

Teneinde het verlies zoveel mogelijk te verzachten, verdubbelden wij onze ijver, en moesten, hoe moe en mat ook, meermalen een groot gedeelte onzer nachtrust opofferen, om onze lessen te leren.

Bij de eerstvolgende Catechisatie vroeg de Dominee ons, na afloop van het onderwijs, hoe het nu met onze kleren stond, en horende, dat onze Ruben daarvan nog niet voorzien was, haalde hij voor hem een geheel zwart pak, terwijl zijn zuster ons nog de nodige zwarte stoffen gaf tot een doopkleed voor mij en mijn dochter en er tevens het maakloon nog bijvoegde. Te dien aanzien waren wij dan alweer van alle zorg ontheven, en er zeker van in dit opzicht geen aanstoot te zullen geven. Maar voor het inwendige werd het mij van dag tot dag benauwder, zodat ik nergens rust vond.

Maandag de 27^e september 1847 was de dag, waarop wij 's avonds vijf uur, voor de Kerkenraad onze belijdenis moesten afleggen. Hoe wij die dag te moede waren, kan ik niet beschrijven; de Heere weet het. Toen het tijd werd om daarheen te gaan, bogen wij nog eerst onze knieën, en baden God, dat Hij met ons zou opgaan en ons ondersteunen mocht. En op Hem alleen betrouwende, kwamen wij ook niet

beschaamd uit, maar werden als leden van de gemeente aangenomen, en zouden in de avond van vrijdag de 1^e oktober daaraanvolgende als zodanig door de doop worden ingelijfd.

De tweede dag nadat wij aangenomen waren, kwam een oprecht kind van God ons bezoeken, met de bedoeling om met ons te spreken over de wijze, waarop wij ten doop wensten te gaan, en ons daartoe voor te bereiden, waartoe hij vooraf een recht hartelijk gebed deed om de Goddelijke zegen op zijn welgemeende bedoelingen.

Eindelijk was het dan vrijdag. Om zoveel mogelijk alle beweging en onaangenaamheden te vermijden, verlieten wij in ons gewoon pakje, de één na de ander, schijnbaar met verschillende bedoelingen, onze woning, en begaven ons langs verscheidene straten naar het huis van een Adjutant van de Rijschool, dat dicht bij de kerk stond, om ons daar te kleden.

Toen wij om drie uur gereed waren, nodigde men ons aan tafel, die in ruime mate voorzien, en waarlijk feestelijk toebereid was. Ons gemoed was echter zó vol, dat wij maar weinig konden gebruiken, ofschoon wij de ganse dag nog niets gegeten hadden.

Bijtijds begaven wij ons naar de kerk, maar deze was zó opgepropt vol met Joden en Roomsens, dat wij niet, dan met veel moeite, naar onze plaatsen konden doordringen, en ondertussen menig schimpwoord moesten aanhoren. Zonder stoornis had de plechtigheid plaats. Maar toen wij buiten de kerk gekomen waren, liet zich van alle kanten, onder de samengeschoolde menigte, de verkropte haat in de vuilste bewoordingen horen, en was het zaak, om met de meeste spoed uit het gedrang binnenshuis te komen.

Ofschoon van buiten geprangd, bewandelde ik evenwel mijn weg met blijdschap, want van harte geloofde ik de woorden: die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden, Markus 16: 16.

Niet lang echter bleef de baan zo effen. Onze beide jongste kinderen, een zoon van 13 en een dochter van 10 jaren, waren nog niet gedoopt, en al de volgende morgen viel de vijand mij hiermee aan, mij sterk wijzende op de vraag: *Zal men ook de jonge kinderen dopen?* En in strijd met het antwoord daarop, waren deze nu nog zonder doop. In de angst, die ik hierover gevoelde, verbeeldde ik mij, dat de Joden, die ons de bitterste haat toedroegen, nu op allerlei middelen zouden bedacht zijn, om ons ook deze kinderen te ontvoeren. Daarbij kwamen dan nog de liefdeloze redevoeringen en bitse aanmerkingen van Schriftgeleerden en Farizeeën, in wier schatting onze kennis nog veel te min, ons geloof veel te licht was, om ons als leden in de gemeente aan te nemen, en volgens wie dus onze doop nog wel drie jaar had behoeven uitgesteld te worden. Maar gelukkig voor ons, dat 's Heeren wegen niet die der mensen zijn!

Gelukkig voor ons, dat wij toch enkele oprechten, tot vrienden gevonden hadden, die ons tot troost en bemoediging waren, op onze moeilijke weg. Vooral onderscheidde zich onder dezen, door een hartelijke deelneming in alles wat ons wedervoer, een oude van dagen, die wel arm was naar de wereld, maar echter rijk in haar God en Koning. Voor haar legde ik mijn hart vertrouwelijk open, en nimmer liet zij het onopgemerkt doorgaan, wanneer zij iets verkeerd in mij bespeurde, maar kwam mij daarop dadelijk minzaam tegen, en trachtte mij beter te onderrichten.

Zo zei zij mij meermalen, dat de doop, waarop ik in den beginne meende, mij toch wel iets te mogen laten voorstaan, mij niets kon baten, en dat ik voorzeker daarmee verloren zou gaan, indien ik niets méér bezat. Ik hield mij te zeer van haar oprechtheid overtuigd, dan dat ik één ogenblik aan haar woorden, of aan de zuiverheid van haar bedoelingen zou getwijfeld hebben, ofschoon ik er dikwijls zeer weinig van verstond. Maar het kwam mij toch vreemd voor, dat zij mij (zo het scheen) álles wilde ontnemen, wat in mijn oog zoveel waarde had. Ik, die tot het volk der belofte behoorde, was nu toch gedoopt in de Naam des Gekruisten. Ik betrachtte met nauwgezetheid, deugd en plicht; was van mijn armoede nog mededeelzaam; geloofde mij een zondares (en voor dezulken immers was Christus gestorven) en was te allen tijde bereid mijn belijdenis af te leggen.

Daarenboven nog zoveel smaad en vervolging, als ik met de mijnen juist om deze zaak geleden had, en nog dagelijks lijden moest: *wat zou zo iemand dan nog kunnen ontbreken, om zalig te worden?*

Men ziet, ik was in eigen ogen rijk en verrijkt, en had aan géén ding gebrek. Maar dank zij die vromen; welke zich ermee wilden inlaten, en vooral die oude vriendin, voor hun edele bemoeiingen, om mij daarvan af te brengen, maar innige dank bovenal zij Hem, die hun pogingen daartoe zegende, zodat ik allengs tot de overtuiging kwam, dat mij nog iets wezenlijks ontbrak, en de begeerte meer en meer bij mij levendig werd, om dat door genade deelachtig te worden.

Stipt ging ik alle zondagavonden met mijn man en beide gedoopte kinderen naar het gezelschap, dat ik al vroeger alleen bezocht had. Daar dit merendeels uit aanzienlijken bestond, en er vrij wat aanzien des persoons heerste, werden wij door velen over de schouder aangezien, en nooit aangesproken, hetwelk mij wel eens moeilijk viel. Want woog ons geloof in veler schatting daartoe veel te licht, en was mijn hoofd al niet met een voile getooid, ik was toch mijzelf bewust, en bezat te veel Bijbelkennis, om altijd door alleen maar toehoorder te zijn.

Meermalen als wij daar zo afgezonderd zaten kwamen mij de woorden uit Matth. 3-7 en 12 voor, *ziende hoe ook zij de vooraanzittingen in de vergaderingen beminden, en door daden toonden anderen te oordelen.* Maar herinnerde ik mij dan tevens de les

van de Heere Jezus, Die om Onzentwil zoveel smaad en vernedering moest ondergaan, - “Die Mijn discipel wil zijn, neme zijn kruis op en volg Mij - dan gevoelde ik mij weer bemoedigd, om dat alles gelaten te verduren, en zelfs de aanvechtingen des Satans te weerstaan, die mij bij zulke gelegenheden poogde wijs te maken, dat het nog wel erger zou gaan.

En inderdaad, meer dan eens werd ons de toegang tot het gezelschap ontzegd; zonder dat wij daarvan de reden mochten weten, die ik juist daarom voor ongegrond of zeer nietig hield. Ik bleef dan ook niet lang er vandaan maar ging er telkenmale weer spoedig heen, al zou ik er zelfs belediging moeten ondervinden, want van God en Zijn zaak te horen, was mijn lust, en bij mij aan mijn woning kwam daartoe niemand dan mijn oude vriendin.

Zo leefde ik al voort tot Pasen, toen één der feeststoffen, namelijk „De Heere is waarlijk opgestaan, en is van Simon gezien,” zoveel indruk op mij maakte, dat ik de kerk uit moest. Veertien dagen lang waren deze woorden voor mij vol lieflijkheid, en bleven mij bij, waar ik ook was, en wat ik deed. Maar na die tijd verviel ik in droefheid, huilde dag en nacht, werd lustelozener en kon zelfs niet eten. Ik was wel begerig om te weten of andere Christenen dit ook wel op het Paasfeest ondervonden, maar ik durfde er met niemand over spreken, zelfs niet met mijn vriendin, omdat ik zelf niet recht wist wat mij scheelde, en dit veel minder nog in woorden uitdrukken kon. Ook zei de zielenvijand mij, dat het raadzaam was, om er maar niet van te reppen, omdat men al genoeg de spot met mij dreef.

Intussen werd het mij hoe langer hoe benauwder, en diezelfde woorden, die mij eerst zo vol van vreugd en genot waren geweest, begonnen mij nu van dag tot dag al meer te prangen. De Heere, ja, was wel opgestaan voor Simon, voor diens medejongeren, en voor zoveel anderen, maar ..., daarom niet voor mij. In die gesteldheid bleef ik tot acht dagen vóór Pinksteren, terwijl ik niets anders deed dan huilen en bidden. Nu kwam mij ook een legio van zonden en ongerechtigheden voor ogen en ontviel mij tevens het bidden. Thans zag ik de dood achter mij en de hel vóór mij, zodat het mij benauwd om het hart werd.

Op zekere nacht stookte mij de duivel aan, dat ik in de vroege morgen maar zou wegsluipen, en mij in stilte verdrinken, daar ik nu van alle kanten benauwd, door allen verlaten en bespot, het hier toch niet langer zou kunnen uithouden. Niemand wist dan waar ik gebleven was, en terwijl ik toch verloren moest gaan, was de kortste weg dan toch de beste....

Aanvankelijk stemde ik met hem in, maar weldra scheen ik als uit een droom te ontwaken, sprong als een wanhopige van mijn bed op, en riep uit: „o, God, heb ik dan dat alles ondergaan, en ben ik dan gedoopt om verloren te gaan!”

Mijn man, hierdoor uit de slaap gewekt, vroeg mij wat mij deerde, waarop ik hem ten antwoord gaf, dat ik het zo benauwd had en ziek wat, wat hij temeer geloofde, omdat ik sedert verscheiden dagen weinig of niets gegeten had, maar wel gedronken. De eigenlijke zaak verzweg ik hem echter. Na een langdurige worsteling begaf ik mij, op zijn aanhouden, weer naar bed, en geraakte door de afmatting spoedig in slaap.

Maar spoedig werd ik weer wakker gemaakt, en o, geliefde lezers! daar stond ik als gedaagde voor Gods heilige Vierschaar, met een register, zwart van zonden en ongerechtigheden tegen mij! Ik, de grootste der zondaren, werd daar geroepen voor Hem, naar Wie ik niet gevraagd had. Deugd en plicht ontvielen mij, en ik stond daar op een weg, waarop geen ontkomen was, terwijl ik de hel vóór mij open zag, omdat ik mij aan alles schuldig kende. Het éne ogenblik riep ik: „o God!” Het andere ogenblik:

„ja, ik heb het verdiend!” En dan weer tot mijn man en kinderen: „Ik bezwijk, ik moet sterven, want God staat vóór mij als een vertoornd Rechter, vanwege mijn zonden. Hij moet mij straffen, ja, verdoemen!”

Al vroeg in de morgen stond ik weer op, maar er was geen spraak in mij. Ik sleet de dag in nare overdenkingen, en werd als door de hel gejaagd. Des avonds zei ik tot mijn oudste dochter, toen zij alleen bij mij was: „Mijn kind, als ik binnenkort er niet meer ben, zeg dan, dat uw moeder in de hel is en daar moet branden voor haar menigte zonden en misdaden, want er is voor mij géén genade meer...”

“Maar lieve moeder, vroeg ze, wat is dat? Wie heeft u dat gezegd?”

Ja, mijn kind, hernam ik, je moeder moet naar de hel, ik heb niets anders verdiend. Want ik heb ook de Heere Jezus medegekruisigd en God is heilig en rechtvaardig; ik moet branden en in de buitenste duisternis geworpen worden.”

In stilte had zij alles aan haar vader verteld, die daarin nog meer grond meende te vinden voor de vrees, dat ik het in het hoofd zou krijgen, waartoe mijn gedrag sinds enige tijd hem aanleiding had gegeven. In de waan, dat enige afleiding mij nuttig kon zijn, stelde hij mij diezelfde avond nog voor, om des anderen daags 's morgens naar Zevenbergen te gaan.

„O hemel,” zei ik, „spreek mij toch daarvan niet, je weet hoe machteloos ik ben, en hoe zou ik dan nog zulk een reis ondernemen; weldra ben ik niet meer, en waarom zou je dan nog zoiets van mij vergen?”

„Och, mijn lieve,” zei hij daarop, „wat wilt je dan toch; heb je dan iets kwaads in de zin, zul je jezelf aan de duivel overgeven, en uw man en kinderen ongelukkig maken?”

Allen begonnen te huilen. Allesbehalve rustig was voor mij de nacht.

Al vroeg in de morgen herhaalde mijn man zijn verzoek, en daar hij niet ophield, maar hoe langer hoe dringender werd, hoewel hij de ware oorzaak daarvan verzweeg, zag ik mij ten laatste genoodzaakt, hoe ongaarne ook, hem toe te geven.

Ik begon bitterlijk te schreien, nam afscheid van mijn kinderen, als iemand, die zijn laatste uur voelt naderen en ging al schreiende met mijn man door de stad. Zodra wij buiten de poort waren, bad ik hem dat hij maar vooruit zou gaan.

„Nee, dát niet,” gaf hij mij ten antwoord, „want daarmee heb je zeker iets kwaads in de zin.”

„Ach nee,” hernam ik, „daarvoor zal God mij wel bewaren, maar gaat jij maar verder; ik kan niet meegaan, want ik ben ziek naar lichaam en ziel.”

„En hoe zal ik dan voort gaan,” vervolgde hij, „en je aan je lot overlaten, dát kan immers in het geheel niet?”

„Ja, ja,” zei ik weer, „God zal wel voor mij zorgen, ga maar gerust vooruit en kan ik, dan zal ik je nakomen”

Na lang dralen gaf hij toe en ging door, maar nauwelijks was hij enige ellen voortgegaan, of het was of er iemand tot mij zei: „Buig u neder.”

Ik viel wenende ter aarde en riep uit: „O grote God, Die wilt dat men U aanroept, in de dag der benauwdheid - zo er dan nog een weg van ontkomen is, bekeer mij dan o Heere, dan zal ik waarachtig bekeerd zijn, en wijs Gij mij de weg, die ten leven leidt; zo zal ik daarin wandelen. O, Heere Jezus! Help mij, red mij, laat mij niet omkomen, want ik ben zo bang....”

Ik lag met het aangezicht ter aarde, en waande de duivel naast mij. Alles om mij heen was in diepe stilte; ik zag of hoorde niets. Opeens was het of een stem duidelijk sprak:

„Rust, mijn ziel, uw God is Koning,
Heel de wereld Zijn gebied,

*Alles wisselt op Zijn wenken,
Maar Hij Zelf verandert niet.* ”

Ik richtte mij enigszins op en zag rond, bemerkte niemand en antwoordde: „*O ja, en niet alleen Koning, maar ook eeuwig Hogepriester. Gij bent het, o Heere, die tussen hemel en aarde gehangen, en uw kostbaar bloed gestort hebt, om der vervloekte zonden wil.*”

Wederom neerzinkende, hoorde ik andermaal de woorden: „*Ik zal u een God zijn, en gij zult Mij een volk zijn.*”

„*O, Heere!*” antwoordde ik, steeds ter aarde liggend, „*zal ik, nietige aardworm, zal ik van dat volk zijn, dat naar Uw Naam genoemd mag worden?*”

Na een poos stond ik op, en die woorden van vroeger: „*De Heere is waarlijk opgestaan en is van Simon gezien*” waren nu weg en vervangen door: „*De Heere is mijn Licht en mijn Heil, voor wie zou ik vrezen?*”

En ziet, in dit ogenblik ging er een licht op in mijn ziel: Christus was mijn Profeet, Hogepriester, en Koning.

In vervoering hield ik mijn armen gekruist over mijn boezem geslagen, want Jezus was levendig in mijn ziel. Nu was Hij niet alleen gestorven, maar uit de dood verrezen, opgevaren ten Hemel en zittende aan Zijns Vaders rechterhand - voor mijn schuldige gans melaatse ziel. Nu zag ik, hoe de enige Zoon des Vaders Zijn hoge hemeltroon had verlaten, om op aarde, geheel vrijwillig en onschuldig, als een boosdoener te lijden en te sterven, tot heil van zondaren. Hoe Hij, de vlekkeloos Heilige, die géén zonden had gekend, daartoe tot zonde was gemaakt, in alles wel verzocht en Zijn broederen gelijk geworden was, maar zonder zonden.

„*O, lieve Heere Jezus!*” riep ik uit, „*wat kon U bewegen om naar mij om te zien?*” En het was mij of ik in Zijn armen rustte en op Zijn vleugelen gedragen werd. Met een beklemd gemoed en wankelende schreden, had ik al schreiende de stad verlaten, en nu, innig verblijd, met vlugge tred weer daarheen kerende, zong mijn hart: „*Hallelujah! Ik zal de Heere loven van ganser harte, in de raad en de vergadering der oprechten*”

Zo kwam ik dan in mijn woning terug, bij mijn bedroefde kinderen, die mij een paar uren tevoren zo treurig hadden zien heengaan. Ternauwernood was ik over de dorpel, of ik zei: „*Lieve kinderen, Jezus Christus is voor mij gekruist en heeft alles voor mij volbracht; ik ben gewassen in Zijn bloed, heb drie dagen met Hem in het graf gelegen en ben nu met hem opgestaan tot een nieuw leven! Kom nu en zing; ja, zing een nieuw gezang den Heere!*”

*Zingt aarde, zingt dien God ter ere;
Looft 's Heeren Naam met hart en mond,
Vermeldt Zijn heil op 't wereldrond,
Dat dag aan dag Zijn roem vermere!*

Dadelijk zond ik mijn dochter om de oude vrouw Moore, die ook onverwijld meekwam.

„*O, mijn lieve, dierbare vriendin!*” zei ik, toen zij binnenkwam, „*nú geloof ik, dat wij samen één Koning dienen. Ga nu zitten, en luister toe, dan zal ik u eens vertellen, wat God aan mijn ziel gedaan heeft.*”

Onder het verhalen van alles wat mij die morgen wedervaren was, wist ik niet meer, dat ik op aarde was, en zij stemde zozeer met mij in, dat wij samen de Heere psalmen zongen.

Maar ach, het ging mij als licht brandbare stoffen, welke vlam wel spoedig uitbrand,

slechts een smeulende vonk in de as achterlaat.

Na de middag begon die stemming te verflauwen en kwamen nu en dan vijandige gedachten in mij op, zodat ik al 's avonds alles begon te verdenken. Ik had mijzelf maar bekeerd, al het gebeurde was slechts een uitvloeisel van mijn kennis, door een vlaag van levendige verbeelding opgewekt. Ik had dus wel toe te zien en het werd mij even bang om het hart als daags tevoren. Eindelijk kon ik het niet langer verbergen, maar moest ik mijn vriendin, die nog bij mij was, zeggen, wat er mij omging.

„Wel, wel, vrouw Diamant” zei de oude vrouw glimlachend, „wat vreemde taal is dat nu weer! Hoe kwam je aan het gezicht van je zonden? Wie opende de Weg van behoudenis? Zeg mij, wie heeft je dat alles bekend gemaakt? Wacht u, dat God niet dit tegen u hebben zou, dat gij de eerste liefde hebt verlaten!”

„Ach,” hernam ik, „als God het niet voorziet, dan zal ik in eeuwigheid niet meer geloven.”

„O, mijn lieve,” hernam zij, „God is getrouw; en als het een werk uit Hem is, waarvoor ik meen het toch te mogen houden, dan zal Hij ook verder voor je zorgen.”

Toen zij heenging, verzocht ik haar, dat zij toch maar aan niemand zou vertellen, dat er iets met mij gebeurd was.

Allernaarste angsten der hel omringden mij, en wel tienmaal was ik op het punt om de vijand toe te vallen en te volgen. Maar telkens kreeg ik ook weer moed genoeg om op de knieën te vallen, en om bewaring te bidden. Een bewijs, dat hij mij wel slingerde, maar toch niet helemaal in zijn macht krijgen kon, hoewel ik dat toen zo niet inzag.

Die gesteldheid duurde weer drie dagen, en werd op het laatst nog verergerd door de woorden: “Nauwelijks zal de rechtvaardige zalig worden”, zodat alles weer verloren was, en slechts de hel mij geopend scheen. Intussen was mijn man thuis gekomen. Op zijn vraag hoe het mij ging, begon ik bitter te schreien en durfde hem niet eens aanzien en nog veel minder iets verhalen.

Op de vierde dag, na het ontbijt, zou ik lezen, en achteloos de Bijbel openslaande, had ik de 32ste Psalm voor mij en las daar:

*Welzalig hij, wiens zonden zijn vergeven,
Die van de straf voor eeuwig is ontheven;
Wiens wanbedrijf, waardoor hij was bevlekt,
Voor 't Heilig oog des Heeren is bedekt.
Welzalig is de mens, wie 't mag gebeuren,
Dat God, naar recht hem niet wil schuldig keuren,
En die in 't vroom en ongeveinsd gemoed.
Geen snood bedrog, maar blank' oprechtheid voedt.*

En o! hier ging het licht weer op in mijn duistere ziel. Ja, de Heere toonde mij dat het gebeurde Zijn werk, en niet dat des Satans was, dat Hij geen lust had in mijn dood, maar dat ik zou leven en mij bekeren. Nu mocht ik bij vernieuwing geloven, dat de Heere naar mij had omgezien, en kon nu weer zingen:

*„De God des heils wil mij ten Herder wezen,
Ik heb geen gebrek, ik heb geen gevaar te vrezen.”*

Mijn oude vriendin moest weer aanstonds komen, en in verrukking begroette ik haar met de woorden: „Kom, gij die God vreest, laat ons nú weer zingen, de Heere is 't, Die mij leven geeft.”

Twee dagen stond ik in dit genot, eer de verzoeker erop los kwam. Hij benauwde mij wel, maar toch niet in die mate als de vorige keer, en ook maar enige dagen, als wanneer de Heere het mij, schuldige, ongelovige Thomas, weer dubbel wèl maakte, bij gelegenheid namelijk, dat ik liet Hogepriesterlijk gebed, Johannes 17, las. Het

ganse hoofdstuk was mij bijzonder goed, maar bij uitnemendheid het 9e vers: „Ik bid voor hen; ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen, die Gij mij gegeven hebt, want zij zijn de Uwen.”

Hier mocht ik bij vernieuwing geloven, een gegevene van de Vader te zijn, overgegeven aan Zijn eniggeboren Zoon, opdat Deze als Borg en Middelaar zou intreden, tussen mij, doemwaardig Adamskind, die aan de ganse Wet schuldig stond, en die Heilige God van Hemel en aarde; opdat die Messias, Die ik nog kort tevoren zelf doorstoken had, mijn schuldige ziel zou dekken met Zijn dierbaar bloed, omdat Zijn Vader niet wilde, dat ik verloren ging.

„*O Koning der Koningen en Heere der Heeren!*” Dus zei ik, „*Wat zal ik U vergelden voor al die weldaden en voorrechten aan mij bewezen, met voorbijgaan van zoveel duizenden! En wie ben ik, dwalend schaap, van allen verstoten, veracht en uitgeworpen, dat Gij mij aanziet en mij nog behouden wilt? Komt, gij allen, die de Heere vreest, zingt mèt mij het lied des Lams; komt, komt, buigt u mèt mij voor Israëls Heere, om de weldaad aan mij betoond, daar Hij mij bezocht heeft met Zijn eer.*”

Nu moest ik overal, waar dit maar enigszins pas gaf, voor die Christus uitkomen, en bad gedurig om de invloed des Heiligen Geestes. Maar nu moest ik óók hierom met Hem gekruist worden, want de vromen, die de zaak in mij nog schenen te wantrouwen, kwamen mij immer tegen, in plaats dat zij mij opbouwden in het allerheiligst geloof. Aldus dobberend, brachten wij onder lief en leed die zomer weer door. Het weinige vertier, dat wij in de stad vonden, noodzaakte ons, om buitenaf, tot drie à vier uren ver, ons brood te zoeken, en drie onzer kinderen, meestal de ganse week door, alleen te laten.

Daar de Joden ons toegezegd hadden, ons bij de eerste gelegenheid zóveel te geven, dat wij daaraan voor altijd genoeg zouden hebben, waren wij in bestendige onrust, zo voor onszelf, als voor onze kinderen. Meermalen vonden wij dezen bij onze thuiskomst door Joden en Roomsers, ja soms wel door onze eigen geloofsgenoten, beledigd, zelfs mishandeld, waardoor ik dan dikwijls de vrede voor mijn gemoed moest missen en wel eens in navolging van David zeggen: *Nog één dezer dagen zal ik door de hand van Saul omkomen.* Maar in al die druk mocht ik het, hoewel nu en dan eens afgebroken, immer op de God mijns heils wentelen, en het van Hem alleen verwachten.

Eens op een zaterdagavond, nadat ik een zeer moeilijke week had doorgebracht en in een duistere toestand des gemoeds verkeerde, kwam de Heere mij voor met het eerste vers van Psalm 91:

*Hij, die op Gods bescherming wacht,
Wordt door de hoogste Koning,
Beveiligd in de duistere nacht,
Beschaduwd in Gods woning:
Dies noem ik God zo goed als groot,
Voor hen, die op Hem bouwen,
Mijn burg, mijn toevlucht in de nood,
De God van mijn betrouwen.*

Ik zong, werd toen goedsmoeds, knielde neer met al mijn noden, en mocht mij veilig vinden in mijn God.

De andere morgen was ik, naar gewoonte, weer vroeg op, en ziet, onverwachts kwam mijn lieve Bruidegom mij weer tegemoet met de woorden: „Vrede geef Ik u, vrede laat Ik u, niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, maar die vrede, die alle verstand te

boven gaat”

Aldus gestemd, gevoelde ik mij 's avonds in het gezelschap door de liefde van Christus gedrongen om te spreken en Gods deugden te vermelden.

Maar ziet, nauwelijks was ik begonnen, of men viel mij in de rede, en wist mij voorts alle gelegenheid om weer aan het woord te komen, te benemen. Zulk een arme nieuweling moest maar zwijgen en toehoren. Dit nu strookte wel niet met Jezus' woorden, daar Hij zegt: „Leert van Mij, dat ik zachtmoedig ben, en nederig van harte;” en: „Een iegelijk die niet wordt gelijk een kindeke, kan het Koninkrijk Gods niet zien.” Maar ik zweeg, en verdroeg, gedachtig aan Zijn gezegde: „Om Mijns Naams wil zult gij gehaat werden.”

Onder al zulke bejegeningen leerde ik mij beschouwen als de kinderen Israëls, toen zij onder de Egyptenaren verkeerden, en daar zeer geplaagd, en tot zware arbeid gedwongen werden. Ook wij schreiden menigmaal tot de Heere, Die ons wel hoorde, maar echter toefde, tot op Zijn tijd.

Wij kwamen van dag tot dag al verder in de woestijn, waar wij de weg niet wisten, hier een berg en daar een afgrond aantroffen. Gedurig moesten wij maar onze noden en behoeften leren kennen, teneinde daardoor een recht inzien te krijgen, hoe noodzakelijk en hoe onmisbaar Jezus is, om die alle rijkelijk te vervullen, zoals Hij Zich voor al Zijn arm en behoeftig volk, in duizenderlei wegen, altijd heeft betoond die Algenoegzame te zijn, en van het begin tot het einde te blijven.

Hoe onaangenaam die druk dan ook was, hij bracht mij nochtans heilzame vruchten voort, want ik leerde dat alles aanmerken als een gevolg van mijn zonden, waarvan Christus alleen mij verlossen kon. En bovendien, de Heere wist het, dat het mijn vurigste wens, mijn ijverig trachten was, om Hem met kinderlijke gehoorzaamheid te volgen, en in alles Zijn Naam te verheerlijken, die mij vrede, en de zekerheid der eeuwige zaligheid wilde schenken. Ik hoop dan ook met dat doel, door Zijn genade, alle vervolging en druk, die mij om der waarheid wil moge treffen, geduldig te dragen.

In de avond van donderdag de 23e maart 1848, kwamen wij na een reis van vier dagen, moe en mat thuis, en vonden daar weer diepe droefheid,

Daags tevoren namelijk, had onze dochter een brief ontvangen, waarin men ons kennis gaf van het overlijden van die zoon, die twee jaren geleden, na het afsterven van zijn zuster, naar Tiel was gegaan om daar (zoals het toen heette) veertien dagen hij zijn familie door te brengen, maar sedertdien niet meer thuis was geweest, noch iets van zich had laten horen. Niet lang geleden waren wij door een vreemdeling te weten gekomen dat hij zich in Friesland bevond. Het moederlijk gevoel hierdoor weer opgewekt, had ik hem in de vorige week een brief geschreven, niet zozeer om hem de misstap omtrent zijn ouders te verwijten als wel om hem zijn eeuwige zielsbelangen voor te houden, maar hem daarbij nog enig geld gevoegd. In plaats nu van enig antwoord van zijn kant, ontvingen wij de treurige tijding, dat hij al op de vierde oktober van het vorige jaar, en dus drie dagen nadat wij de Heilige Doop ontvingen, overleden was. Deze onverwachte tijding trof mij zó, dat ik in het eerst niet kon spreken. Hij toch was mijn oudste, mijn eerstgeboren zoon, die mij zo na aan het hart lag.

Twee dagen bracht ik door met schreien en tobben, en hoewel ik inzag, dat ik zodoende tegen God opstond, kon ik het echter niet loslaten. Ondersteunende genade alleen kon mij deze weg doen goedkeuren, die de God mijns heils met mij hield. En in deze schonk Hij mij, ellendige, ook weer troost met de woorden: „*Gij, mijn schapen! schapen Mijner weide; gij bent mensen, maar Ik ben de Heere uw God.*”

Hier zonk mijn ziel weg in stille aanbidding en verwondering, en ik moest zingen:

*Nooddruftigen zal Hij verschonon,
Aan armen uit gená,
Zijn hulpe ter verlossing tonen,
Hij slaat hun zielen gn
Als hen geweld en list bestrijden,
Al gaat het nog zo hoog,
Hun bloed, hun tranen, en hun lijden
Zijn dierbaar in Zijn oog.*

Hij nam alzo mijn murmurering gunstig weg, en ondersteunde mij gedurig met Zijn Geest, zo dikwijls de vijand mij naderhand hiermee weer aanzocht. Had de Heere mij, toen ik daar op de vlakke des velds zo walgelijk neerlag, vertreden in mijn bloed, zonder dat iemand medelijden met mij had, de vleugelen Zijner barmhartigheid over mij uitgebreid om mijn naaktheid te bedekken, - dat Hij een eeuwig verbond met mij gemaakt had dat Hij mij een God en dat ik één van Zijn volk zou zijn – zo betoonde Hij Zich een Waarmaker van Zijn Woord, Wiens beloften alle in Christus Jezus *ja en amen zijn*.

Thans had ik bij vernieuwing weer ruime stof om die gekruiste Christus te verkondigen, in al Zijn nederbuigende liefde tot een verloren Adamskind, in welke weg het zich ook bevind. Van Hem te spreken was mijn geliefde bezigheid. En daarom nam ik elke gelegenheid daartoe te baat, ongeacht of die tijdig of ontijdig voorkwam. Zó zelfs, dat menigeen zich hieraan stootte, maar dit verminderde mijn ijver niet, want ik kon niet een volkomen hart zeggen, dat Zijn liefdedienst mij nimmer verdroot. Eertijds konden teleurstellingen, waar ik iets groots verwachtte, een wezenlijke of vermeende miskennis of belediging mij gemelijk maken, soms zelfs wel eens verbitteren, omdat ik, mijzelf niet kennende, doorgaans de fout bij anderen achtte te liggen. Thans leidden zij mij meer tot zelfonderzoek, dat niet zelden op mijn beschaming uitliep. Zo was het mijn vragen met het oog op de woorden van Paulus, als hij zegt: *de liefde handelt niet ongeschikt zij zoekt zichzelf niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad.*” enz. Een tijdlang was het mij een grote teleurstelling, dat ik die liefde zo schaars in beoefening vond, niet alleen onder de Christenen in 't algemeen, maar zelfs in het gezelschap, hetwelk ik geregeld tweemaal in de week bezocht. Maar thans, nu ik al méér en méér leerde, minder op anderen en meer op mijzelf te zien, en daardoor meer zelfkennis verkreeg, werd dit geheel anders, want maar al te dikwijls vond ik mijzelf daar schuldig, waar ik mij vroeger vrij waande. Elke nieuwe ontdekking van mijn melaatsheid, bracht mij dan weer in het verborgen, aan de voeten van mijn Raadgever, Die toch al mijn zwakheid zowel als mijn hart kende, en mij overal gadesloeg, teneinde Hem met berouw en leedwezen mijn zonden te klagen.

Zeer wel inziende, dat wij het, - aangenomen dat men steeds tegen ons bleef, - in onze tegenwoordige woonplaats niet konden uithouden, hadden wij al sinds lang gewenst ons ergens elders te vestigen, maar tot hiertoe wisten wij nog niet waarheen. Eens dat ik weer op reis was, drongen mij de woorden: „Mijn wegen zijn niet uw wegen,” zo zeer aan, dat ik, alvorens verder te gaan, eerst mijn knieën moest buigen en de Heere bidden, dat Hij mij dan toch de rechte weg mocht wijzen, omdat ik te blind was om een goede keuze te doen, en die woorden mij al acht dagen lang hadden bijgelegen.

Enige tijd later ging ik naar het dorp St., met het doel om daar naar een gelegenheid uit te zien, en kwam tegen de avond bij de schoolmeester. Hoewel ik een onbekende

was, werd ik toch, zowel door hem als door zijn vrouw, met alle minzaamheid ontvangen. Nadat ik mij bekend gemaakt had, en eerst een poos in de verte met hen gesproken had, waarbij zij mij niet onverschillig voorkwamen, ging ik vrijer voort en vroeg ook naar hun predikant, van wie ik zo dikwijls gehoord had, en die ik ook wel eens wenste te spreken. Men zei mij, dat hiertoe maar zelden gelegenheid was, maar dat zij hem voor mijn geval, wel tegen woensdagmorgen op de koffie wilden vragen, ingeval ik niet tot zondag kon vertoeven, om hem in de kerk te horen. Het zou zeer ongepast geweest zijn, zulk een vriendelijk aanbod af te wijzen, maar die goede mensen wisten niet waar mij de schoen eigenlijk wrong.

Vooreerst wenste ik hem alléén te spreken, en ten tweede had ik geen geld om mij daar een hele week op te houden, want het was maandagavond toen ik daar aankwam. Altijd gedachtig aan de les van Paulus: „Doet steeds wat uw hand vindt om te doen,” en ook door de behoefte gedrongen, had ik mijn waren meegenomen. Maar als een onbekende koopvrouw, was ik toch in het onzekere, of ik wel iets zou verkopen. Toen ik al laat in de avond zou heengaan, lieten zij mij door de ondermeester een geschikte herberg wijzen en beloofden, mij des anderen daags, door één hunner kinderen, bij deze en gene te laten brengen in de veronderstelling, dat ik dan zeker wel iets zou verkopen. De volgende morgen opgestaan zijnde, mocht ik mij eens recht voor Gods aangezicht verootmoedigen. Hij toch kende al mijn behoeften en begeerten, en wist beter dan ik wat mij nuttig was. Ik bad Hen *dat Hij mijn ziel mocht behoeden, en een wacht zetten voor mijn lippen, opdat ik toch niets onbehoorlijke zou spreken of doen.*

Welgemoed ging ik dan, met een kind van de schoolmeester bij mij, naar verscheiden mensen toe, om mijn waren aan te bieden, maar alle deuren en harten waren voor mij gesloten: ik verkocht niets. In een mingemoedelijke stemming, ware ik wellicht tot murmureren vervallen; thans echter was ik stil, dacht hierover na en vond alweer beschaming. Ik moest die uitkomst van harte goedkeuren, want onbedacht had ik alweer op het schepsel gebouwd en het niet alles geheel van mijn God verwacht.

Eindelijk kwam ik op een zonderlinge wijze bij zekere bakker Van de K., die weduwnaar was, en heel onverwachts betoonde de Heere Zich daar weer een God van nabij te zijn, Die alleen maar in en door Zijn eigen werk kan verheerlijkt worden. Al spoedig geraakte ik niet deze man, die op verre na geen praat-Christen was, in een hartelijk gesprek. Wij mochten recht opgewekt ons verheugen in de God onzes heils, want onze zielen smolten inéén, en waren als een gewaterde hof. Toen het mijn tijd werd om heen te gaan, kocht hij mij zóveel af, dat ik weer behoorlijk huiswaarts kon keren.

Beseffende, dat ik voorts hier mijn kostelijke tijd zonder iets te verdienen zou moeten doorbrengen, zo besloot ik nog diezelfde avond naar de Dominee te gaan en dan de volgende dag te vertrekken. Zijn Eerwaarde had wel de uitnodiging van de schoolmeester en diens vrouw aangenomen, maar als het mij heden gelukken mocht, hem te kunnen spreken, dan behoefde ik hier niet langer te vertoeven. Hij was toch ook maar een mens van gelijke beweging als ik, en dus kon ik lichtelijk een poging wagen. Slaagde ik niet, dan bleef de zaak nog dezelfde, zo bedacht ik. Ik ging dan op pad en schelde aan. Toen de meid de deur geopend had en mij gevraagd had wat ik verlangde, zei ik, dat ik de Dominee wel eens gaarne wilde spreken, en hem tevens de groeten kwam brengen van zijn vriend K. K.

Op haar vraag, wie zij moest aandienen, gaf ik haar ten antwoord: ‘Ik ben een vreemdelinge in deze woestijn, maar zie hedenmorgen aan het einde van deze weg de kroon hangen, welke is weggelegd voor allen, die Christus aanroepen als de enige Redder hunner zielen. Ga heen, en doe deze boodschap.’ Na enig wachten kwam zijn Eerwaarde zelf voor, sprak eerst wel een kwartier met mij, en nodigde mij toen bin-

nen. Gezeten zijnde, vroeg hij mij nader, hoe ik op die weg was gekomen, en hoe het mij voorts daarop gegaan was; wat ik zoal ondervonden had, hoe ik thans hij dit alles verkeerde, enz., enz.

Daar ik hem voor de man kon houden, en de Heere mij bijzonder nabij was, mocht ik hem met alle vrijmoedigheid rekenschap geven van de hoop, die in mij was, zodat ik er met veel genoeg meer dan twee uren doorbracht. Over een woning was geen woord gerept, want hiervan had ik afgezien. Mijn verlangen nu voldaan zijnde, keerde ik de volgende morgen, na alvorens nog afscheid van bovengenoemde bakker Van de K. genomen te hebben, weer huiswaarts. Mijn man en mijn kinderen hadden stellig verwacht, dat wij zouden vertrekken, en waren dus geheel uit het veld geslagen, toen zij vernamen, dat ik met onverrichte zaken weer terugkwam,

Ofschoon ik zelf ook liever vertrokken was, kon ik nu toch geloven, dat het de tijd nog niet was, en mocht ik hen nog bemoedigend toespreken, mij vasthoudende aan Gods belofte, dat Hij, *na ons uit zes benauwdheden gered te hebben, ook in de zevende niet zou achterblijven* Zo menigmaal was Zijn hulp al gebleken. Hij was machtig zelfs in één ogenblik de onverwachtste uitkomst daar te stellen. Ook waren de woorden; „Uw wegen zijn niet Mijn wegen,” niet van mij weg, en daarom hield ik mijn stil gemoed opwaarts om op God te letten, en was ik bereid om de Heere te verbeiden, al duurde het ook nog dagen zonder getal.

Inmiddels liep die week ten einde, en terwijl het uitwendig ons weer aan alles ontbrak, bad ik de Heere dat Hij mij toch te midden van al die kommer, voor het inwendige een stille rustdag wilde schenken, die ik dan ook genieten mocht.

's Maandagsmorgens moesten wij weer voor een gehele week op reis, want in de stad of in de omtrek konden wij niets verdienen. Dit was wel een zware zaak, om onze kinderen, die al zoveel door de moedwil van een krom en verdraaid geslacht geleden hadden, zolang alleen te laten, maar de nood drong ons. Vóór het heengaan wendde ik mij met deze bekommernis eerst nog tot de Heere, en hierbij terugziende op wat Hij tot dusver voor ons geweest was, en gedaan had, moest ik bij vernieuwing in de schuld vallen en dat alles als verbeurde voorrechten erkennen, omdat ik in mijn diepe onwaardigheid op het geringste zelfs geen recht had. In het gezicht van Gods goedheid en grootheid zonk ik in mijn nietigheid weg en gaf mij en de mijnen vertrouwend aan Zijn hoede over.

Geenszins wil ik hiermee te kennen geven, dat ik nu, om zo te spreken, alles van mij kon afscheiden en daarheen leven of mij niets deerde. Nee, geliefde lezer! Onbezorgdheid is géén zorgeloosheid. Altijd drukte mij mijn huiselijke toestand, en overall droeg ik als het ware mijn onbekeerd gezin, en vooral mijn nog ongedoopte kinderen mede, die daar nog als dolende schapen rondzwierven, zonder enig onderwijs te ontvangen, ofschoon zij tijdens onze doop (nu al achttien maanden geleden) ons beloofd hadden, dat zij in school zouden opgenomen worden.

Geen wonder derhalve, dat ik reikhalzend uitzag naar het ogenblik, waarin de Heere ons mocht uitleiden naar een plaats waar ik meer leven kon vinden voor mijzelf en ook ontheven van de algemene haat, en tevens vooruitzicht had om zoveel te kunnen verdienen, dat onze kinderen niet langer van alle onderwijs behoeften verstoken te blijven.

Op deze reis, nu eens overdenkend, dan eens biddend voortgaande, werd ik gewezen op de plaats, waar een leraar vroeger zo hartelijk en belangstellend met mij gesproken had, en meteen kwamen mij daarbij de woorden in gedachte: *maakt u op mét uw maagschap en met al uw bezittingen, en gaat naar het land dat Ik u wijzen zal.*

Ik richtte dan mijn schreden daarheen en in die gemeente gekomen, begaf ik mij

terstond naar zijn Eerwaarde, die mij weder even vriendelijk ontving als de vorige maal. Ik moest hem verhalen, hoe het sedert met ons gegaan was, hoe ik onder dat alles verkeerde, en wat ik daarbij zoal ondervonden had. Overtuigd, dat hij mij in oprechtheid behandelde, verzweeg ik hem dan ook niet, hoe thans onze zaken stonden, en wat mij tot hem gedreven had. Met niet minder genoegen, dan de eerste maal, bracht ik een geruime tijd met hem in gesprek door en na ten laatste het voor en tegen overwogen te hebben op mijn vraag: *of hij er ook enig bezwaar in vond, dat wij ons in zijn gemeente kwamen nederzetten*, was het slot, dat ik naar een woning zou uitzien. Met deze tijding kwam ik weer bij mijn man, maar tegen mijn verwachting, keurde hij dit plan geheel af. Inziende dat het voor dit ogenblik beter was te zwijgen, dan door veelheid van woorden hem te willen overreden, zo hield ik mij voorts daarover stil en nam mij voor, mijn tijd nader af te wachten.

Het duurde echter niet zeer lang, of hij kwam tot andere gedachten en stemde met mij in om naar een woning uit te zien, zodra wij weer in die gemeente kwamen. Enige dagen later kwam ik bij de Dominé, die ons gedoopt had, en deelde hem ons plan mee, teneinde zijn gevoelen daaromtrent te vernemen. Ik wees hem op de beloften, ons bij de doop gedaan, en gaf hem in bedenking in hoever die nagekomen waren, zowel ten opzichte van de leiding en de besturing die wij nog zozeer behoefden, als ten aanzien van de zorg voor onze nog ongedoopte kinderen.

„Ja,” gaf hij mij ten antwoord, „als u denkt, dat gij het op een andere plaats beter zult hebben dan hier, dan moet u maar gaan.”

Deze woorden waren mij duidelijk genoeg om daaruit te verstaan, dat hij die zaak vrij licht achtte, waarom ik zei, dat hij als herder mét hem die hem terzijde stond, voorzeker beter zou weten dan wij, in hoever het van hem geëist werd, de belangen van de hun toevertrouwde gemeente (de minste harer leden niet uitgezonderd) te behartigen en voor te staan, en dat ik het daarom voor hun rekening liet.

In de volgende week kwamen wij weer in het bedoelde dorp, met het plan om er nu, zo mogelijk, een woning te huren. Al meermalen dan hier juist vermeld is, hadden wij ook in deze gemeente onze koopwaren aangeboden en waren langs die weg met deze en gene in nadere kennis gekomen. Onder deze kennissen mocht ik vooral een zekere vrouw K. tellen, die als een zeer innig mens, een oprecht kind van God, bekend stond, en al sinds lang een ziekelijk lichaam had omgedragen. Nimmer ging ik haar deur voorbij, en ook ditmaal was zij de eerste, die ik bezocht.

Toen ik haar verteld had, met welk voornemen wij thans hoofdzakelijk hier waren, zei zij: „Och, lieve meid, denk toch niet, dat je hier op rozen zult gaan. Al spoedig zul je het ondervinden, dat ook hier alle schijn geen wezen is. Mogelijk zal het Hosanna zijn als je komt, maar ik zeg u, denk aan het kruis, dat je misschien dan al wacht, want het is hier het land der ruste niet.” Als een welmenende vriendin, hield zij mij toen nog vele dingen voor, opdat ik mij niet door al dat uiterlijke zou laten verlokken.

„Maar,” aldus liet zij er dadelijk op volgen, „meen echter niet, mijn lieve! dat ik u dat alles zeg om u van uw voornemen af te brengen. O nee, veeleer verblijdt het mij, omdat ik zo groot op u mag neerzien en u beschouw als een hartelijke vriendin, die de Heere mij nog vóór mijn sterven wil toezenden.”

Dit gezegd hebbende, richtte zij zich op uit haar ziekenstoel en viel mij met tranen om de hals, zeggende: „*De Heere zegene uw ingang en uw uitgang, mijn lieve! Ga in vrede en zie, dat je een woning krijgt.*”

Nog op diezelfde dag slaagden wij en werd onze overkomst bepaald op de 8ste november aanstaande. Zo had de Heere ons dan nu een weg geopend en het tevens zó beschikt, dat wij nu ook onder de leiding kwamen van een herder, die niet alleen veel

met Israël op had, zoals wij hij ervaring wisten, maar bovendien een waar Christen was, die zowel in bijzonder gesprek als in zijn leerredenen de “gekruste Christus” verkondigde; de Joden wel een ergernis en de Grieken een dwaasheid. Innig verblijd over de goede hand Gods over ons, keerden wij nu naar Breda terug, nadat wij de Eerwaarde leraar de uitslag onzer reis hadden meegedeeld.

Thuis gekomen had ik er al spoedig mijn werk van gemaakt om onze Dominé kennis te geven van ons aanstaand vertrek, zodat zijn Eerwaarde het al op de eerstvolgende zondag in de kerk de gemeenteleden bekend maakte. Verscheiden leden, die mij nooit gesproken, veel minder in onze woning gezien hadden, kwamen ons opzoeken, zeer bevreemd, gelijk zij voorgaven, over hetgeen zij gehoord hadden, en wilden ons ook nog beklagen. Wij lieten ons dit zeer weinig aanleunen, omdat zij zich nooit eerder met ons ingelaten hadden, en wij bovendien recht blij waren in het vooruitzicht van eerstdaags te vertrekken. Gedurig moest ik maar in het verborgen bidden, dat de Heere ons, evenals Lot, veilig wilde uitleiden.

Op zekere avond, terwijl ik zo, in stille overdenking en verwachtingen tot mijn God, eenzaam daar neerzat, rees in mijn ziel de vraag op: hoe ik mij nu hier voor de Heilige God gedragen had, en hoe ik thans omtrent Hem gezind was, daar ik binnen weinige dagen voor de laatste maal in deze plaats de Heilige Tafel dacht te naderen. En ik smolt weg voor de Heere als was voor het vuur. Gans ontbloot, roerloos en onrein kwam ik aan de voeten van mijn lieve Koning. Hij ontzondigde mij, en mijn ziel, hoe melaats ook, werd door Hem gewassen en witter gemaakt dan sneeuw, zodat ik, onwaardige, daar ware zielsvreugd mocht smaken. Had ik nu maar met vele deelnemenden over die ontfermende liefde en goedertierenheden mijns Gods kunnen spreken!

Maar ach! Niemand was ook blijde mét mij, dan alleen die oude vriendin. Deze was dan ook de volgende morgen zeer vroeg bij mij, om te vernemen wat de Heere mij bij vernieuwing had te genieten gegeven, en om zich met mij over Zijn daden te verheugen. Na deze voorsmaak mochten wij beiden op de eerstvolgende zondag, bij de indaling der Goddelijke liefde, ondervinden, dat onze lichamen daaronder bijna bezweken. Thuis gekomen, gaven wij het opgekropte hart lucht (want doorgaans was zij des zondags bij ons). Wij juichten in onze Heiland en Koning, als vrijgekochten door Zijn bloed, en als verslonden door de liefde van onze God, moesten wij met Paulus uitroepen, *dat het ons verreweg beter was met Christus te zijn, dan hier te blijven.*

Des avonds, toen de brave oude weder naar haar woning was, overdacht ik nog eens met genoegen het gebeurde en het gesprokene van die dag, en besefte nu ook, wat ik weldra aan haar zou moeten missen. Hier kreeg de zielsvijand een schone gelegenheid om mij al het genotene in die dagen te ontwringen. Hij wees mij op de noodzakelijkheid, om geheel van het schepsel af te zien, op het gevaar, van bij een levendige verbeelding wel eens ongevoelig 't één of ander van haar aan te nemen, om dit later tot eigen bevinding te heten, en zo over mijn hart heen te werken, dat ik wel eens nauw mocht toezien, of ik dezer dagen wel geheel vrij gebleven was.

Op die wijze was ik al voor een gedeelte gevorderd, eer ik het gewaarwerd, en nu in plaats van list, geweld te baat nemende, maakte hij het mij door een legio van bezwaren van in- en uitwendige aard zó benauwd! Had ik kort tevoren veel genoten, hard was ook de strijd die daarop volgde, maar evenwel leerrijk voor mij, en bovenal tot eer van Hem, Die de overwinning gaf.

De dag van ons vertrek was nabij, en daarom gingen wij afscheid nemen van onze Predikanten, aan wie wij meenden, dit als een bewijs van hoogachting en eerbied, wel verschuldigd te zijn. Bij de eerste bracht de meid, die ons aangediend had, de

boodschap, dat Dominé te zeer vermoeid was, om thans met ons te spreken en ons nu maar goede reis liet wensen. De beide anderen maakten het beter, zij nodigden ons binnen, en wilden nogal met ons praten, vooral de laatste, die enigszins met ons vertrek verlegen scheen, en bij wie de Heere mij nogal een sprekende mond gaf. Van gans andere aard was het afscheid van onze oude vriendin Moore, die mij zo dierbaar was en aan welke ik zozeer verbonden was.

Alles hier nu afgedaan zijnde, vertrokken wij in de vroege morgen van de achtste november 1848 uit de stad Breda, terwijl ik van harte mocht geloven, dat de Heere met ons gaan en ons geleiden zou, zoals Zijn knecht Mozes weleer met Israël gegaan was. In de natuur was nog alles rondom ons in donkerheid gehuld, maar in mijn ziel was het helder, als op de middag, zodat ik de mijnen opwekte om mét mij te zingen Psalm 84 : 6:

*Want God de Heere, zo goed, zo mild,
Is t' allen tijd een Zon en Schild, enz.*

Dus voortreizende, kwamen wij op de middag ter plaatse, waar mij vroeger de woorden waren voorgekomen, *dat ik mij met mijn ganse gezin zou opmaken en gaan naar het land waarheen de Heere ons leiden zou*, en werden nu daarop teruggewezen tot niet weinig versterking van mijn geloof.¹

¹ Uit: Levensgeschiedenis van ds. A. van Herwaarden:

Toen nu het werk, dat de Heere hem te doen gegeven had, aldaar volbracht was, verplaatste de Heere der gemeente hem naar Fijnaart, welke gemeente zich ruim acht jaren in zijn bezit mocht verheugen, en waar zijn werk ook zeer gezegend is geweest.

Op 1 maart 1846 werd ds. Van Herwaarden daar bevestigd. In zijn tweede gemeente woonde een bekeerde Jodin, Sara Ephraïm Diamant van Gelderen. Zij is bekend geworden door haar boekje: “Een diamant door God geslepen.” In deze levensbeschrijving staat ook een en ander over ds. Van Herwaarden. Zij getuigde dat “hij een herder was, die niet alleen veel met Israël op had, zoals wij bij ervaring wisten, maar bovendien een waar Christen, die zowel in bijzonder gesprek als in zijn leerredenen de gekruiste Christus verkondigde; de Joden wel een ergernis en de Grieken een dwaasheid”. In Fijnaart werd op zondagen en op donderdagavond gezelschap gehouden die door Sara Diamant bezocht werden.

Toen zij op zoek ging naar twee van haar kinderen, die door de overgang naar het Christendom alle contact met hun ouders verbroken hadden en hij de Joodse godsdienst gebleven waren, kreeg ze van de dominee aanbevelingsbrieven mee, bestemd voor dr. Abraham Capadose te 's-Gravenhage en Mr. Isaïc da Costa te Amsterdam. Deze beide bekeerde Joden hebben zich ingezet voor de zending onder Israël. Met het oog hierop werden o.a. in plaatsen als Gorinchem, Dordrecht en Leiden *bidstonden o. a voor de bekering der Joden gehouden*, waar ook ds. Van Herwaarden regelmatig voorging; zijn collega ds. Heldring uit Hemmen eveneens.

Deze bidstonden vonden zoveel tegenkating, dat op veel plaatsen deze samenkomsten niet in de kerk gehouden mochten worden; er moest dan uitgeweken worden naar een of ander zaaltje. De laatste keer, kort voor zijn sterven, ging ds. Van Herwaarden nog voor in de “komedie” te Dordrecht, waar hij een bidstond voor Israël hield. Hij deed dit naar aanleiding van Rom. 11:15: “Want indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden”.

Na zeven uur reizen kwamen wij des namiddags twee uur in onze nieuwe woonplaats, het dorp Fijnaart, aan, en werden er al dadelijk welkom geheten door de Dominee, die ons juist zag aankomen, terwijl hij daar met een ouderling met het huisbezoek bezig was. Al spoedig bleek het ons duidelijk, dat de Heere mèt ons geweest was, want nog geen uur waren wij met ons goed onder dak, of het begon te regenen en dit bleef zo drie dagen achtereen bijna zonder tussenpozen aanhouden.

Diezelfde avond nog bezocht ik mijn ziekelijke vriendin K., die mij hier een andere vrouw Moore werd. Zeer groot op haar ziende, en deelnemend in haar toestand, was zij mijn toevlucht, zowel in sombere als in blijde dagen; terwijl ik zeer gaarne elke gelegenheid te baat nam om haar, waar ik slechts kon, of mocht, van dienst te zijn. Zij daarentegen beijverde zich, om mij in vele zaken, zowel het uit- als het inwendige betreffende, te onderrichten, zodat wij van tijd tot tijd inniger aan elkander verbonden werden, vast gelovende, kinderen te zijn van één en hetzelfde huisgezin.

Het eerste waarmee de verzoeker mij hier aanviel, was, dat ik voor weinig dagen pas avondmaal gehouden hebbende, dit nu hier toch zo dadelijk niet behoefde te herhalen. Hij dreef mij hiermee wel wat in het nauw, maar toch, dit was slechts kort. De Heere zorgt altijd voor Zijn eigen eer, en wèl onzer, zo wij Hem maar laten werken en dan stil volgen willen! In mijn dodige gesteldheid meende ik de Heere een offer te moeten brengen en uit plicht te moeten naderen, maar nee, dit behaagde Hem niet. Ik zelf moest van Hem begeren, en daartoe opende Hij mijn hart, toen armen, blinden en verminkten, genodigd werden, om de gedachtenis te vieren van Zijn dood.

Mijn vriendin bevond zich die dag ook bijzonder opgewekt naar lichaam en geest. Wij hadden samen een dag volzalig genot, en al konden wij hier nog slechts stamelen ter ere van onze Heiland, eens toch daarboven, in Zijn heerlijkheid, zouden wij mee instemmen in het lied des Lams, om Ham in volkomenheid toe te brengen de lof, de eer, de aanbidding en de dankzegging tot in alle eeuwigheid.

Dus door de Heere Zelf in de nieuwe gemeente ingezegend, ging ik met vernieuwde lust op weg om ten behoeve van mijn gezin te doen wat mijn hand mocht vinden, en ijverde tevens, door de liefde van Christus gedrongen, overal waar ik kwam, voor de Naam en zaak van mijn Heere.

Gedurende enige weken ging dit wel, want van tijd tot tijd werd ik gewezen op de liefelijke Morgenster, die veel meer blinkt dan weleer de koperen slang dat deed in de woestijn, zodat leeuwen en beren mij niet konden schaden, en ik trof overal nog schone paadjes aan. Ieder wilde de Jodin graag eens horen, maar toen ik daarna dat licht weer moest missen en op mijzelf staan, toen begonnen velen, wie mijn woorden wellicht niet bevielen, mij telkens als ik aankwam, toe te roepen: „Ga maar voorbij, wij hebben deze reis niets nodig” O! hoe spoedig bleek toen alweer mijn zwakheid, en tevens de waarheid van Jezus' woorden: *zonder Mij kunt gij niets doen.*

Ik zag in die dagen nog veel op de mensen, en te weinig op Hem, Die alléén de Gever is van alle goed, en vandaar dat ik mij voornam om mij nu eens wijzer te zullen gedragen. Ik wilde het nu gaarne toestemmen, ja, vond het zelfs nuttig, dat niet iedereen met mij te doen wilde hebben, maar dat ik zo weinig koestering voor mijn vlees, veelal zoveel lauwheid vond bij hen, die een nadere omgang met mij hadden. Dit strookte zo weinig met mijn eigenlievend, boos bestaan, dat ik mij wel gerechtigd waande, deze of gene daarover te mogen onderhouden. Ik vergat dus in mijn wijsheid, dat er geschreven staat: „Mij komt de wraak toe, Ik zal het vergelden”, en bedoelde weer geheel mijzelf, en niet de ere Gods.

De Heere nochtans, Wiens trouw niet door onze ontrouw wordt teniet gedaan, liet mij niet voortgaan in mijn dwaasheid, maar riep mij weldra daarvan terug, want Hij wil,

dat Zijn kinderen in waarheid en oprechtheid zullen wandelen, en Hij zorgt er zelfs voor, dat hun werk waarheid wordt. Hij doet ons niet naar onze zonden, en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden.

Op een zondagavond, toen het gezelschap zeer talrijk was, en toen ieder als naar gewoonte verhaald had, wat hij in de afgelopen week zoal voor zijn ziel gesmaakt en ondervonden had, vroeg de Dominee, tot inleiding van een algemeen gesprek, aan iemand:

„Wel vriend! kan men ook zeggen: ik heb God lief als men zijn broeder haat?”

Deze vraag met „neen” beantwoord zijnde, deed zijn Eerwaarde een andere vraag aan mij, en zie, mijn mond was als gesloten.

Zodra ik uit het gezelschap thuis kwam, werd ik evenals Jozua, de Hogepriester, op mijn vuile kleren gewezen. In de ziel getroffen, werd het mij die nacht zó bang, dat ik meende, dat er nu voor zulk een geen redding meer was. Als een veldhoen op de bergen, zo werd ik gejaagd bij het inzien, hoe groot een zonde het was, de Heilige God aldus te vertoornen.

Des morgens ging ik al vroeg naar Prinsland, menende daar troost bij mijn vrienden te vinden, maar dit viel zó tegen, dat één van hen mij zelfs uitlachte en zei dat zij blij was over mijn droefheid. Enige zaken verrichten kon ik ook niet.

Ik werd hoe langer hoe mismoediger, bidden kon ik niet, en de vijand zei mij telkens dat het Mi wel verloren zou zijn....

Daar het al laat in de namiddag was, en ik hier ook niet vinden kon wat ik zocht, vond ik het raadzaam om maar spoedig te vertrekken.

Buiten het dorp gekomen, werd het mij iets lichter om het hart. Al voortgaande mocht ik weer eens op mijn afgelegde weg terugzien én ik begon mij te schamen, alweer heil bij mensen gezocht te hebben. Want hier en daar kwamen mij nu wel Heibels, Pniëls en Eben Haézers voor, waarop ik de satan wijzen kon, terwijl één dezer, waarbij ik de woorden ontving: „Ik zal u een God zijn,” ontving ik opnieuw enige hoop.

Thuisgekomen, nam ik slechts een weinig rust en ging toen naar de Dominee, maar omdat deze juist uitgegaan was, sprak ik een poos met zijn vrouw, die insgelijks geen vreemdelinge op de weg des levens was. Dan, eensklaps daalden met nadruk deze woorden in mijn dodige ziel: “Van Mij af, van die Libanon,” en ik moest dadelijk heengaan.

Die nacht bracht ik in duizenderlei gedachten door, bidden of lezen ken ik niet, want hart en Bijbel waren mij gesloten, en dacht ik terug aan vroegere dagen, dan zonk ik al dieper in droefheid weg. Ik wist niet waarheen ik vluchten moest. Even ongesteld naar het lichaam als naar de geest (want ik had al in twee dagen niets kunnen eten), moest ik 's woensdags na de middag alleen thuisblijven, terwijl mijn man en mijn kinderen naar de kerk gingen. Mistroostig als ik daar neerzat, sloeg ik lusteloos het oog op een openliggend Psalmboek en las:

O, mijn ziel! wat buigt g' u neder?

Waar toe zijt g' in mij ontrust, enz.

Dit was mij als een flikkering in het duister, en mijn gemoed werd enigermate verlicht. Maar na een poos kwamen mij met kracht de woorden voor: *het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonden*; en o! in diepe vernedering zonk ik daar weg, en riep mèt David in Psalm 51, vers 1 uit:

Gená, o God! gená, hoor mijn gebed,

Verschoon mij toch naar Uw barmhartigheden, enz.

Bij een gebroken en opnieuw verbrijzelde geest, kreeg ik tevens kracht om te bidden en met berouw en leedwezen moest ik terug naar dat kostelijk bloed, en niet mijn heil

zoeken bij heuvels of bergen. Nee, nu zag ik het weer in, geen uitgehouwen bakken, die geen water houden, konden mijn arme ziel redden, maar ik moest hier aanvankelijk en met nadruk leren, wat het betekent, als de Heere Jezus Zelf zegt: „*Zonder Mij kunt gij niets doen.*”

Hoezeer het aan mijn kant gans hulpeloos, geheel verloren was, de Heere had evenwel geen lust in mijn dood, maar zorgde Zelf voor het werk Zijner handen, dat Hij nimmer laat varen. Het water komt wel eens aan, maar nimmer óver de lippen. Want Hij zal hen bewaren, die Hem eenmaal door de Vader gegeven zijn, niet één van deze schapen zal verloren gaan. *Gij allen, die de Heere vreest, houdt daarom steeds goede moed, met het oog op Hem gericht; God immers zal Zelf uw Leidsman wezen!*

Onuitsprekelijk groot was het mij intussen, dat God nog naar zulk een monster kwam omzien, en nog Zijn Goddelijke genade wilde verheerlijken aan zulk een Ontrouwe, en onreine, die buiten Zijn bewaring, telkens het spoor bijster is niet alleen, maar die bovendien van nature zelfs geneigd is om God en zijn naaste te haten.

Uit deze toestand leerde ik eerst, hoe diep ik gevallen lag, welk een eigenlievend en arglistig hart ik omdroeg, hoe wereldsgezind, hoe begerig ik nog was. Aan dat alles had ik tot dusver nog weinig kennis gehad, maar thans had de Heere mij mijn boos en vuil bestaan eerst recht willen ontdekken, zodat uit die duisternis voor mij een heerlijk licht was opgegaan, dat mij drong tot grootmaking van Zijn heilige Naam. Maar beterschap durfde ik Hem niet beloven.

Inmiddels begon mijn man ook sinds enige tijd meer en meer in te zien, dat deugd en plicht, waarbij hij het anders nogal had kunnen vinden, hem niet zouden kunnen baten. Natuurlijk was mij dit zeer welkom, ofschoon hij mij de weg wel eens moeilijk maakte. Een tijdlang bleef ik er geheel werkloos onder, maar op zekere dag werd hij mij bijzonder op de ziel gebonden, zodat ik toen geloven mocht, dat die machtige God Jacobs nog dezelfde God was, om ook aan mijn echtgenoot te doen, wat Hij aan mij, diep onwaardige, met voorbijgaan van zoveel duizenden, bewezen had, door in medelijden op mij neer te zien, toen ik daar lag op het vlakke des velds, vertrappt en vertreden in mijn bloed, en niemand zich over mij erbarmde.

Diezelfde dag liet de Heere God mij nog zien waartoe Zijn énige, Zijn geliefde Zoon in het vlees gekomen was, en mij dacht, ik ondervond iets van hetgeen de Herders in die schoonste der nachten gevoeld hebben, toen hun bij de blijde mare van Zijn geboorte, die Engelenzang met zuivere hemeltonen in de oren klonk: *Ere zij God in de hoogste Hemelen, vrede op aarde, in de mensen een welbehagen!*

O! dat welbehagen! Welk een wonder! Hoe groot, hoeveel omvattend was dat óók voor mij! Dus voorbereid, zag ik met hoge ingenomenheid en ware blijdschap het ophanden zijnde kerstfeest tegemoet.

Mijn man werd het intussen van dag tot dag benauwder. Spoedig echter kwam voor hem het licht, want het behaagde de Heere, de Almachtige, Zich ook zijner te ontfermen. Op het kerstfeest werd zijn hart bewerkt, tot de gelovige omhelzing van de Messias, Die hij nú zag volstrekt, maar ook alléén tot zijn zaligheid nodig te hebben. Voor hem was dan nu ook de Christus geboren en in een levendig geloofsgevoel moest ik uitroepen: „Wie ben ik, Heere, dat Gij mij en mijn huis opnieuw bent komen bezoeken?”

Van stonde af aan kwam hij met vrijmoedigheid voor zijn Koning uit, en roemde dag en nacht in die Christus, Die in de wereld gekomen was om te zoeken en zalig te maken, dat verloren was. Meermalen is het gebeurd, dat hij pak en al vergat als hij hier of daar aan het spreken geraakte over de genadeweldaad, hem bewezen. Van twijfelingen of ongeloof wilde hij volstrekt niet horen. Hij waande mèt Petrus nimmer

te zullen wankelen, en kon met zijn God over heuvels en bergen. Elke avond, ja, soms op de weg, was het zingen van de goedertierenheden van zijn God. Wel twee maanden lang mocht hij in dit ruime genot verkeren. Hoewel slechts weinigen er mee ingenomen waren en de meesten de zaak in hem betwijfelden, was hij mij echter groot en tot versterking van mijn geloof, omdat de Heere daarmee bevestigde, wat ik vroeger in mijn gebed ondervonden en als een belofte aangenomen had.

Eens, bij regenachtig weer op weg zijnde naar de Klundert, werd ik, terwijl **Israël** mij zo voor de aandacht kwam, weer schuldenares voor God, Die mij uit zoveel duizenden getrokken en het deksel van het hart weggenomen had, en in het gevoel van mijn nietigheid, had ik mij wel in het stof willen verbergen voor de Heilige en Hoogverhevene, bij Wie de volkeren geacht zijn als een druppel aan de emmer en als een stofje aan de weegschaal. Er viel een dichte regen, *maar ik moest toch mijn knieën buigen en voor de ganse schare bidden*. En waarlijk, het was mij goed aan die plaats, want de Heere voerde mij in het wijnhuis, en de liefde was Zijn banier over mij. Ik mocht daar ondervinden, dat de God van Hemel en aarde, mijn God was, op Wie ik mij op mijn reis door de woestijn van het leven veilig kon verlaten, en ik zong in mijn gemoed:

*Volle Heiland! Die het hart
Van Uw volk hebt ingenomen.
Volle Heiland! Die op het hert,
Van Uw volk gedragen werd.
Gij hebt voorraad in de nood,
Volheid om hem te overladen,
En wilt hunne ziel verzaden,
Met verborgen Hemelbrood.*

Dus overstelpt van Gods liefde, kwam ik in de Klundert bij verscheidene van Gods kinderen, die met mij instemden in de vermelding van 's Heeren daden. Meer dan ooit tevoren gevoelde ik toen wat Johannes ons zegt met de woorden: *Hij* (mijn God en Koning) *moet wassen, maar ik moet minder worden*.

Alle wapenen waren mij thans ontnomen en ik zag mí eerst recht in, hoc mij de les van mijn ziele-Redder te pas kwam: „Leer van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart, en toen barmhartigheid en weldadigheid.”

's Avonds was het juist dienst in de kerk en de Dominee had tot tekst: *Zalig zijn zij die treuren, want zij zullen vertroost worden*. En o Christus lichtte in mijn ziel, want Hij had mij nog kort tevoren van Zijn vertroosting doen smaken, en ik wenste wel altijd zo nabij die God te zijn.

Daarop kwamen weer spoedig donkere dagen, maar ik begon die uit een ander oogpunt te beschouwen, en kon nu geloven, dat op de weg naar Kanaän het licht en donker elkander afwisselen. Was er geen strijd, wij kenden ook geen overwinning, en omdat wij deze alleen verkrijgen door Christus, zo werd Zijn liefde ons des te dierbaarder. De Messias is ons niet geworden om eeuwig bij Hem te treuren. Nee, nee, *wij steken het hoofd omhoog en zullen eenmaal de erekroon dragen, alleen door Hem, alleen om Zijn eeuwig welbehagen*.

*Zingt, zingt een nieuw gezang de Heere,
Zingt aarde, zingt die God ter ere;
Looft 's Heeren naam met hart en mond,
Vermeldt Zijn heil op 't wereldrond
Dat dag aan dag Zijn roem vermeêre.*

Intussen waren ook die heldere dagen voor mijn man voorbij gegaan en door donkere vervangen. Gedurig terugziende op hetgeen hij had genoten, was het eerst zuchten en klagen, maar later (want hij moest nu een lange tijd doorgaan, zonder enige ademtocht te genieten), begon hij zelf de zaak te betwijfelen en op het laatst schier geheel te verwerpen.

Hoewel ik dat alles bij ondervinding kende, zo kon ik hem niet altijd opbeurend toespreken, want telkens joeg de vijand mij aan, dat het met mij óók nog zo gaan zou. Ik moest maar gedurig bidden, dat ondersteunende genade ons staande mocht houden, in die moeilijke weg, en de Heere, Die een veilige toevlucht is in alle nood, heeft ook gezorgd, dat wij niet bezweken.

Nee, zij worden niet beschaamd, die hulp bij Hem zoeken. Hij is de getrouwe, de sterke God. Hij weet Zijn arme volk te behoeden, al ware het, dat alle vijanden voor hun aangezicht opsprongen. Hij begeeft of verlaat de Zijnen niet in eeuwigheid, maar zal met hen zijn tot aan, tot in, ja, zelfs tot over de dood, en dat niet om iets, dat in hen is, maar enkel en alleen om die aangebrachte gerechtigheid Zijns Zoons, naar Zijn Goddelijk welbehagen.

*'t Behoef tig volk, in hunne noden,
In hun ellend' en pijn,
Gans hulpeloos tot Hem gevloten,
Zal Hij ten Redder zijn;*

*Nooddruftigen zal Hij verschonen,
Aan armen, uit genâ.,
Zijn hulpe ter verlossing tonen,
Hij slaat hun zielen ga;
Als hen geweld en list bestrijden,
Al gaat het nog zo hoog,
Hun bloed, hun tranen en hun lijden,
Zijn dierbaar in Zijn oog.*

Psalm 72

Elke avond, al was ik ook moe en mat thuis gekomen, bezocht ik mijn geliefde vriendin K., wier ziekte van dag tot dag verergerde. Al naar de toestand waarin zij zich bevond, sprak ik dan korter of langer met haar, deelde haar vaak mee, wat er zoal in mij omging of vernam wat zij die dag had mogen genieten. Het was ons dikwijls goed, zo bij elkaar geweest te zijn, en wij werden daardoor meer en meer aan elkaar verbonden.

Op zekere morgen ontmoette ik haar in een allernaarste toestand, die wellicht niemand buiten mij van haar geweten heeft, en enige dagen later vond ik haar uiterst mismoedig. Zij meende nog één der dagen door de hand van Saul te zullen omkomen. Ik trachtte haar te troosten, maar tevergeefs; mensenhulp schoot hier ten enenmale te kort. Innig bewogen keerde ik huiswaarts en in die nacht genoot ik het voorrecht om de Heere eerst met mijn noden en behoeften te voet te vallen en daarna ook mijn geliefde vriendin voor Zijn genadetroon op te dragen. De Heere Zelf had ze mij op de ziel gebonden, en daarom geloofde ik zeker dat Hij ook spoedig uitkomst zou geven. Ik moest nu voor enige dagen, op reis en zag haar niet weer veer de volgende zondagmorgen. Uit de kerk ging ik dadelijk naar haar toe, zeker gelovende, dat er iets aan haar gebeurd was. Aan haar bed gekomen, vroeg ik, na haar begroet te hebben:

„Is het wèl met u?

Waarop zij dadelijk antwoordde:

„Ja, het is wel”

Gelaat en toon droegen zóveel bij tot de betekenis van die woorden, dat ik nog eens vroeg:

„O, gij Sumamitische, is het wèl met u?”

Zij liet hierop volgen:

„Ja, het is wel, mijn lieve vriendin! Ga zitten, en ik zal u vertellen wat God gedaan heeft aan mijn ziel”

Aangedaan over wat ik gehoord had, moest ik in het verborgen, om mijn God te loven en te danken voor Zijn gadeloze goedheid: ik, nietige aardworm, had weer bevestiging voor mijn geloof, en mijn vriendin een God voor haar ziel.

Sinds die tijd nam zij naar het lichaam, dagelijks zichtbaar af, en naar de ziel ging het op en neer, want zij had een diepe weg. Elke dag bracht ook voor haar zijn eigen kwaad mee. Enkele dagen vóór haar dood zei zij, terwijl ik zo bij haar zat: „Maar mijn vriendin! Zeg mij eens, kunt je hier je brood nog al ophalen? Beken mij dit toch in oprechtheid en verberg het mij niet, want al twee nachten heb ik hierover niet kunnen rusten, ook heb ik voor je moeten bidden.”

„O, mijn lieve!” gaf ik haar ten antwoord, „je weet hoe ik met het oog op mijn God, hier in de gemeente gekomen ben, en tot heden heeft mij nog niets ontbroken. Wij moeten wel vroeg en laat voor ons brood lopen, maar het is toch de Heere, Die ons daartoe de gezondheid en de krachten geeft, en tot dusverre onze pogingen heeft gezegend. Ook al ben ik ontrouw, steeds tot afwijking geneigd, en zo vaak het spoor bijster. Hij betoont Zich evenwel getrouw aan Zijn belofte, dat mijn brood zeker en mijn water gewis zal zijn, en overlaadt ons dag aan dag met Zijn gunstbewijzen. Deze morgen zelfs mocht ik het nog zo inzien dat Jezus als Voorbidder aan 's Vaders rechterhand, zowel voor onze tijdelijke als voor onze eeuwige belangen zorgen wil; en Hij blijft de onveranderlijke voor al Zijn volk. Al wie op Hèm zijn hoop en zijn vertrouwen stelt, wordt niet beschaamd in eeuwigheid. Of zou God het beloven en niet doen? Nee, nee, Zijn Woord is in Christus ja en amen. Wees dus hierover niet langer bezorgd, mijn vriendin!”

„O!” zei zij, terwijl zij mijn hand in de hare drukte, „nu springt mijn ziel op van vreugde, want dit heeft mij al zolang bekropen. Och ja, als God mèt ons is, wie zal dan tegen ons zijn?”

Dus bracht ik die avond recht hartelijk bij haar door. Maar in diezelfde nacht kwam de verzoeker er al op los.

„Nu ben je daar wel zo groot uitgekomen,” zei hij, „en hebt gesproken, alsof je ten volle verzekerd bent van je staat, maar zie wèl toe, zover ben je immers nog niet, want vanwaar dan die twijfelmoedigheid, die folteringen des gemoeds, waarover je zo dikwijls moet klagen; doorzoek uzelf eens nauw, en wees voortaan behoedzamer ...”

Door Goddelijke genade mocht ik echter spoedig zijn trekken herkennen, maar ook tevens gevoelen, dat er in mij géén kracht was, en ik steeds de bewaring van mijn Heere nodig had. Het bracht mij dan alweer aan de voeten van mijn Heiland, Die mij ook niet tevergeefs uit mijn benauwdheid liet roepen. Bij mijn ontwaken in de vroege morgen, kwam Hij mij met Zijn dierbare, troostvolle belofte voor: *wanneer gij door het water zult gaan, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen, wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken.*

Dit was mij weer een nieuwe en krachtige spoorslag tot vertrouwen op mijn God, hetwelk een iegelijk van Zijn kinderen toch altijd weer zozeer behoeft op de kruisweg van dit leven. *Vele toch zijn de tegenspoeden der rechtvaardigen, maar ook, uit die allen redt hen de Heere.* Al schijnen zij al eens zwaar, zij worden licht bij het bedenken, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet is te waarden bij die

heerlijkheid, die aan hen zal geopenbaard worden.

Daarom, o, volk van God, houdt goede moed, het is slechts een lichte verdrukking, die zeer haastig voorbij gaat! En moet u al eens daaronder zuchten, u weet toch, dat, *zo uw aards huis van deze tabernakel gebroken wordt, gij een gebouw van God hebt, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen.*

Zo bewandelde ik dan weer bemoedigd mijn weg, en sprak geen andere taal. Het ongeloof wilde ik in het minst niet optafelen, en vandaar dat naam-Christenen, die het met een geesteloos geloof kunnen stellen, mij haast niet meer wilden zien.

Ik had wel dagelijks de ondervinding, dat in mijn verdorven vlees geen goed woont, zodat ik dikwijls moest klagen over mijn afwijkingen en geneigdheid tot hinken en vallen, maar de zonde had evenwel geen heerschappij meer over mijn ziel. De Heere Zelf schraagde en bevestigde mijn wankelende schreden, en richtte de vijand op mij zijn vurige pijlen, dan trad Hij tussenbeide en zei: „*Satan! Ik schelde u!*”

Aldus in mijn gangen bestuurd en mijn zwakke arm door Hem ondersteund, viel het kruis mij licht en vermocht ik in Christus alle dingen, en daarom:

*Wat zou mij dan beletten,
Om te zingen Jezus' lof.
Wacht: ik zal mijn toon haast zetten,
Dat die klinkt in 't hemelhof.
Kom dan, ziele die nu treurt,
Hallelujah! Halleluja!
Jezus' lof en heerlijkheid,
Moet van ons worden verbreed.*

Door genade mocht ik nu weer ettelijke dagen achtereen in die blijde gemoedsgestalte verkeren, terwijl ik gedurig bad: *gun leven aan mijn ziel.*

De viering van het Heilig Avondmaal intussen aanstaande zijnde, wist de vijand, die bij dergelijke gelegenheden er wel het meest op schijnt toe te leggen, om de Christen te beroeren, ook ditmaal een dodigheid in mijn ziel te bewerken, zodat ik met David moest klagen: „Als Gij Uw aangezicht verbergt, o, Heere! dan ben ik verschrikt.”

Uit die benauwdheid riep ik tot God, Die al zo menigmaal hulp voor mij besteld had en een trouwhoudend God blijft tot in eeuwigheid, en Hij, die de harten kent en de nieren proeft, Hij hoorde ook mijn smekingen en verlost mijn ziel weer spoedig van de banden die haar omringden. Toen ik mij ter ruste neerlegde, gaf Hij mij de woorden: „De Heere zal het maken;” en 's morgens bij mijn ontwaken: „Mijn schapen zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid; niemand zal dezelve uit Mijn hand rukken.”

O, geliefde lezer, welk een bewondering van de neerbuigende zondaarsliefde van mijn Verlosser vervulde mijn ziel, daar Hij mij, hoe ontrouw ook, zo tekens weer wilde oprichten. In aanbidding viel ik met het aangezicht ter aarde, uitroepende: „*Heere mij diep onwaardige is wederom barmhartigheid geschied, boven zoveel duizenden; als een schaap, dat onbedacht zijn herder heeft verloren, heb ik gedwaald, en Gij, lieve Jezus, Die mijn ziel bemint, Gij hebt mij weer opgezocht en terecht gebracht. Wat toch is Uw volk buiten U?*” Terecht mag men dan van Hem zeggen:

*Zij zijn als dood en zonder leven,
Waar dat zij gaan en staan;
Zij, die boven de wolken zweven,
Kleeft nu de aarde aan.
Geen glans of leven men bespeurt,
Waar dat men haar beschouwt.*

*En och! of zij het zelf betreurde,
Maar 't hart is heet noch koud.
Waar is het merk van Sions kinderen,
Van liefde, eendracht en Vreé?
Wie acht zichzelf bij anderen minder?
Waar hoort men zucht en beé?
Voor die van hot spoor zijn afgeweken?
Wie biedt nu hulp en hand,
Aan zielen, die haast zijn bezweken,
Voor hare ziels-Vijand?*

O, volk van God! Hij, Gods eigen Zoon, die in heerlijkheid was bij de Vader, eer de wereld was, is om onzentwil neergekomen op aarde in de nederige gestalte van een dienstknecht. Hij, Die rijk was, is arm geworden om ons rijk te maken. Overdenken wij het toch veel, welk een gadeloze liefde God hierin geopenbaard heeft, jegens schuldige Adamskinderen, die niet anders dan de eeuwige dood verdiend hebben en nu het leven kunnen vinden in die Emanuel, opdat wij Hem recht liefhebben, Die ons eerst heeft liefgehad, en ook elkander een hartelijke liefde mogen toedragen, als liet ware kenmerk van Zijn kinderen.

O, zetten wij ons toch veel neer tot een ernstig onderzoek naar de oorzaak, waarom wij dikwijls zo koud, zo flauw in liefde zijn, biddende, dat Hij ons daartoe door Zijn Heilige Geest verlicht en bekwaamt. Van onszelven toch zijn wij niet bekwaam om iets goeds te doen of te denken als uit onszelf, maar al onze bekwaamheid is alleen uit God. En hierin immers is onze sterkte, dat wij een barmhartig en getrouw Hogepriester hebben, gezeten aan de rechterhand op de troon der Majesteit in de Hemelen, Die medelijden kan hebben met onze zwakheden, Die genadig vergeeft en niet verwijt. "Ja, Die ook voor ons bidt. Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden om geholpen te worden ter bekwamer tijd."

In de laatste acht dagen was mijn vriendin zeer veel verergerd. Toen ik 's avonds weer bij haar kwam, kon zij nauwelijks meer spreken, en het was haar duidelijk aan te zien, dat haar einde nabij was. Graag had ik nog die nacht bij haar gewaakt, maar de nodige schikking hiertoe al gemaakt zijnde, ging ik spoedig naar huis. 's Morgens ontwaakte ik al vroegtijdig, en zie, de Heere kwam als huppelende over de bergen in mijn ziel, en enige ogenblikken later hoorde ik als het gezang van een schare Engelen, dat mijn mond niet kon uitspreken. Ik spoedde mij uit mijn bed om mijn knieën te buigen voor de Heilige God. En onder mijn bidden, waarbij ik natuurlijk mijn lijdende vriendin niet vergat, was het alsof mij gezegd werd, *dat zij nog vóór de avond boven zou zijn, in het huis van haar Vader.*

Hierdoor gedrongen spoedde ik mij te meer om haar te zien, en vernam van haar man en haar kinderen, dat zij die nacht nog veel achteruit was gegaan, en inderdaad, toen ik bij haar bed kwam, lag zij met het koude zweet op het gelaat. Hoezeer ging mijn geloof daarbij op!

„O, mijn geliefde,” zei ik, „zoéven heb ik iets goeds voor u vernomen, namelijk, dat gij heden nog met Engelengezing naar Boven gaat; - dat zal u heerlijk wezen -.”

„O ja, mijn vriendin,” zei zij, „nog maar een kleine tijd, en dan ben ik Boven, in het huis van mijn Vader, waar vele woningen zijn.”

Blij, haar dus vrij van alle bestrijding te horen spreken, zei ik: „Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan tot in alle eeuwigheid; want zij zullen rusten van

hun arbeid, en hun werken volgen met hen.”

Hierop vatte zij mijn hand, trok mij nader bij zich, liet mij nog eens snuiven en gaf mij toen een afscheidskus.

Ik haalde daarop de woorden aan:

„Hoe zalig is het volk, dat naar Uw klanken hoort,

Zij wandelen, Heer' in 't licht van 't God'lijk aanschijn voort.”

Waarop zij mij ten antwoord gaf: „Wandel dan ook alzo, wetende dat Boven in het huis van de Vader vele woningen zijn, en houdt dus goede moed; dan zie ik u daar eenmaal boven, en zullen wij in volkomenheid onze God dag en nacht dienen.”

Omstreeks vijf uur ná de middag, ging haar ziel op in de zalige gewesten. Ofschoon ik haar stoffelijke nabijheid moest missen, kon ik mij toch verheugen over haar heerlijke uitgang, vast gelovende, dat zij door een Engelenwacht was ingehaald en tot haar Koning geleid

Zie, mijn mede-zondaar, zó gaat het bij het sterven van de vromen! Terecht zegt de dichter: *let op de vrome, en zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn.*

Ei, sta toch eens enige minuten stil op uw weg, en vraag uzelf eens af: ‘Hoe zal het met mij gaan, als mijn stervensuur éénmaal daar is? Wat zal ik zeggen tot zulk een driemaal Heilig God, Die de zonde niet ongestraft kan laten? Hoe zal ik dan voor hem verschijnen zonder Borg voor mijn schuldige ziel?’

U hebt geen ogenblik te verliezen; haast u dus, want de dood haast zich ook, en de hel is achter hem. De zaak is van eeuwig gewicht en duldt geen uitstel! Nee, nee! geliefde medereiziger naar de eeuwigheid! Haast u, om uws zelfs wil; het is nog in het heden! Wendt u naar Jezus Christus! Hij staat nog steeds met uitgebreide armen om u te ontvangen! „Wendt u naar Mij toe, alle gij einden der aarde, en wordt behouden,” spreekt de Heere.

Op de dag van haar begrafenis waren zijn Eerwaarde en andere vrienden met mij in het sterfhuis en genoten daar een rijke zegen. Ik voor mij mocht toen weer eens recht hartelijk spreken over de liefde van Christus, omdat ik door haar gedrongen werd. Een bloot weten en koele redenering daarover, toch vermogen niets, het is alleen door hartwerking aan het gemoed, dat men de kracht leert verstaan en gevoelen van het gebod van de Heiland: *heb elkander lief met een hartelijke liefde.* In een recht levendige geloofsoefening mocht ik de afgestorvene na-ogen, hoe zij nu na de kroon te hebben neergelegd aan de voeten van haar Messias én verhoogde Heiland, steeds wandelende voor Gods troon, en dag en nacht met alle verlost en instemde in het lied: *U, o Lam Gods, Die ons Gode gekocht hebt met Uw bloed, U zij de dankzegging en de eer, en de heerlijkheid en de kracht, in alle eeuwigheid, Amen!*

Thuisgekomen moest ik eerst nog in het verborgene om mijn God, hoe gebrekkig het ook wezen mocht, te loven en te danken voor de weldadigheid aan mij, nietige aardworm, ook weer op deze dag bewezen.

Mijn man, die zij meermalen zo liefderijk vermaand, en twee dagen vóór haar dood nog aan haar bed geroepen en met zoveel hartelijkheid toegesproken had: O, Diamant! Houdt toch aan met bidden en smeken aan de voeten van Jezus; want die Hem in waarheid zoekt en bidt, wordt niet ledig weggezonden!

Hij geloofde ook met mij, dat zij nu Boven was, in de rij der Hemelingen, en wij zongen:

Geloofd zij God met diepst ontzag!

Hij overlaadt ons dag aan dag

Met Zijne gunstbewijzen.

*Die God is onze zaligheid;
 Wie zou die Hoogste Majesteit
 Dan niet met eerbied prijzen?
 Die God is ons een God van heil,
 Hij schenkt uit goedheid zonder peil,
 Ons 't eeuwig, zalig leven.
 Hij kan, en wil, en zal in nood,
 Zelfs bij het nad'ren van de dood,
 Volkomen uitkomst geven.*

Spoedig bleek mij, dat dit een werk van de Heere was, want kort daarop werd het mij hevig bestreden. De vijand wilde het mij zo gaarne uit de hand nemen, maar ik ontving kracht om hem naar Jezus te verwijzen; en hiermee kwam ik van hem af.

De uitwendige vijanden, die mij voorkwamen, sprak ik over wat zij in het Paradijs in de eerste Adam verloren hadden, én hoe zij nu alleen in de tweede Adam, namelijk Jezus Christus, als hun schuldovernemende Borg, konden hersteld worden. Maar helaas, dit was hun onverstaanbare taal.

Toen ik nu in de eerstvolgende dagen weer uitging, moest ik maar overal spreken over het afsterven van mijn vriendin. Zo kwam ik onder andere ook bij een rijke boerin, en deze kwam mij hierover heftig tegen. Zij sprak, als waande zij zelf ook niet ééns te moeten sterven, of op het zachtst genomen, dat zij de dood nog verre van zich afrekende.

Die arme vrouw! Ik gevoelde mij gedrongen, haar te zeggen, dat zij op een gevaarlijk punt stond, en vandaar gewis in het eeuwig verderf zou storten, zo God haar niet bekeerde. Dat het haar niet baten kon, of een ander al dan niet in de hemel kwam, maar dat hier ieder persoonlijk voor zichzelf, die God moest leren kennen, en met Hem verzoend worden door het Offerbloed van Jezus Christus. En dat men het niet met deugd en plicht zou kunnen stellen, voor die ontzaggelijke eeuwigheid. Daar God van Zijn heilig recht niet kan afstaan, en Hij de schuldige géénszins onschuldig houdt. Dat Hij het diepgevalen Adams-kind, dat in zonde ontvangen en in ongerechtigheid geboren, van moeders lijf af aan niet anders dan zonde gedaan heeft, niet hoort, noch aanneemt op grond van iets in het schepsel, maar enig en alléén op grond van de zoenverdiensten Zijns Zoons. „O! mocht u,“ aldus ging ik voort, „mocht u dit eens recht gevoelen, dan zoudt u anders spreken; dan zou Christus uw Enige behoefte worden, en Hij u van nut kunnen zijn, want Hij is niet gekomen om gediend te worden, maar om ons te dienen!”

Maar de vrouw had voor zulke taal geen oren. In- en uitwendig was zij rijk en verrijkt en had zij aan niets gebrek. Wat ik nog verder van die gekruiste Christus mocht zeggen, het scheen alles op haar áf te stuiten, en het gevolg voor mij was, dat ik naderhand niet meer aan haar huis behoefde te komen.

Hierin vond ik weer een bevestiging van Jezus' woorden: „Om Mijns Naams wil zult gij gehaat worden”; en het was mij zalig. Hierop ziende, mocht ik zingen:

*Weg, wereld! met uw zot gerel,
 Van dartele minne-dichten;
 Gij zingt en springt rondom de hel,
 Mijn zang kan zielen stichten,
 Ik zing de roem mijns Konings uit,
 Die mij wou kiezen tot Zijn bruid,
 En toen mijn ziele dwaalde,
 Mij tot Hem overhaalde.*

De eerstvolgende zondag handelde onze leraar over de woorden uit Psalm 37 : 37: *Let op de vromen en ziet naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn;* en hierbij werd de zaak mij bij vernieuwing opgehelderd. Mijn ziel smaakte weer een druif van de wijnstok van Jezus Christus, die nooit ledig, nooit zonder heerlijke sappen is. Hun smaak is zoet voor het gehemelte en door haar frisheid wordt het hart versterkt. Haar liefelijke Gever, als die der edelste nardus, kleeft ons dagen achter elkander aan.

's Avonds was het in onze bijeenkomst ook recht levendig. Velen betuigden met mij aan onze geliefde leraar, hoe bijzonder zijn woorden van die dag aan onze ziel waren geheiligd. Het was ons allen wèl om het hart. Want de Heere was in ons midden, en wij konden Hem niet genoeg danken voor de voorrechten aan ons bewezen. Ja; zodanig zijn de vruchten van de nagedachtenis van de rechtvaardigen! Hoe zielverkwikkend is het niet, wanneer wij ons voorstellen, hoe zij nu, ontdaan van het lichaam der zonde, één zijn met Vader, Zoon en Heilige Geest, en ons dan opgewekt gevoelen, om in navolging van hen God lief te hebben en met gelijke ernst en onverflauwde ijver te strijden. Zij maakt ons vurig van geest, drijft ons aan om deze ijdele wereld met al haar schijnngenot te verachten, ja, verheft ons gemoed boven het stoffelijke. O, ware dit ons méér voor de geest! Hoe menig Christen, die nu zo vaak dor en dodig daarheen gaat, zou dan in levendige geloofsoefening zijn weg bewandelen, al zijn paden op zijn Jehovah wentelen, met meer vrijmoedigheid voor zijn Koning uitkomen, en daardoor tevens de zwakke tot een hand of voet kunnen zijn!

Van tijd tot tijd werd nu ook de opkomst in ons gezelschap aanzienlijker, omdat verscheidene, vroeger dartele jongelieden toonden, een andere lust gekregen te hebben, en zich bij ons begonnen te voegen. Meermalen werd ik daarbij bijzonder bepaald, hoe het alleen de Heere was, Die zulke afkerige harten kon overbuigen en nog door Zijn Geest het leven wilde blazen in zulke dorre doodsbeenderen. Dan was het mij een behoefte Hem daarvoor te danken, mijn stille verzuchtingen voor Hem uit te storten en voor de ganse schare te bidden.

O! mijn lieve lezers! Wie gij ook zijn moogt: rijken of armen, edelen of geringen, bekeerden of Onbekeerden, jongen of ouden - zoekt toch met mij de Heere, Die Zich nog niet onbetuigd laat!

En gij, o Israël! moogt gij het inzien, dat het méér dan tijd voor u wordt, dat gij u tot uw Koning wendt, Die haast blinkende zal verschijnen, omgeven met al de heerlijkheid Zijns Vaders! O aanschouw Hem toch, Die gij tot hiertoe (evenals ik, in mijn treurig verleden) versmaad, mishandeld, en doorstoken hebt; Hij is uw Messias, die daar als een moordenaar ter slachtbank werd geleid, opdat Hij uitgeroeid zou worden. Hij is uw Goël, die gehangen werd aan het vervloekte hout, die gij aan het kruis nog edik met gal gemengd te drinken gaf, terwijl men strafwaardige boosdoeners nog een teug water toedient. O, mijn volk, dat het getuigenis der waarheid, hetwelk u daar boven Zijn hoofd ziet: „Jezus, de Koning der Joden”, u niet langer tot ergernis ware, maar gelovig door u aangenomen wordt! Want wee, wee een iegelijk onzer, die Hem, de Levensvorst, zulk een smadelijke en smartelijke dood hebben aangedaan, en Hem tot het einde toe blijft verwerpen! O, mocht gij u nog heden ten nutte maken, en leren inzien, hoe door uw val de heidenen de zaligheid is geworden, opdat het u tot jaloesheid verwekte en gij behouden wordt! *“Want indien uw verwerping de verzoening is der wereld, wat zal dan wederom uw aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?”*

O, let er eens ernstig op, hoe gij daar nog staat in een verwoest huis, immers als een vrouw, die van haar èchte man verlaten is! Zoek dan toch nog deze Jezus, die Nazaréner, en spoedt u om uws levens wil, want zie, de Rotssteen, Die u gegeneerd heeft, o, Israëel, die hebt gij vergeten, en gij hebt in vergetenis gesteld de God, Die u gebaard heeft! Deze is de heilige Jezus, die ons levend zou maken uit de dood der zonden, gelijk Hij zich ook betoond heeft aan mij, die eertijds leefde, vervreemd van God en Zijn gemeenschap, en als een verachte fakkel uitgeworpen door de wereld, maar wier ongerechtigheden Hij op Zijn schouders genomen en gedragen heeft aan het kruis, toen gij Hem nog spottend deed horen: *Anderen heeft Hij verlost, dat Hij Zichzelf verlosse, en afkome van het kruis, indien Hij is de Christus, de Uitverkorene Gods!*

U weet toch zowel als ik, wat voorspeld was door de profeet, Jesaja 9: 5: „Een Kind is ons geboren; een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij is op Zijn schouders; en men noemt Zijn naam Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der Eeuwigheid, Vredevorst.” Daarom, gij allen, die daar nog zorgeloos in de zonde voortleeft, bedenkt het toch terwijl het voor u nog het heden is. “Kust de Zoon eer Hij toorne, en gij op de weg vergaat, wanneer Zijn toorn maar een weinig zou ontbranden!”

Maar bepaal ik mij nu weer tot mijn huiselijke kring.

Op zekere dag, in de tijd dat de cholera weer in ons land woedde, en ook in onze naburige gemeenten al enige slachtoffers had geveld, was mijn man naar de Klundert gegaan, terwijl ik de volgende dag mij naar Prinsland zou begeven. Toen ik de tweede dag vandaar terugkeerde, kwam mijn jongste dochtertje mij tegemoet, roepende: „O, lieve moeder kom toch gauw. Vader is ziek thuis gebracht; hij heeft de cholera!”

Ik werd als verpletterd, mijn lichaam en ziel werden op het hevigst geschokt, en met wankelende schreden ging ik met mijn kind aan de hand naar mijn woning. Zodra mijn man mij hoorde binnenkomen, riep hij mij toe: „O lieve vrouw! Nu zal het niet lang meer met mij duren; mijn toestand is zeer bedenkelijk ...”

Zeker is het, dat wij door schrik en ontsteltenis overmand, het gevaar wel wat overdreven, maar toch, de geneesheer schudde ook bedenkelijk met het hoofd. In die eerste ontroering waren mijn gedachten in mij als een bruisende zee, en het was mij aan alle kanten even bang, want behalve de dreigendste nood van buiten, beroerde mij nog de boze gedachte: ‘nu zal het er op aan komen, eerst uw man en dán gij! Heb daarom maar niet zoveel met hèm te doen, maar bezie nu eens terdege de grond, waarop ge uw zaligheid gebouwd hebt; zal die nu vast zijn, en je niet beschaamd doen uitkomen?’

Maar dank zij de Heere, Die zo getrouw is als sterk, en Die mijn zwakheid kent! Hij liet mij niet lang in die benauwdheid, maar zond mij de woorden in mijn hart: „Mijn genade is u genoeg,” en de lieve Jezus werd weer Koning in mijn ziel, zodat alle vijandige en weifelende gedachten weldra moesten zwichten.

Toen ik nu weer bedaard was, gevoelde ik mij gedrongen, de zieke aldus aan te spreken: „Mijn lieve, ofschoon ik mij vlei, dat je nu nog niet sterven zult, is je toestand niettemin gevaarlijk, en indien je einde er eens was, ei zeg mij, hoe staat het nu tussen God en je ziel? Heb je in Jezus je schuldovernemende Borg gevonden, door Wie je vrede hebt met de Vader, óf sta je nog voor eigen rekening? Want er ligt een eeuwigheid in het verschiet en het komt er dus op aan, te weten, wie je toebehoort ...”

Deze grote levensvraag, als in het gezicht van de dood, greep hem zó hevig aan, dat het mij haast berouwde haar gedaan te hebben. Vooral toen de dokter, die juist daarop binnenkwam, van hem terugtrad en het ergste scheen te vrezen. Maar het gold hier hogere belangen, dan die van het lichaam, en ik mocht haar dus ook niet langer

terughouden.

In deze uiterste nood echter bleek het ogenblik eerst dáár te zijn, waarin het de Allerhoogste behaagde, voor hem het licht te doen opgaan. Want toen de zieke na enige tijd weer tot bedaren begon te komen, kreeg ik een gewenst antwoord.

„O,” zei hij, „nu kan ik zeggen, dat de Heere Jezus tot mij is gekomen met de woorden: *Zoon, geef Mij uw hart.* Dat Hij mij in Zijn bloed heeft vrijgesproken van al mijn zonden. Er blijft in mij niets meer over; geheel voor Zijn rekening lig ik hier vrij en veilig en mag nu geloven, dat de dood voor mij geen dood meer zal wezen!”

O, hoe was ik nu te moede! Uit de volheid van mijn hart stemde ik met de dichter in, Psalm 68 : 10, en riep ik uit: „Wie ben ik, Heere, dat Gij mij en mijn huis zo bezoekt!” Zo mocht ik weer ondervinden dat Hij, de Almachtige, de Drieënige en getrouwe Verbonds-God is en blijft voor al Zijn arm volk, aan wie Hij eens de hand van genade heeft geslagen, en dat Hij het werk Zijner handen niet zal laten varen in eeuwigheid.

Samen zongen wij Psalm 66 : 8:

*Komt luistert toe gij Godsgezinden!
Gij, die de Heere van harte vreest.
Hoort, wat mij God deed ondervinden.
Wat Hij gedaan heeft aan mijn Geest.
'k Sloeg, heilbegerig, 't oog naar boven
Ik riep de Heere ootmoedig aan.
Ik mocht met mond en hart hem loven,
Hem, Die alleen mij bij kon staan.*

Daarenboven zegende de Heere nog de middelen tot herstel, zodat mijn man na enige tijd weer zijn gezondheid verkreeg. Bij zóveel stof tot erkentelijkheid werden wij uit liefde gedreven, om zelfs in de nacht onze zwakke dankzeggingen en gebrekkige beden tot de milde Bron van alle goede gaven en volmaakte giften op te zenden en te zingen:

*Wie heb ik nevens U omhoog?
Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog
Op aarde nevens U toch lusten?
Niets is er, daar ik in kan rusten.
Bezwijkt dan ooit in bitt're smart,
Of bange nood, mijn vlees en hart,
Zo zult Gij zijn voor mijn gemoed
Mijn Rots, mijn Deel, mijn eeuwig Goed.*

Mochten toch allen, die zich met een valse rust tevreden houden, en in die waan Jezus hun Zaligmaker durven noemen, nog bijtijds leren inzien op welk een bedriegelijke grond zij hun vertrouwen stellen, en tot een ernstig nadenken komen over het grote onderscheid tussen een ingebeeelde en een ware verzekering, opdat zij door Goddelijke genade, evenals ik, nog te goeder ure recht aan zichzelf ontdekt werden! Zulken kunnen niets wezenlijks noemen en de vermeende grond, waarop zij bouwen, kan nimmer de proef doorstaan, omdat zij noch zichzelf, noch God leren kennen.

Hij echter, die door genade van al zijn eigen vastigheden en eigen gronden werd afgebracht, hij weet en kan zeggen wat de Heere aan zijn ziel gedaan heeft. In de minste zonde ziet hij zóveel afschuwelijks, dat hij zich deswege voor God verfoeit. Hij erkent gaarne, dat al zijn goede werken, de beste zelfs niet uitgezonderd, voor de vlekkeloos Heilige als een wegwerpelijk kleet, en al zijn gerechtigheden een stank in Diens neusgaten zijn. Hij kent geen verzoening, dan in het dierbaar bloed des kruises, geen gerechtigheid, dan die van Jezus Christus, Die de banier draagt over

tienduizenden, en Die, gezeten aan 's Vaders rechterhand, daar ook bidt voor allen, die het leven in zichzelf niet meer kunnen vinden.

Nog maar kort nadat mijn man hersteld was, werd onze oudste dochter weer door een zware galkoorts aangetast Al verscheidene dagen tevoren had zij gezegd, dat zij ziek zou worden, maar omdat zij geen bijzondere reden daarvoor kon opgeven en zich toch wèl bevond, sloeg ik daar geen acht op, ofschoon zij het bijna dagelijks herhaalde, en ik antwoordde haar ten laatste: „Al wat niet uit het geloof is, is zonde.”

Maar op een zaterdagmorgen, heel vroeg uitgegaan zijnde, kwam ik 's avonds thuis en vond haar ziek te bed.

„Wel, moeder,” zei zij, „zou u het nu kunnen geloven? Nu lig ik hier en zal zeer zeker hard ziek worden, hoewel niet tot de dood, zoals ik verdiend heb, daar ik de roepstemmen, die vroeger al meermalen tot mij kwamen, tot hiertoe bleef versmaden en in zonde bleef voortdruisen; en zou er dan voor zulk een nog genade zijn?”

De volgende morgen was zij al zó erg, dat wij een geneesheer bij haar moesten roepen. 's Maandags riep zij mij bij zich en zei:

„Och, lieve moeder! Nu lig ik hier, de Heere heeft het gedaan, en geen mensen, al het vorige staat mij thans zó levendig voor ogen, en mijn zonden benauwen mij zó zeer, ik zie het, dat ik de hel verdiend heb en slechts waardig ben, dat de Heere mij van Zijn aangezicht verstoot.”

Ik antwoordde haar, dat Jezus juist zondaren tot Zich roept, maar dat rechtvaardigen de bekering niet nodig hebben, en stelde daarbij die Christus in al Zijn liefelikheden haar voor, zoals ikzelf Hem had leren kennen, terwijl ik onder het spreken al meer en meer werd aangevuurd.

Nadat ik een geruime tijd gesproken had, zeeg zij als machteloos terneder, en bleef langer dan een uur in die toestand liggen. Eindelijk weer bijgekomen zijnde, zei zij:

„O moeder! De Heere Jezus zegt in mijn ziel: „klopt, en u zal opengedaan worden, bidt, en gij zult verhoord worden.” Daarop begon zij een gebed te doen zoals ik nog niet eerder van haar gehoord had.

's Avonds zag zij de Heere Jezus in Zijn lijden en sterven, ook voor haar, en bekende geen lichaamssmart te gevoelen, omdat God zo goed voor haar was. In de nacht kreeg zij Psalm 77 : 1:

*Mijn geroep, uit angst en vrezen,
Klimt tot God, het Opperwezen.
God, die in mijn ongeval
d' Oren tot mij neigen zal;
'k Zocht Hem in mijn bange dagen;
Ik bracht de nachten door met klagen,
'k Liet niet af, mijn hand en oog
Op te heffen naar omhoog.*

De volgende dag verzocht zij de Dominee bij zich, om hem te verhalen, wat God aan haar ziel gedaan had.

Men stelle zich voor, welk een zaligheid mijn ziel daarbij smaakte; het was voor mij een liefelijke geur der aangenaamste specerijen, en welriekende oliën. Ik moest maar uitroepen: „God heeft wonderen gedaan aan zulk een plumpe Galliléster, die zelfs haar eigen naam niet kan lezen of schrijven!” Het was nu maar dag en nacht de Heere loven en prijzen voor de weldadigheid aan mij en mijn huis bewezen, en ik zong gedurig Psalm 25 :6:

*Wie heeft lust de Heere te vrezen?
't Allerhoogst en eeuwig goed?*

*God zal Zelf zijn Leidsman wezen;
Leren hoe hij wand'len moet;
't Goed, dat nimmermeer vergaat,
Zal hij ongestoord verwerven.
En zijn God-geheiligd zaad
Zal 't gezegend aardrijk erven.*

De vijand fluisterde mij wel telkens in de oren, maar Christus' kracht was mij ook gestadig in mijn zwakheid nabij. Maar ik moest met Paulus een Engel des Satans hebben, die mij met vuisten sloeg, opdat ik mij niet zou verheffen.

Uitwendig deden zich ook vijanden in menigte op, omdat zij zagen, dat Christus ook hier Zijn rijk zou bouwen. Van alle kanten was het: „*kruist haar*”. Sommigen ontzagen zich zelfs niet, om met stenen ons na te werpen, maar de Heere toonde ook, dat Hij machtig was hun haken in de neus te leggen, zodat on- en bijgeloof weldra moesten zwichten, en zij versmolten als was voor het vuur. Ons intussen, moest dat alles medewerken ten goede, wij moesten door lijden geheiligd worden.

O, geliefde Christenen! Acht het toch niet klein, om Jezus' wil gehaat te worden: een dienstknecht kan toch niet meerder zijn dan zijn meester, als die in alles verdrukt wordt. Maar niet benauwd; wel eens twijfelmoedig, maar niet mismoedig, wel vervolgd, maar niet daarin verlaten door de genade. Dit betoonde Hij dag aan dag aan zulk een als ik ben. Want och, ik lig terzijde eer ik het zelf weet: maar waar ik zwak ben, daar is de kracht van Christus genoeg, die mij gedurig komt oprichten, zodat ik moet zingen:

*Met U o Koning goed!
Kan ik door 't duister treden,
Als Gij mij maar behoedt
En stelt mijn ziel tevreden;
Want Uw weg
Is vol van tegenheden,
Zo Gij Zelve zegt.*

O geliefde lezer! Wanneer ik zo gewezen word op ál de voorrechten aan mij en aan mijn huis bewezen, en dan daarbij terug mag zien, hoe wij al die vorige jaren in dikke duisternis leefden, de Naam van die Christus versmaadden, en wanneer Die bij toeval in ons huis kwam, werd verscheurd en verbrand - en nu door diezelfde Messias met koorden der liefde, tevens met mijn man en mijn oudste dochter, tot Zijn Koninkrijk overgetrokken te zijn, dan zink ik in stille bewondering en aanbidding weg, en gevoel ik mij ten enenmale onbekwaam, om zulk een gadeloos, liefderijk God ook maar enigermate naar waarde te danken.

Eilieve, let er toch wel op, wat dit zegt, want gewis die dag van openbaring van dat heerlijk rijk zal eenmaal, en wellicht spoedig aanbreken, als wanneer Hij blinkende zal verschijnen als opperste Koning. Och, haast u toch om uws zelfs wil, en voorziet uw lamp des geloofs, opdat, wanneer de Heere komt, Hij ons niet slapende, maar wakende en biddende mag vinden!

Zing mij daarom ná, gij allen, die het verstaat:

*O, Jezus! vol van macht,
Gij weet mijn zielsbegeren,
Dat ik gestadig tracht
Uw Name te vereren*

*Op deez' aard,
Opdat Uw Rijk vermeéere,
Koning vol van waard'.*

Men zal zich er niet aan stoten, hoop ik, dat onze wegen uiterlijk zo weinig verschillen, wanneer men slechts bedenkt, dat de kinderen Israëls, toen zij in de woestijn met vurige slangen bezocht waren, allen genezen werden, die gelovig zagen op de koperen slang, welke door Mozes, op Gods bevel, was opgericht.

Ook onze dochter, zij ziet op Jezus en roept menigmaal uit: „*Geef mij Jezus, of ik moet sterven!*”

En wat mijn man betreft, hij wil door geen ándere weg meer gezaligd worden dan door die Messias Jezus!

In mijn ogen is het groot, en och! Laat het dat ook in de uwe zijn, dat de Drieënige God zulke wonderlijke wegen met ons houdt! Wat toch zouden ons onze overgang, onze doop en avondmaalsviering gebaat hebben, indien de Vrijmachtige God ons (het nakroost van Abraham) niet had opgezocht? Hij nu, Die het goede werk in ons begonnen heeft, is ook de Machtige om het te volbrengen.

Jezus Zelf heeft gezegd: „Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke.” En die Machtige God Jacobs, Die Zijn liefderijke hand nog niet van ons hoeft afgetrokken, faalt immers niet in Zijn beloften, welke alle in Christus Jezus ja en amen zijn. En:

*Ben ik dwaas? Hij komt mij leren,
Want Hij is een wijs Profeet.
Voor mijn schuld, naar mijn begeren,
Tot Zijn Vader voor mij treedt;
Hij regeert en leidt mij voort,
Zoet en zacht, door Geest en Woord,
O, mijn Koning, uit Zijn woning
Zond mij hulp en trouw bijstand,
Tegen mijn wreedste vijand.*

Op zekere dag op weg zijnde naar Breda, ontmoette mij een Israëliet met zijn vrouw en kinderen, die mij vroeger als Jodin gekend hadden. Zodra wij elkaar tot op enige schreden genaderd waren, kwam hij driftig op mij af, voer in ruwe bewoordingen uit, en dreigde zelfs mij daar te doden. Ofschoon ik dit laatste juist niet zo erg opnam, vreesde ik echter voor enige mishandeling, omdat er buiten ons niemand in de nabijheid was om mij bij te staan. Ik zocht dus hulp bij mijn Jehovah en ik werd niet beschaamd. Van de eerste schok bekomen, zei ik: „Wel man, welk bijzonder kwaad heb ik u gedaan? De Messias toch, welke ik als Mijn Koning dien, is zowel de uwe als de mijne, alhoewel u Hem niet als zodanig wilt erkennen, en zoudt u mij daarom doden? Hebt u nog geen bloedschuld genoeg op u geladen? Ik kan mij tegen u niet verweren, maar ik weet, dat de machtige God Jacobs ook machtig is om hier uw duivelse macht te verbreken, en mij te beschermen, want mijn Verlosser, die mij met Zijn bloed gekocht en voor al mijn zonden voldaan heeft, en thans aan Zijns Vaders rechterhand gezeten is, zal niet toelaten, dat u mij enig leed doet. Laat dus van mij af en bidt liever, dat Hij ook uw Verlosser worde ...”

Al scheldende en vloekende keerde hij nu mij de rug toe en ging zijns wegs.

Dit voorval leverde mij alweer een duidelijk bewijs op, dat Jehova's oog steeds geslagen is op de ziel, die Hij naar Zijn voornemen geroepen heeft, en die Hij bewaart waar zij van alle menselijke hulp verstoken, door vijanden besprongen wordt. Ook was het mij tegelijk een vernieuwde aansporing om in alle nood tot Hem te vluchten

en alleen op Zijn hulp te steunen.

Terwijl ik nu onder het voortgaan mijn Goed dankte voor Zijn bescherming, werd ik al dadelijk bepaald bij het voorrecht aan mij bewezen: daar toch niets mij onderscheidde van zoveel anderen, daar ik in mijn treurig „eertijds” even blind en vijandig als die Israëliet, Jezus miskende en in Zijn volk vervolgde. Maar thans voor die arme man en de zijnen mocht bidden: „*Vader! Vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen!*” Daarenboven was het mij bijzonder goed, om de wil van mijn Heiland te lijden, die zóveel voor mij gedaan en geleden heeft.

O, mijn medezondaar! Die daar nog zorgeloos heengaaf, en hoewel wetende, dat het ook u gezet is, éénmaal te sterven en daarna het oordeel, er nog nimmer met ernst aan gedacht hebt, hoe het u alsdan zal gaan. Mocht u nog eens op uw gevaarlijke weg stil staan, om aan dood en eeuwigheid te denken, terwijl het nog voor u in het heden, en er nog hij God genade in Jezus Christus te vinden is!

Eilieve, kom, zet u eens met mij neer om over onze zonden te treuren en te wenen. Diep gevallen als wij in Adam zijn, is er toch géén andere weg van ontkoming voor de arme zondaar, dan alléén Jezus, Die Zelf gezegd heeft: „Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven; die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen.”

Steun toch niet op iets, dat géén Jezus is, want deugd en plicht, bidden en lezen, of trouw ter kerk gaan, dat alles baat u buiten Hem niet. Maar wendt het oog naar Golgotha, en zie wat daar geschied is. Hoe Hij Zich daar geheel vrijwillig, als een lam ter slachting liet leiden, en Zijn bloed liet stromen tot verzoening voor doemwaardige, doodschuldige zondaars, die in Hem zouden geloven als de Zoon Gods, Wie alle macht is gegeven in Hemel en op aarde, en Die eenmaal als een bliksem zal verschijnen in heerlijkheid, om gericht te houden over de kinderen der mensen. En wee, wee onzer, indien wij voor Zijn komst moeten sidderen, omdat wij Hem hier niet aanvankelijk leerden kennen en eren, want Hij Zelf heeft gezegd: *die Mij eren, zal Ik eren, maar die Mij versmaden, zullen licht geacht werden.*

Zij het daarom altijd onze lust en dikwijls de stemming van onze harten, om te kunnen zingen;

*Weg, wereld, sta toch aan een zij,
Mijn harte moet naar Boven.
Ei, maak de plaats wat ruim voor mij,
Ik wil mijn Koning loven.
Hij lost mij uit des duivels strik,
Bevrijdt mijn ziel van angst en schrik,
Dus moet ik in mijn leven
Hem stof en ere geven.*

*Wacht, wereldling! hoor nu maar toe,
Met mij kunt gij niet paren.
Ik ben de zondendienst al moe,
'k Wil 's Konings lof verklaren.
'k Heb veel te doen en weinig tijd,
Hoewel ik wacht de eeuwigheid,
Daar ik volmaakt zal zingen.*

Zo wacht ik Hem, die mijn ziel liefheeft. Meen echter niet, dat zulk een gesteldheid mij niet bestreden wordt: O nee, want de zielsvijand gaat altijd om als een briesende

leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden. Maar in de overtuiging, dat in mij geen kracht is, verwijs ik hem naar mijn Koning, Die mij gekocht heeft met Zijn bloed en bid ik de Heere, dat Hij mij beware en ondersteune in de ure des gevaars. En veelal mag ik dan gevoelen, dat Christus ook voor mij gebeden heeft, dat mijn geloof niet zou ophouden.

Op een zaterdagavond, daags vaar de nachtmaalsviering, zette ik mij tot zelfonderzoek neer, want de gehele afgelopen week hadden mijn zaken mij zozeer bezet gehouden, dat bijna alle voorbereiding achtergebleven was. Zowel dit verzuim als de veelheid van mijn overtredingen en mijn diepe onwaardigheid (want ik vond mij gans melaats en onrein, vol ongerechtigheden) deden mij weer in de schuld vallen. Hieruit ontstond mijn behoefte aan reiniging in het dierbaar zoenbloed van mijn Verlosser, aan Zijn Borggerechtigheid, zodat mijn schuldige ziel nu dorstte naar de levende God, gelijk een hert schreeuwt naar de frisse waterstromen. En het werd mij weer zo goed, zo zalig, daar als een bedelares neer te liggen aan de voeten van mijn Jezus! Mij aan Zijn trouw en zorgen aanbevolen hebbende, begaf ik mij ter ruste en gevoelde bij mijn ontwaken zulk een innige blijdschap, daar het mij weer vergund was, het, morgenlicht te aanschouwen, dat ik, met het oog op de plechtigheid van die dag, moest zingen Psalm 42:1.

Al tijdig ging ik tempelwaarts, en zowel onder de prediking van het verzoenend lijden en sterven des Heeren, als onder de toediening van brood en wijn, mocht ik de weldadigheid en de trouw van mijn Verbonds-God smaken, zodat mijn ziel als wegsmolt voor de Heere, Die nog in gunst op zulk een onwaardige wilde neerzien als ik was, die het zo gedurig voor Hem verzondigde. Ja, de Heere deed die dag nog meer, ook mijn geliefde man leidde Hij aan die stille wateren, welke zo zoet zijn voor de dorstige ziel. Ook onze oudste dochter was zeer getroffen, zodat we met Zacheüs moesten zeggen: „Heden is onze huize zaligheid geschied.” En wij hadden Zijn Naam maar groot te maken, zoveel in ons was.

O, mijn geliefde lezer! Mocht u voor zoveel u die Jezus nog niet kent, nog eens belust worden op die Koning der Koningen, en Hem zoeken, terwijl Hij nog te vinden is!

O die Jezus! Hij is liefde, Hij wil, dat u komen zult zoals u bent. Laten uwe zonden u niet terughouden, want juist voor zondaars, niet voor rechtvaardigen, heeft Hij verzoening verworven! Al had u ook de zonden van de gehele wereld, Hij is een volkomen Zaligmaker en volle Heiland. Zijn bloed reinigt van alle zonden. Hij is volkomen berekend voor al uw behoeften. Hij vergt van u ook geen aardse offers, alleen vraagt Hij uw hart.

Eens, toen ik, zoals meestal, weer op weg was, en sinds dagen in een dodige toestand verkeerde, kwam het ene bezwaar al over het andere in mij op, zodat het mij waarlijk bang werd. Maar in diep gepeins voortwandelende, kreeg ik een oog op het verleden, en begon daarbij al die schrikbeelden die mij thans overvielen, te herkennen als vurige pijlen des satans, die hij nooit verzuimt op de Christen te richten, wanneer deze het zwakste staat. Ik riep en vluchtte dus tot mijn Koning, dat Hij mij ondersteunen mocht, en vond in Hem weer een veilige toevlucht en een sterke toren.

In een verlevendigd geloofsvertrouwen zag ik de satan onder Zijn voeten, en diens macht zozeer verbroken, dat geen instrument hem ooit kan gelukken, om zelfs maar één te benadelen van allen die Christus toebehoren. Ja, dat Hij eenmaal onder die voeten geheel zal worden verpletterd, zijn kop zal vermorzeld worden, en als alle gelovigen met Christus Jezus, hun Hoofd, zullen zegepralen. Ja, zeker én heerlijk zal die zegepraal zijn!

O, mijn medereizigers op de weg ten leven, laat ons dit zoveel mogelijk tot onze bemoediging voor de geest houden! Maakt de wereld het ons al eens benauwd; verdubbelt de vijand zijn aanvallen; verkeren wij in bekrompen omstandigheden, terwijl al onze plannen verijdeld worden; wordt het ons van rondom duister, zodat wij alle uitkomst en redding van onze zijde moeten wanhopen; laat ons op de Naam des Heeren vertrouwen en steunen. Laat Jezus, en Hij alleen, immer onze stok en staf zijn, door deze woestijn. Zien wij maar van onszelf en van al het schepsel af en houden wij alleen het oog op Hem, de Opperste Leidsman en Voleinder des geloofs, bij Wie alléén raad, hulp en uitkomst is, die uit de dikste duisternis het heerlijkst licht kan doen opgaan. En zeker, wij zullen niet beschaamd uitkomen! Maar noemen wij Hem ons Hoofd, dan moeten wij ook, als Zijn leden, ons steeds nader aan elkaar sluiten, en zoveel mogelijk alle oorzaak tot verwijdering trachten te voorkomen of uit de weg te ruimen, teneinde elkaar te stichten en de vijand zoveel in ons is, alle gelegenheid te ontnemen. Zo doen wij naar Zijn wil en zo moet de klaagzang ophouden:

*Waar is dat nauw verenigd leven,
Dat Gij haar hebt beloofd?
Hetgeen vijanden doet beven,
En 's duivels list verdooft?
Wanneer zij, dicht aan één gesloten,
Bezetten 't Hemelpad,
Dan treft geen pijl, op haar geschoten,
Maar maakt de vijand mat.
Ziet men haar komen hij elkander,
Men oogt geen's naastens niet,
De ene laakt en smaadt de ander,
Is dat elkanders stiet?
En somtijds, onder de vijanden,
Die daarin zijn verblijd,
En klappen spottend in de handen,
Tot 's Heeren smaad en spijt.*

Wij weten het, dat wij slechts stof en as zijn, en dat in ons geen kracht is, maar wij weten ook, dat de toegang tot de troon der genade immer openstaat voor de boetvaardige en om hulp roepende zondaar. Nood leert bidden; dit is ons bij ervaring bekend; de verdrukking drijft ons naar God. David zei immers ook: „Eer ik verdrukt werd, dwaalde ik.” Het is dus zalig voor de ziel en doet haar instemmen met de dichter van Psalm 27 : 4:

*God zal mijn hoofd nu boven 's vijands benden
Verhogen; dies wil ik, met blij geschal,
In Zijne tent het offer opwaarts zenden,
Daar Psalm en lied Zijn lof vermelden zal.
Verhoor, o, Heer! toon mij een gunstig oog,
Ik zal mijn stem verheffen naar omhoog.
Verhoor mij toch, bewijs mij Uw genâ,
En antwoord mij, die voor Uw aanzicht sta.*

Op een dinsdag, nadat de heldere Zon der gerechtigheid enige tijd mijn ziel had beschenen, begon haar licht weer voor mij af te nemen, en kwam mij met nadruk voor: *Het weggedrevene brengt gij niet weder, en het verlorene zoekt gij niet; daar is niemand die naar mij vraagt, en niemand die het zoekt.* Ik stond verslagen en wist die

woorden niet te plaatsen. Ik wilde bidden, maar vond geen opening, en terwijl zij mij met toenemende levendigheid overal bijbleven, werden zij mij ook steeds méér bezwarend. Ik verlangde nu maar naar donderdagavond, op welke wij in de week onze bijeenkomsten hielden, in de hoop, daar wel enige oplossing te vinden.

Toen wij dan samen waren en deze en gene van het gezelschap, op uitnodiging van onze Eerwaarde voorganger, een en ander van zijn wedervaren van de laatste dagen verhaald had, legde ik ook hem mijn toestand open, maar ontving daarop een antwoord, dat allesbehalve bemoedigend voor mij was.

Ik ging dus met nog groter pak heen, dan waarmee ik gekomen was. En hoewel ik zeggen moest: „De rechtvaardige sla mij, het zal weldadigheid zijn; Hij bestraffe mij en het zal olie des hoofds zijn” - ik was echter niet gered.

Al zuchtend begaf ik mij ter rustte, maar kon niet in slaap geraken. Eindelijk, tegen middernacht, sluimerde ik in, maar werd kort daarop alweer wakker met de woorden: „Zij hebben Mij, de Springader des levenden waters verlaten, en hebben zich bakken uitgehouwen, gebroken bakken, die geen water houden.”

Hiermee was ik al eindelijk de schuldige; ik had zulks gedaan; ik was niet met mijn stuk voor God in Christus gekomen, maar was eerst naar de mens gegaan. Met schaamte gevoelde en bekende ik mijn misslag; ik werd innig bedroefd en durfde, onwaardige als ik was, mijn ogen niet opslaan. Na enige worstelingen met de Heere, kwam Hij mij opeens voor, zeggende: „Zie hier ben Ik, Die uw overtredingen uitdelg, en uw zonden vergeeft”

Nu moest ik het bed uit en op mijn knieën, want de Heere hielp mij al de knieën des harten gebogen, en schonk mij nu daarbij de geest des ootmoeds en des gebeds. Zo beweldadigd, begroette ik juichend de lieflijke dageraad, want werd het aardrijk opnieuw door het rijzend morgenlicht beschenen, een nog véél heerlijker licht was in mijn donkere ziel opgegaan! Was er 's avonds nog geweest, al in de vroege morgen was et gejuich. Alles riep mij toe: *Vrede! Vrede!*

De Heilige Geest maakte mij nu ook de betekenis der bovengenoemde woorden kenbaar, daarbij voegende: „*Zoekt het verloren schaap van het huis Israëls op.*” Hetwelk ik mocht verstaan betrekking te hebben op mijn zaad, dat nog in de duistere nacht van het Jodendom omdoolde. Ja, mijn beide van het ouderlijk huis en hart verwijderde zonen, werden mij nu niet nadruk op het hart gebonden.

„O Heere,” zei ik biddende, „leert Gij mij dan hoe ik zoeken moet, opent Gij de weg, die Gij wilt, dat ik gaan zal en ondersteun mij, want van- of uit mijzelf ben ik tot geen ding bekwaam!”

Al bijtijds ging ik die morgen naar onze leraar, om hem het gebeurde mede te delen, waarop hij mij nu ook bemoedigend en vertroostend toesprak, dat die woorden toegepast, maar dat alles wat buiten het geloof is, ook zonde is. Gaarne had ik nu maar spoedig op reis gegaan. Maar omdat het Heilig Avondmaal over tien dagen moest gevierd worden, oordeelde ik het voegzaam om mijn vertrek tot na die tijd uit te stellen, en verzocht onze leraar inmiddels enig bewijs voor mij gereed te willen maken, dat ik tot zijn gemeente behoorde.

In die tussentijd kwam er nu en dan nog al enig bezwaar bij mij op, want zulk een reis te ondernemen, bijna zonder geld, en dan, zoals te voorzien was, tussen wolven en beren te moeten doorgaan, was toch geen lichte zaak, Maar de Heere, die alle ziel gadeslaat, wist, wat er in mij omging. Zijns was al het goud en zilver, en met Hém was men veilig te midden van alle gevaar, hetgeen mij ook weer vertrouwend deed zingen, Psalm 121, vers 2:

*Hij is, al treft u 't felst verdriet,
Uw wachter, die uw voet
Voor wankelen behoedt.
Hij, Israëls Wachter, sluimert niet,
Geen kwaad zal u genaken,
De Heere zal u bewaken.*

Niemand was nu rijker dan ik, die zulk een God voor mijn ziel had. Ik moest mijn gezicht bedekken vanwege Zijn goedertierenheden, omdat Hij zoveel bemoeienissen wilde hebben met zulk een veracht uitvaagsel, en ik kon die dag met mijn God over heuvels en bergen.

Ook leidde de Heilige Geest mij in die dagen nog bijzonder in, dat de Heere Zich een arm en ellendig volk had overgelaten, dat op Zijn Naam zou hopen, die Naam zou aanroepen en daarop vertrouwen, welke stukken ik zelf al vroeger door genade had leren kennen.

Mijn gedurige verzuchting tot de Heere was: „Och, grote Koning! leert Gij mij maar de weg door u bepaald” en meermalen zong ik:

*Al heb ik hier noch schat, noch eer,
Zoals de vreemdelingen,
'k Heb ruim genoeg aan mijnen Heer,
En stof genoeg tot zingen.
'k Ben arm en nochtans wonder-rijk,
Geen Koning is er mijns gelijk,
'k Heb God en alle dingen,
Dat doet mijn hart opspringen.*

Onder zulke zielverheffende toestanden, nu en dan wel eens min of meer bewolkt en bestreden, naderde de dag der Nachmaalsviering, die gewichtige plechtigheid, om die grote en ontzaglijke God van Hemel en aarde en Christus Jezus, de enige Oorzaak van ons eeuwig zalig leven, aan die tafel te mogen ontmoeten; met Hem Avondmaal te houden, en het Verbond te vernieuwen. Die gewichtige plechtigheid, bij welke nadering de Christen vaak de meeste aanvechtingen te vrezen en zich nauw te onderzoeken heeft. En wat had ik nu bij dat onderzoek voor mijzelf, de ruimste stof tot dankbaarheid, afwijkingen zonder tal, overvloedige redenen tot diepe verootmoediging. Het enige wat mij overbleef, was, mijn schuld met hete tranen to belijden, om genade te roepen en de Heere te smeken, dat ik toch geen oorzaak mocht zijn, waarom Hij Zijn aangezicht zou afwenden.

Met een opgewekt gemoed ging ik 's zondags op. Al onder het formulier werden mij de woorden: *Ik zal u tot een God zijn*, als toegeroepen, en bij het gebruik van brood en wijn werd mijn ziel overstelpt van de weldadigheid en de trouwe liefde van mijn God en Zaligmaker. 's Avonds in het gezelschap moest ik maar Zijn daden vermelden en zeggen: „Komt, maakt God met mij groot!” terwijl ik in mijn gemoed zong:

*Wel, zou ik dan niet in de tijd
Mijns Heeren lof uitgalmen
En hart'lijk zijn in Hem verblijd,
Met liederen en Psalmen,
Verheffen Zijn genade groot,
Die mij kwam trekken uit de dood,
En weder levend maken,
Ja, doen Zijn liefde smaken!*

*U bent mijn Bruidegom en Man,
Mijn Hoofd, mijn Heer en Koning;
Mijn Rotssteen, daar ik vinden kan
Een rustplaats en een woning.
Gij bent alleen mijn Levensbron,
Mijn Licht, mijn Ster, en Hemelzon,
Mijn Leidsman en mijn Broeder,
Mijn Sterkte, mijn Behoeder.*

De volgende morgen zou ik dan nu op reis gaan, maar hoe? Ik had geen ander reisgeld dan één enkele gulden, die ik, wat meer was, nog eerst in de Klundert moest ontvangen. Hiermee een reis te ondernemen naar Rotterdam, Den Haag en Amsterdam, was dit toch niet roekeloos, niet vermetel? Was dit niet de Heere verzoeken?

Deze en dergelijke bedenkingen kwamen nu in mij op, en maakten het mij voor een kleine tijd duister, maar terugziende op de weg, die de Heere tot hiertoe met ons gehouden had, begon het vertrouwen in mij weer te verlevendigen, dat Hij het verder wel met mij zou maken. Alvorens mij ter rust te begeven, moest ik mij zelf met al mijn noden en behoeften nog eens voor de Drie-enige God neerleggen, als Die machtig was, om die alle te vervullen. Ik bad Hem, dat Hij mij maar een onderworpen gemoed mocht geven, en mij leiden naar Zijn raad, dat Hij mij mocht leren mijn eigen wil te verloochenen, en de Zijne in alles te eerbiedigen en te volgen. Al vroeg in de morgen ontwaakte ik, en kwam de Heere mij voor met Psalm 27 :1:

*God is mijn Licht, mijn Heil, wie zou ik vrezen?
Hij is de Heer, Die hulp verschaft in nood,
Mijn levenskracht; 'k Heb niet vervaard te wezen,
Hij is 't, Die mij beveiligt voor de dood.
Wanneer de macht der bozen sloeg aan 't woén,
Stiet zelf dit rot, dat mij benauwt en haat,
De voet, en viel, omdat het God verlaat.*

Zingend verliet ik mijn bed en boog mijn knieën voor die God, die zo gunstrijk Zijn schatkamers weer voor mij geopend had, zodat ik nu weer over heuvels en bergen kon.

Binnen weinige ogenblikken had ik ontbeten, en mij tot de reis gereed gemaakt. Daarop spoedde ik mij naar onze Dominee om afscheid van hem te nemen en tevens de brieven naar Den Haag en Amsterdam te ontvangen. Ik zei hem op Wie ik de reis zou ondernemen, omdat ik mocht geloven, dat Israëls Wachter, Die niet sluimert, noch slaapt, mij op die tocht zou bewaren en mijn voet voor wankelen behoeden.

Zo ging ik dan, ofschoon zonder buidel of maal, welgemoed op weg. Mijn man deed mij uitgeleide tot de Klundert, vanwaar een hartelijke vriend en zuster in de Heere, tot Dordrecht met mij zou meereizen.

Tijdig genoeg gekomen, ging ik nog eerst afscheid nemen bij een innige vriend, die ook van de reis wist.

„En nu,” zo zei deze, toen ik gereed stond om heen te gaan, „nu bent u voorzeker wel goed van reisgeld voorzien?”

„O, nee,” was mijn antwoord, „maar ik heb een God, op Wie ik mij verlaat; Die zal voor alles zorgen.”

Wat hierop volgde, laat zich al dadelijk begrijpen. En zo ontving ik al spoedig het

eerste bewijs, dat ik in mijn vertrouwen niet zou beschaamd worden.

Nu ging ik naar mijn hierboven genoemde vriendin. Deze, een ware Maria, in woord en daad, sprong op van vreugde, toen zij mij zag, want ook zij was heerlijk gestemd, waardoor ik al aanstonds uitgelokt werd om haar te vertellen, hoe ik te moede was, wat de Heere nog deze morgen aan mijn ziel gedaan en hoe Hij voor mij gezorgd had. Zo smolten onze zielen samen, om de Heere te loven en te prijzen, terwijl op dat moment nog drie anderen binnen kwamen, die al dadelijk met ons instemden. Het was één hart en één ziel, zodat wij haast onze tijd zouden vergeten hebben.

Eindelijk gingen wij naar de schuit en troffen daar in de knecht van de schipper ook iemand aan, die onze taal verstond. Wij zetten dan aan boord ons gesprek tot grootmaking van onze God onbelemmerd voort, en zongen samen het 10e vers van Psalm 68 zó lustig op, dat zelfs de vissen, zo dacht ik, het moesten horen. Trouwens, dit kon wel niet anders, want God was met ons; liefde en vrede was door de Heilige Geest in onze harten uitgestort.

De overvaart was volbracht eer wij er aan dachten, en 's avonds zes uur stapten wij te Dordrecht aan wal. Mijn vriendin geleidde mij bij mensen, die mij geheel onbekend waren, maar ook hun taal maakte hen openbaar. Bij ons binnenkomen zongen zij juist Psalm 84, vers 6. Dit was juist de taal van mijn hart, want die ganse dag was de Heere ook voor mij inzonderheid *zo goed en zo mild geweest*, en daarom moest ik al dadelijk met hen instemmen. Het vers geëindigd zijnde, heette men ons welkom, en geraakten wij aan het spreken. Vernemende wie ik was, verlangde men iets naders van mijn weg te weten. Dit was weer een deur geopend ter grootmaking van de daden van mijn God en Zaligmaker, Wiens Geest mij ook nu weer bijzonder voorlichtte en Die zei Zijn eigen werk ook hier wilde bekronen.

Toen wij van hier zouden weggaan, want mijn geleidster zou mij met zich naar haar familie nemen, vroeg men mij nog, hoe het met mijn beurs gesteld was. Ik zei, zoals ook de waarheid was, dat ik vooreerst geen gebrek had, en dat ik vertrouwde, dat de Heere, Die het tot hiertoe zo welgemaakt had, ook wel verder zou zorgen.

„Nu ja,” was het antwoord, „maar u moet reizen als een Koningsdochter. Het moet u aan niets ontbreken. Hij beschikt de middelen, en wij hebben die dan ook te gebruiken.”

Zo vermenigvuldigden zich de bewijzen van Gods goedertierenheid en trouw aan zulk een onwaardige, die slechts stof en as is.

Wij namen nu hier voor die avond afscheid en begaven ons naar de familie van mijn vriendin, alwaar ik ontvangen en behandeld werd alsof ik zelf van de familie was. Alvorens ons hoofd neer te leggen, droegen wij samen op onze knieën onze gebrekkige dankzegging op en bevalen ons in de hoede van de Allerhoogste, Die ons die dag zo bijzonder nabij was geweest.

De volgende dag kwamen wij in een huis, alwaar wij er verscheidene aantreffen, die de tale Kanaáns verstonden. Wij waren hier met veel genoeg samen en mochten geloven, dat de Heere in ons midden was, want er was bijzonder veel opgewektheid. Ik mocht met veel vuur spreken uit Job 19, vers 25 en 26.

's Avonds gingen wij nog eens naar de vriend, bij wie wij de vorige dag waren aangekomen en mochten daar nog eens de nasmaak hebben van hetgeen wij die dag genoten hadden. Samen loofden en dankten wij de Heere voor de voorrechten aan ons bewezen. Ik mag niet vergeten, dat ook nog een oude van dagen mij hier kwam opzoeken, die insgelijks toonde, dat hij de broeders en zusters in de Heere liefhad. Tot dusverre had ik dan al bij herhaling de bewijzen gezien voor de bevestiging van die

woorden, dat de Heere het maken en mij hulp verschaffen zou. En ik werd als was voor het vuur.

De volgende morgen echter was het geheel anders. Er kwam een donkere wolk na zoveel licht; de bloedwreker viel mij heftig aan. Ik klaagde dit aan mijn vriendin, en deze (nog even opgewekt als de vorige dagen) mocht in 's Heeren hand het middel zijn, om mij weer op te beuren.

Na hartelijk afscheid van haar en haar familie, bracht zij mij naar de Rotterdamse stoomboot en zorgde voor alles als een zuster, en zo kwam ik nog diezelfde dag in Den Haag bij de Weleerwaarde heer **Capadose**.

Deze waardige man en vriend van 's Heeren volk ontving mij zeer vriendelijk. Toen ik hem de brief van onze leraar overhandigd had, moest ik gaan zitten en zette hij zich hij mij neer. Ik verhaalde hem van mijn reis en mijn voornemen om de volgende dag naar Amsterdam te vertrekken. Maar nu vernam ik, dat mijn zoon, de Grenadier, niet in Den Haag, zoals ik meende, maar in Delft lag, en tevens, dat er die avond (het was vrijdag) in de Engelse kerk zou geleerd worden. Door het eerste gedrongen en door het laatste uitgelokt om mijn reis te vertragen, besloot ik in Den Haag te blijven en des anderen daags naar Delft terug te keren.

Ik vroeg dan of men mij niet een geschikt nachtverblijf zou kunnen aanwijzen; en na enig overleg bracht mij de dienstmaagd bij iemand, die hun ook als een kind van God bekend was, en bij wie ik mij dus ook al spoedig thuis bevond. Na enig vertoeven ging ik met genoemd dienstmeisje, dat insgelijks kennis aan de weg des levens had, naar de kerk.

Het was een bidstond voor Israël, waarin deze avond niet de heer Capadose, zoals ik meende, maar de Weleerwaarde heer **Kraaijenbelt, van Overschie**, zou optreden, die ook, zoals men mij tevens zei, op de volgende rustdag een Israëliet moest dopen.

Vond ik mij al door het eerste enigermate teleurgesteld, het laatste nam mij weer des te meer in, en zo trad ik met een hart, dat van ijver gloeide, het tempelgebouw binnen. O, hoe drong mij dat overheerlijk gebed, dat smeken voor Israël, als door merg en been! Niet minder ingang vond bij mij de toespraak, naar aanleiding van Hosea 1 vers 10 en 11. Ik werd daarbij in alles teruggeleid: hoe ik zulk een verlatene was geweest, die de Heere nochtans had willen terecht brengen, en toen ik mij nu met de anderen als samen vergaderd zag in één enig Hoofd.

In verrukking der ziel zag ik die grote en doorluchtige dag tegemoet, waarop het gezegend Israël, als kinderen des Allerhoogsten, zal aankomen om Zijn Koning, de Heere der Heirscharen to loven en te aanbidden. En tevens, hoe diegenen, die Jezus Christus niet hadden aangenomen, zoals Hij van de Vader aan arme zondaren is gegeven, tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en volkomen verlossing, alsdan voor Hem zullen sidderen en vluchten.

Heel voldaan en opgetogen verliet ik met de schare het bedehuis en had haar wel willen toeroepen: *Komt allen, gij Godgezinden! hoort wat God aan mijn ziel gedaan heeft!* Ik spoedde mij naar mijn nachtkwartier, om daar het volle hart lucht te geven. Maar zie, nog maar kort hadden wij gesproken, toen het dienstmeisje van de Wel.Ed. heer Capadose daar weer binnenkwam en mij uitnodigde om nog eens ten huize van haar heer te komen.

Ik ging met haar mee en vond er, behalve de WelEerw. heer Kraaijenbelt, ook de aanstaande dopeling. Zo wist de Heere weer mijn begeerte te vervullen; vurig verlangde ik toch om eens met deze te spreken, en zo mogelijk te vernemen, of de doop voor hem niets meer dan een bloot uiterlijk teken zou wezen, óf dat hij waarlijk een getrokkenene van de Vader was.

Het was die dag juist zeventwintig jaren geleden, dat de WelEerw. heer Capadose

de doop had ontvangen, welke herinnering niet weinig stof opleverde tot een levendig en innig onderhoud.

Al spoedig waren wij één van hart en één van zin, er was geen opzien, geen bekrompenheid, maar enkel vrijheid en opgewektheid; allen waren als van liefde en wellust dronken. Het was in alle opzichten duidelijk, dat de Heere in ons midden was. Ook hoorde ik zoveel van de aanstaande dopeling, (S. van Kl.) die ter linkerzijde naast mij zat, dat ik geloven mocht, dat hij als met vuur en geest gedoopt was. Bij zoveel zielsgenot, was ons de tijd maar al te spoedig vervlogen, en het was al laat in de avond, toen wij aan de tafel genodigd werden, die om de gelegenheid van de dag overheerlijk was toegericht en nu ook voor het lichaam het ruimste genot aanbood. Ik was echter te vol, om daaraan veel deel te kunnen nemen. In de geest had ik al avondmaal gehouden met mijn Koning, Die mij in zo ruime mate Zijn zielespijs had toegediend, in Wie al ons heil en onze sterkte is. En Die ik niet genoeg kan loven en danken, dat mij, diep onwaardige en nietig als ik was, weer zoveel onderscheidene bewijzen van Zijn gadeloze goedheid mochten te beurt vallen. Na een hartelijke dankzegging aan de milde Gever van alle goed, scheidden wij van elkaar en begaf ik mij naar mijn nachtverblijf.

Daar ik in het vroege van de avond gelegenheid had gevonden, om mijn zoon te laten weten, dat ik in Den Haag was en hem daar gaarne de volgende dag bij mij zag, moest ik zaterdag wellicht tot tegen de avond vertoeven, en besloot ik dus mijn verdere reis tot maandagmorgen uit te stellen.

Toen het nu zaterdag was, kwam er een berg van bedenkingen en bezwaren in mij op. Hoe zou ik nu die zoon wel aantreffen? Wat zou ik hem nu zeggen? Zou hij mij willen aanhoren? Wat zou het einde zijn, en dergelijke. Al spoedig echter mocht ik inzien, dat ik hier weer de persoon wilde zijn, en van die hoogte af moest. Ik zocht dan de Heere, in Wiens kracht men alle dingen vermag, en smeekte Hem mij de nodige vrijmoedigheid en een tong te geven, om te spreken zoals Hem welgevallig zou zijn. De verbeide zoon trad eindelijk binnen. Wij waren beiden aangedaan. En wat er bij die eerste ontmoeting omging, zal men mij hier wel ten goede willen houden.

Tot bedaren gekomen, gingen wij, om meer vrijheid te hebben, een wandeling doen naar het Voorhout in het Bos, en besteedden daartoe niet minder dan 4 uren. Met alle vrijmoedigheid mocht ik voor mijn Koning uitkomen. De woorden vloeiden mij uit de mond: ik moest hem maar zeggen, wat die verachte Nazaréner, die toch de aan de vaders beloofde Messias is, al is voor een arm, verloren zondaar, die gans hulpeloos tot Hem kond, dat Hij steeds niet open armen staat, om dezulken te ontvangen, dat Zijn bloed reinigt van alle zonden, dat Hij een volkomen, maar ook tevens de enige Zaligmaker is, vermits Hij een volheid van genade bezit, tegenover onze ledigheid; en ook dat onze gerechtigheden bij de vlekkeloos Heilige en Rechtvaardige zijn als een wegwerpelijk kleed.

Hoe hij hierbij en daarna te moede was, weet ik niet, maar wel, dat ik voor mijzelf een gadeloze vrede des gemoeds smaakte. Toen ik des avonds mijn knieën boog om de Heere voor al die bijzondere weldaden te danken, gaf Hij mij nog als een toegift het 6^e vers uit Psalm 84:

*Want God, de Heer, zo goed, zo mild,
Is t' allen tijd een Zon en Schild; enz.*

's Morgens ontwakende, kwam de Heere mij voor met het 1ste vers uit diezelfde Psalm, hetwelk zo geheel de gesteldheid van mijn gemoed uitdrukte. Al tijdig ging ik met de dochter van mijn huiswaard (Abr. Sl.) naar de Prinsenkerk, terwijl ik dat vers

onderweg in de geest zong.

Het was mij waarlijk Sabbat, want de Heere sprak tot mijn ziel van vrede. Een vrede, niet gelijk de wereld die geeft, maar een vrede, die alle verstand te boven gaat.

In zulk een stemming het bedehuis binnengetreden, beseft elk mijner lezers, die daaraan enige kennis heeft, hoe ik mij gevoelde, toen de leraar hetzelfde vers aan de gemeente opgaf. Golfden zang en orgeltonen plechtstatig door de gewelven des tempels; zij vonden ook weerklank in mijn ziel, en ik had het wel aan allen willen toeroepen, hoe ik mij gevoelde, en wat Jezus is voor de arme zondaar, die bij Hem zijn behoudenis zoekt.

De woorden van de zo welbespraakte redenaar, de WelEerw. heer Molenaar, vonden dan bij mij ook gereede ingang en ik ademde alle vrede, alle toast en alle blijdschap in voor mijn ziel.

Nauwelijks echter was de Godsdienst geëindigd, of de bestrijder kwam op mij af, eerst met zijn listige en later met heviger aanvallen, maar de Heere, Die altijd een veilige toevlucht en sterke toren is voor allen, die Hem vrezen, was voor mij ook nu ten Schild en Beukelaar. Tot besluit van de Sabbat begaf ik mij des avonds naar het gezelschap ten huize van de WelEerw. heer Capadose.

's Maandagsmorgens ging ik, van alles ruim voorzien, weer op reis. Alles was voor mij in orde gebracht en besteld, zodat ik vanwege de gadeloze goedheid Gods, met David moest zeggen:

*Loof, loof de Heer, mijn ziel, met alle krachten,
Verhef Zijn naam, zo groot, zo heilig Vachten;
Och, of nu al wat in mij is, Héme prees!
Loof, loof mijn ziel! de Hoorder der gebeden,
Vergeet nooit één van Zijn weldadigheden;
Vergeet ze niet, 't is God, Die z'u beweest.*

Al tijdig kwam ik te Amsterdam en ten huize van de WeIEd. heer **Izak da Costa** aan. Hijzelf was op die stond niet thuis, maar zijn echtgenote ontving mij zeer minzaam. Ik gaf haar de brieven over, die ik van onze leraar had meegekregen en moest toen gaan zitten, en bleef voorts wel twee uren lang met haar in druk gesprek. Toen ik zou heengaan, liet zij mij door haar dienstmaagd bij een Israëliet brengen, Corset genaamd, die drie weken tevoren met zijn ganse gezin, zeven leden sterk, de Heilige Doop had ontvangen. Daar gekomen vroeg mijn geleidster, na alvorens gezegd te hebben, wie ik was, of men mij zou kunnen herbergen.

O ja, was het antwoord van de huismoeder, een recht nederig en minzaam mens; wees welkom, en deel met ons wat wij hebben.

Kort daarna kwam haar man (een sigarenmaker) thuis, en was even vriendelijk jegens mij als zijn vrouw. Tegen vier uur ging ik weer naar de Weled. heer I. da Costa, en vond hem op zijn kantoor. Hij had mijn brieven ingezien, toonde veel belangstelling in mijn zaak en beloofde mij die zoveel mogelijk te zullen behartigen, waarom hij de volgende dag nog met een vriend wilde raadplegen, hoe daarin het best te handelen.

Mijn huiswaard spaarde intussen geen moeite, om het verblijf van de verloren zoon op te sporen, hetwelk hem dan ook eindelijk gelukte. Dit nu gevonden hebbende, zond hij (zelf als nieuw „afvallige” nog te zeer in opspraak zijnde) een zijner makkers, insgelijks een proseliet, die niet hem in dezelfde fabriek werkte, derwaarts, met de boodschap aan mijn zoon, dat zijn moeder opzettelijk naar Amsterdam was gekomen om haar zoon op te zoeken. En dat zij vurig wenste hem te zien en te spreken, en hem

daartoe nu vriendelijk liet uitnodigen, ten huize van de heer, bij wie deze persoon werkzaam was. Maar de boodschap werd stug afgewezen. Ook de pogingen van de Weled. Heer I. da Costa mislukten, zodat alle gelegenheid om hem te spreken ten enenmale was afgesneden.

Om zelf naar hem toe te gaan raadde men mij ten sterkste af, en na bedaard overleg moest ik die raad ook ten volle beamen. Mij bleef dus niets anders over dan mijn **Abraham** een hartelijke brief te schrijven, die onze vriend Corset hem bij de eerste geschikte gelegenheid in handen zou spelen. Later schreef mij deze, dat dit hem ook gelukt was, maar van mijn zoon ontving ik volstrekt geen antwoord.

Na alzo alles beproefd te hebben, moest ik mij weer tot de terugreis schikken, en ging de volgende avond tegen zes uur, zoals men mij bescheiden had, weer naar de Weled. Heer I. da Costa, om afscheid te nemen en hem tevens hartelijk te bedanken voor de diensten, die hij mij bewezen had. Recht genoeglijk waren mij nog de ogenblikken, die ik in dit edele gezin vertoefde. Tenslotte was de vraag, of ik de terugreis wel onbekommerd kon ondernemen, want dat ik die toch niet te voet moest afleggen. Met een geroerd en dankbaar hart, zag ik hier alweer de meergenoemde woorden: „Mij is al het zilver en het goud”, bevestigd en kwam er gul voor uit, dat de heer Capadose te Den Haag mij daartoe ruimschoots had voorzien.

Daarop overhandigde onze waardige vriend mij een pakket aan onze geliefde Leraar **van Herwaarden**, benevens een brief, waarmee ik, alvorens te vertrekken, nog naar de heer Sch. op de Keizersgracht zou gaan, en wenste mij een voorspoedige reis. Met deze laatstgenoemde, insgelijks een vriend van Israël, mocht ik ook zeer hartelijk spreken.

Hij vroeg mij, hoe ik aan die grote zaak gekomen was, en ziet, de Zon der gerechtigheid ging zo glansrijk in mijn ziel op, dat ik hem daarvan volkomen rekenschap mocht afleggen. Waarop hij op zijn beurt mij zoveel van zijn weg en toestand mededeelde, dat ik daarin nog sterkte voor mijzelf mocht vinden. Bij het heengaan was het ook hier weer de vraag, of ik wel genoegzaam bij kas was, om op een fatsoenlijke wijze thuis te komen.

Ik stond beschaamd en getroffen, over al de bemoeienissen mijns Gods, met zulk een nietig en diep onwaardig schepsel, want ik ondervond niets dan goed op mijn reis, en overall maakte Hij het, zowel uit- als inwendig, dubbel wel.

Bij mijn vriend Corset teruggekomen, wilde ik deze mensen, die mij gedurende drie dagen zo vriendelijk gehuisvest, en bovendien nog zoveel moeite voor mij gedaan hadden, een klein bewijs van mijn erkentelijkheid geven, maar zij weigerden zelfs het minste aan te nemen, zeggende, dat het genoeg mij enigermate van dienst te hebben kunnen zijn, en van onze goede gesprekken, hun een ruime vergelding was.

Na een hartelijk afscheid van deze mensen, verliet ik vroeg de volgende morgen per omnibus de stad Amsterdam.

Te Den Haag gekomen, spoedde ik mij naar de heer Capadose, om hem mijn wedervaren mede te delen. Hij hoorde mij met veel belangstelling, vroegde mij naar de geringste bijzonderheden, en hield bij mij aan, dat ik iets zou gebruiken. Ook gaf hij mij een brief mee aan onze leraar, en liet mij niet vertrekken, voordat ik hem verzekerd had, dat ik nog genoegzaam bij kas was, om behoorlijk thuis te komen. Laat in de namiddag vertrok ik naar Delft, alwaar ik des nachts zou verblijven, teneinde mijn zoon nog eens te kunnen zien en spreken.

De volgende morgen dan nam ik afscheid van hem, order biddend opzien tot de Drie-enige God, voor Wie niets te groot of te wonderlijk is, en zette ik de terugreis voort,

met de bedoeling om die dag thuis te komen. Onderweg echter viel mij in, om bovengenoemde **Sijmen van Kl.** nog eens op te zoeken. Te **Overschie** gekomen, vond ik hem juist met het gezin waar hij thuis was, aan tafel. Ik zette mij gedurende de maaltijd terzijde neer en had intussen gelegenheid om op te merken, dat ik ook hier niet onder doden was. Langzamerhand kwamen wij in een levendig gesprek met de nieuwe dopeling, die juist die dag bevestigd zou worden, daarbij gaf hij het 3^e vers van de 119e Psalm op, en deed voorts op uitnodiging van zijn huisbaas, die een zeer levendig man was, het nagebed, waarmede ik van harte mocht instemmen. Het deed mij recht goed, hem nog eens nader gehoord te hebben.

Door dit oponthoud kwam ik echter eerst des avonds te Rotterdam, waar ik nu die nacht moest vertoeven. Belast met een boodschap van de heer Sch. te Amsterdam aan diens vriend, de heer de W. wonende Boompjes, ging ik daarheen, en aangescheld hebbende, kwam hij juist zelf voor. Toen hij hoorde van wie ik kwam, nodigde hij mij dadelijk binnen, hoorde toen mijn boodschap, en begon mij voorts een en ander te vragen, waaruit het duidelijk bleek, dat ook hij de tale Kanaäns verstond. Al spoedig kwamen wij in druk gesprek, en stemden spoedig zoverre met elkaar in, dat elk onzer rekenschap van zijn zaak mocht afleggen. Ja, het werd ons een zalig samenzijn, want een Goddelijk licht ging op in onze harten en wij werden als door liefdekoorden getrokken. Gaarne had hij gezien, dat ik de volgende dag nog overbleef, teneinde met mij enige zijner vrienden te bezoeken, maar hiertoe kon ik niet besluiten, terwijl ik nu al tien dagen van huis was geweest. Omstreeks elf uur des avonds bracht hijzelf mij in een geschikt nachtkwartier, dicht bij de ligplaats van de stoomboot. Ook deze man drong mij nog een bewijs zijner welwillendheid op, ofschoon ik hem verzekerde daaraan geen behoefte te hebben, omdat de Heere in ruime mate voor alles had gezorgd en het mij op mijn ganse reis aan niets had ontbroken.

De volgende morgen in de boot zittende, viel mijn oog op twee eenvoudige lieden, een man en een vrouw, wier uiterlijk mij aantrok. Ik schikte mij wat nader bij hen en ving enige van hun woorden op, en waarlijk, ik had mij niet bedrogen. Zij waren voor mij een gewenst gezelschap. Ik knoopte een gesprek met hen aan, en leerde hierbij de vrouw kennen als een kind van God, die de grote zaak deelachtig was; de man echter was niet zover gevorderd, maar zag nog op de zaak. Alhoewel zij er niet voor uitkwam, bemerkte ik toch ook al spoedig, dat zij behoeftig waren, en dit drong mij, die vooral in deze dagen zoveel liefdezorg, zoveel weldadigheid ondervonden, en daarom zulke rijke stof tot dankbaarheid had, om insgelijks weldadigheid aan hen te bewijzen, die toch niet minder waren dan ik. Ik stak hun dan de hand der liefde toe, en met blijdschap werd deze aangenomen.

Kort daarop stapte ik aan de Moerdijk aan wal en richtte nu onverwijld mijn schreden naar de gemeente Fijnaart. Ongeacht een gestadige en dichte regen, wandelde ik rustig voort in diep gepeins over mijn afgelegde reis, die, hoewel ik mijn eigenlijk doel daarmee niet had bereikt, mij nochtans zulke rijke stof opleverde tot dankbaarheid aan, en blijdschap in mijn God. Ze bepaalde mij bij de grote reis door dit leven, waarop wij zo vaak de waarheid ondervinden van de woorden: „De mens overdenkt zijn weg, maar de Heere bestuurt zijn gangen”, zodat de Christen nimmer het grote doel daarvan mist. Met nadruk kwam het mij in de ziel: „*Ik zal u leiden door Mijn raad, en daarna u opnemen in Mijn heerlijkheid.*”

Toen gevoelde ik, hoe ik dan van dit lichaam der zonde zou verlost werden, waarin en waarmee ik hier gedurig te strijden had, maar tevens ook, dat het toch de innigste lust en keuze mijns harten was, om in de kracht des Allerhoogsten in die heilige strijd te

volharden, en met diep ontzag en vrees voor Zijn Heilige Naam, mijn tijd en krachten in Zijn zalige dienst te besteden. Ik zong in de geest Psalm 121, vers 2:

*Hij is, al treft u 't felst verdriet,
Uw wachter, Die uw voet
Voor wankelen behoedt.
Israels wachter, sluimert niet
Geen kwaad zal u genaken;
De Heer zal u bewaken.*

In zulk een heerlijke stemming dan kwam ik thuis, alwaar ik mijn man en mijn kinderen in de beste welstand mocht weerzien. Terwijl ik mij van mijn natte kleren ontdeed, en onder het gebruik van enige verversingen, die men mij al spoedig voorzette, verhaalde ik hen al enige hoofdpunten van mijn wedervaren en hoeveel rijke stof ik had om de Heere te danken, Die het in alles zo wel had gemaakt.

Genoegzaam uitgerust zijnde, ging ik naar onze geliefde Leraar, wie ik zozeer verplicht was, om hem de brieven te overhandigen, die ik van de broederen had meegebracht, en hem tevens alles mee te delen, wat ik van de vrienden ondervonden, vernomen en genoten had, en dat, hoewel in het eigenlijke doel mijner reis niet geslaagd, toch in alle opzichten de ervaring had, met een trouwhoudend Verbonds-God te doen te hebben, Die mij steeds had geleid en verzorgd, zodat het mij aan geen ding had ontbroken. En aan Wie ik daarom ook het verdere van de zaak vertrouwelijk overgaf.

De eerstvolgende zondagavond was mijn ontvangst op het gezelschap niet zo hartelijk, want niemand richtte rechtstreeks tot mij het woord. Door Goddelijke genade en vernieuwde bijstand, was deze schok evenwel niet sterk genoeg, om mij te doen zwijgen van alles wat de Heere gedurende mijn reis aan mijn ziel gedaan had. Ik gevoelde mij to zeer gedrongen om Zijn daden te vermelden, en Zijn Naam groot te maken, omdat ik niets in mijzelf was, noch bezat, en met David moest zeggen: „Ik ben geringer dan al deze weldadigheden en al deze trouw, die mij alleen verworven waren door de zoenverdiensten van mijn dierbare en nooit volprezen Zaligmaker Jezus Christus.”

Men toonde echter geen deelneming en hield zich koel, als onder een onverschillige zaak, zodat ik op dit ogenblik van toepassing vond:

*Zij zijn als dood en zonder leven,
Waar dat zij gaan of staan.
Zij, die boven de wolken zweven,
Kleeft nu de aarde aan;
Geen glans of leven men bespeuret,
Waar dat men haar beschouwt;
En toch! of zij het zelf betreurdet.
Maar 't hart is heet noch koud....*

Ik leerde hierbij echter van achteren inzien, dat de weinige belangstelling in mijn zaak en omstandigheden, gunstig hebben meegewerkt, opdat ik niet in de hoogte gevoerd zou worden, daar het mij nog steeds meer en meer tot zelfonderzoek mocht leiden. Want ik gevoelde naderhand maar al te goed, als men met veel bewondering en belangstelling naar mij had opgezien, en zulks had doen blijken, het zeker (zo genade het niet verhoed had) mij terzijde hebben afgeleid en mij veelte veel in eigen schatting doen rijzen, op deze alsdan dubbele onderscheiding. Zodat ik met volle overreding moet bekennen: „Het was goed dat men mij zo aan mijn eigen overdenkingen mocht overlaten.” Het werkte mee, dat ik door Gods genade bekwaam gemaakt mocht

worden, om de Naam des Heeren groot te maken. Hem, de grote Weldoener, Die mij naar ziel en naar lichaam, zo nabij was geweest, mocht ik nu alles toekennen, en Hem loven en prijzen voor Zijn goddelijke leiding. Ja, ik moest met David uitroepen: „Ik ben geringer dan al deze weldadigheden en deze trouw mij bewezen.” Ik mocht het geschonken kinderrecht, door Christus verworven, en mij toegepast door Gods hand, in mijn ziel gevoelen.

Maar weldra kwamen weer donkere wolken voor mij op. Tegenspoed en kommer reikten elkaar de hand, en had de Heere er niet in voorzien, zeker was ik onder de druk bezwaken. Wanneer mij echter de nood het hoogst scheen, schoot Hij met Zijn goddelijk licht weer in mijn neergedrukt gemoed, zodat ik Hem weer bij vernieuwing als mijn Steun en Staf mocht aangrijpen, en al mijn zorgen aan Hem overgeven. En o! Wanneer ik dan zo geheel en al op Zijn en feilbare belofte: „Ik zal u niet begeven of verlaten,” mocht neerzinken, dan werden mij weer zeeën droog en bergen vlak.

Getroost en bemoedigd liep ik dan weer het pad, dat mij was voorgesteld en mocht dan meermalen zien op die zalige ontbinding, die aanstaande is, als wanneer alle traan zal afgewist en alle moeite en last zullen opgeheven worden. Zo was Hij mij dan weer een sterke Toren en een veilige Schuilplaats in de nood, en ik moest met Paulus zeggen: „Door de genade Gods ben ik wat ik ben,” want toch, het was niet om enige deugd of waardigheid in mij, maar alléén de genade Gods, die in mij woont.

O, volk van God! wordt toch met mij meer en meer jaloers en verliefd op zulk een geloof, dat alle vertrouwen in 's Heeren handen stelt, want immers in zichzelf gekeerd te klagen, dit is de weg niet. Ik weet dit helaas maar al te zeer bij ondervinding, maar met onze klachten in Christus tot de Vader te gaan, dat is medicijn voor de zondige en gedrukte ziel. Daar kunnen al onze noden in de Schoot worden uitgestort; daarbij kunnen en zullen wij zaligheid smaken en uit Jezus' volheid alle genade ontvangen. Want Hij kan en zal al onze tijdelijke en geestelijke noden vervullen. In dat geloof mogen wij Jezus als manen op Zijn Woord, die Zich immers betoont een volzalig God en een volkomen Zaligmaker te zijn degenen, die zich op Hem verlaten. Dan worden wij gewaar, dat Hij woning maakt in onze harten; dat wij met het hart in de Hemel zijn, hoewel wij nog in het stoffelijk lichaam op een zondige aarde verkeren.

Och, staan wij niet naar naarheid, maar naar waarheid; naar een op Gods Woord gegronde verzekering van onze staat. En vooral naar het bezit van de gewisse en proefhoudende kenmerken des waren geloofs, om het met vrijmoedigheid aan te nemen, dat wij als duurgekochten het eigendom zijn van Jezus Christus. O, zijn wij dan steeds nuchter en op onze hoede tegen twijfeling en ongeloof, en houden wij immer vast aan wat soms waarheid was, zal waarheid blijven, want God is getrouw en géén man, dat Hij liegen zou. Zolang die grond niet vast ligt, gaat gij weifelend voort, maar bent gij niet mij verzekerd van die gegronde hoop, die in eeuwigheid niet zal beschamen, dan gaan wij met wisse tred, hoe het ook om ons stormen moge, met het oog op die opperste Leidsman en Voleinder des geloofs, en als aan Zijn hand gemoedigd voort. Dan zingen wij uit Psalm 119, vers 53:

*Uw Woord is mij een lamp voor mijnen voet,
Mijn pad ten licht, om het donker op te klaren;
Ik zwoer, en zal dit met een blij gemoed
Bevestigen in al mijn levensjaren,
Dat ik Uw Wet, die heilig is en goed,
Door Uw genâ bestendig zal bewaren.*

De Heere betoonde, dat Hij in alles mijn Leermeester en Leidsman wilde wezen, hoezeer ik gedurig genegen was om van heuvels en bergen mijn heil en troost te verwachten, zoals ook bij een zekere gelegenheid voor mij duidelijk en openbaar moest komen. Ik was in mijn woning eenzaam neergezeten, en het was mij bekend geworden, dat op een zekere plaats een bijzonder Christelijk gezelschap zou bijeenkomen. Hoezeer oprechte begeerte om met Gods volk te verkeren niet was af te keuren, daar zelfs de Apostel Paulus ons toeroept, *om de onderlinge bijeenkomsten toch niet na te laten*, scheen het toch, dat mijn begeerte om bij dat volk in die bijeenkomst te zijn, niet uit de rechte bron was voortgekomen. Ik zag thans te veel over het eenzaam en met God gemeenzaam heen, zodat ik in de eenzaamheid neergezeten, begon te peinzen, en tot mijzelf te zeggen: „Zie, je bent niet in tel bij die Christenen, waarom bent je ook niet gevraagd geworden?” Er rezen in mijn gemoed toen vele verkeerde gedachten op en ik beschouwde die mensen als zeer liefdeloze Christenen en bracht beschuldigingen tegen hen in, zeggende: *dat ook zij aanzien des persoons hadden*, enz.

Maar met dat ik zo zat te morren en mijzelf te plagen, kwam de Heere mij voor en liet Hij mij eens zien, hoe de kinderen Israëls onder de Egyptenaren woonden en daar door dat volk werden verdrukt en geplaagd. Alles wat zij aan het volk Israëls konden doen, was goed in hun ogen, maar toen de plagen over Egypteland kwamen, toen werden zij getroffen en Israël ging vrij, toen een dikke, tastbare duisternis de Egyptenaren bedekte, toen was het bij Israëls volk licht. Het werd mij toen zo duidelijk, dat over diegenen, welke door God zijn uitverkoren ten leven, het licht bij vernieuwing gedurig opgaat, als Hij met Zijn Heilige Geest de ziel beschijnt. En tot mijn grote verwondering moest ik naderhand vernemen, dat het volk in die afgezonderde vergadering op die avond allen met gesloten monden hadden moeten neerzitten. Voor mij was het sterkte voor mijn ziel, zodat ik moest uitroepen: „Niet van heuvels of bergen, maar van U, o Drieënige Verbonds- God, moet het heil afdalen in Sion!”

Kort ná deze gebeurtenis werd te onzer kennis gebracht, dat onze zoon, **de grenadier**, voor een korte tijd met verlof tot ons zou komen, wat mij ook alweer bij vernieuwing werk gaf, om mijn toevlucht naar Boven te nemen, want het wil wat zeggen, ons een verharde Jood onder het huisdak te moeten ontvangen. Ik gevoelde de last die mij drukte, om vrij te zijn van zijn bloed. Het was dan ook mijn biddend uitzien, dat ik, wanneer ik het nodig mocht hebben, woorden te spreken zou krijgen, die niet tegengesproken konden worden, en dat het gezegend mocht zijn aan zijn ziel, opdat hij óók Jezus als zijn Messias en Verlosser mocht leren kennen.

En onder deze overdenkingen over mijn zoon en het heil zijner ziel, kwam nog een tweede zaak mij bezwaren, namelijk deze.

Omstreeks deze tijd en al vroeger vertoonden zich in onze gemeente hevige zenuwzinkingskoortsen. Onder andere werd ook één onzer naaste buurmeisjes daardoor aangetast. Zij was toen tweeëntwintig jaren oud en de dochter van welgestelde mensen, die behalve haar, nog vier zoons en drie dochters hadden. In de laatste tijd was er bij haar (zoals later uitkwam) nu en dan wel eens een meer ernstige gedachte opgekomen, maar overigens leefde zij, evenals anderen, onbekommerd in de ruime wereld voort, wel te verstaan, binnen de grenzen van een onbesproken zedelijk gedrag. Haar ziekte nam al spoedig een zeer ernstig karakter aan, klom van dag tot dag, en gaf reden om het ergste te vrezen. Ouders en betrekkingen bleven, zoals natuurlijk is, zich nog altijd met een zwakke hoop vleien. En hoewel ik voor mij daarin niet deelde, gevoelde ik mij toch zeer door haar aangetrokken, zonder dat mij

het „waarom” juist nog recht duidelijk was. Telkens als ik haar ging bezoeken, dreef mij daarom de begeerte aan, om haar toch eens aan te spreken, maar haar zo diep bedroefde en toen nog geestelijk blinde moeder, die meer op het lichaam dan op de ziel zag, hield mij steeds daarvan terug, ook, omdat de dokter bevolen had, niet veel met haar te praten. Waarschijnlijk was dit ook de reden, waarom mijn aanbod om bij de zieke te waken, herhaalde malen werd afgewezen. De ziekte bleef intussen al klimmende, zodat de flauwste straal van hoop, ook bij haar ouders, allengs week voor de vrees van haar te zullen verliezen.

Maar zie, alvorens hen die slag zou treffen, moest er nog iets groots aan haar gebeuren, dat rijke stof tot blijdschap en dankbaarheid zou geven, ja, dat ook nog heerlijke vruchtgevolgen zou hebben voor anderen.

De Heere, Die gezegd heeft: „Mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten,” had haar, naar Zijn vrijmachtig welbehagen, tot hoger leven bestemd, zodat te dien opzichte ook van haar het woord des Zaligmakers zou gelden: „*Zij zal leven, al ware zij ook gestorven.*”

Drie dagen vóór haar afsterven bepaalde mij hierbij de vraag, van wie mijn verwachting was bij de dood; en er schoot mij niets anders over dan die énige, waarachtige, schuldovernemende Borg en Middelaar Jezus Christus, Die tegen zulk een dure prijs, niet met goud of zilver, maar met Zijn dierbaar bloed, voor al mijn zonden en misdaden had voldaan. Waarop het geloof in mij zó levendig werkzaam werd, en voorts de ziel van die zieke mij zozeer opgebonden werd, dat ik als buiten mijzelf was. Tenslotte werd ik gewezen op de woorden: „God heeft het gedaan.”

En zie, daar komt nu, als ik mij in zulke verrukking mocht bevinden, mijn zoon de grenadier thuis, welke slechts voor drie dagen verlof had bekomen. De vijand mijner ziel bleef ook nu niet achter, maar trachtte mij zeer te benauwen, wijzende mij op het verloren schaap, dat nu in ons midden was gekomen, om de vrede mijner ziel te verstoren. Ik sprak natuurlijk met mijn kind, dat mij zo na aan het hart lag, en welks toestand mij zo bitter zwaar woog. Nochtans was het voor mij een onmogelijke zaak, hem te veranderen of te bekeren. Ik kon slechts woorden spreken, op de Messias wijzen, en hem uit de Schriften aantonen: dat Jezus van Nazareth waarlijk de Beloofde der Vaderen, de Messias des Ouden Verbonds was. Maar alléén de Almachtige God kon mijn kind veranderen en bekeren. Ik kon dus niets anders meer verrichten, als hem over te geven aan een Drieënige Verbonds-God, Die handelt naar Zijn wil en welbehagen met al Zijn schepselen.

Hoezeer ik dus druk met mijn zoon mocht spreken en het hoge belang van zijn onsterfelijke ziel hem mocht aanwijzen, was nochtans ook onder onze gesprekken, mijn hart telkens weer bij die al genoemde zieke buurdochter.

Het werd mij nu ook vergund om bij haar die volgende nacht te waken, en ik gevoelde mij toen gedrongen om haar van tijd tot tijd een woord toe te spreken omtrent haar onsterfelijke ziel. Maar als ik slechts één woord over die allerhoogste belangen van haar ziel tot haar begon te spreken, dan kwam haar moeder mij tegen en zei: „Hoor eens, oude vrouw Diamant! De dokter heeft verboden om veel met mijn dochter te spreken!”

Ik begreep zeer wel, dat het niet veel te spreken over dood, oordeel en eeuwigheid, ook voor de moeder van belang scheen te zijn, daar die toen ook nog van het ware leven vervreemd was, en misschien haar eigen geweten sprak, dat het ook met haar nog niet gunstig voor de eeuwigheid gesteld was. Maar in weerwil van alle tegenkating van die zijde, mocht ik in die nacht naar mijn ziel nog eens recht verkwikt worden, daar een broer van de zieke, bij ons tegenwoordig zijnde, iets van

zich deed horen, dat mij innig verblijdde.

Ik had al een gehele zomer op die jongeling hoop gekoesterd, dat er van hem iets goeds zou voortkomen, hoezeer hij tot nog toe de wereld met haar aanhang en begeerlijkheid in top diende. In diezelfde nacht evenwel, hoorde ik zeer veel uit zijn mond, dat mij waarlijk ter harte ging.

In de morgenstond naar mijn woning terugkerende, mocht ik mij voor de Heere neerleggen, en moest eerst mijzelf opdragen aan de Drieënige Verbonds-God, maar ook de zieke en haar verslagen broer waren mij op het hart gebonden geworden, en de woorden: „God heeft het gedaan,” waren gedurig als in mijn hart ingegrift; ik moest mijn stil gemoed opwaarts houden, om op God te letten.

De rustdag was aangebroken, en ik mocht mij weer vroegtijdig naar de zieke begeven. Toen ik haar aansprak, herkende zij mij dadelijk en ik kon met haar nog enige woorden wisselen; nu voelde ik mij geroepen tempelwaarts te gaan. De Eerwaarde Dominee deed een dierbare prediking horen, en daar was ook die zeer verharde Jood, mijn zoon *de grenadier* onder. Ik voor mij was al buiten mijzelf en wist schier niet, of ik nog op deze zondige aarde was; mijn ziel was in blijde verwachting van de wederkomst van de Heere Jezus op de wolken des Hemels, op die doorluchtige dag dat Hemel en aarde en alles zal veranderd worden, in één ogenblik tijds, en dat alle mensen Hem zullen zien gelijk Hij is, zelfs die Hem doorstoken hebben. En o, daar komt mijn geliefde zoon ook voor mijn aandacht, en moest ik hem op de vleugelen des gebeds nemen en hem opdragen aan de Machtige Jacobs, Die machtig is om harde, stenen harten te verbreken, om uit stenen Abraham kinderen te verwekken.

Ik sprak na de afloop van deze heerlijke prediking nog met vuur en gevoel des harten over de heerlijkheid des Heeren met mijn huisgenoten, en vrienden, en wenste zeer om ook met de Eerwaarde Dominee daarover nog eens te spreken. Wat mij 's avonds in onze onderlinge bijeenkomst door 's Heeren goedheid en genade vergund is geworden.

O, lieve lezers! Ik was zo vol! De Heere had Zich op deze dag niet onbetuigd gelaten. Hij had mijn ziel in het wijnhuis geleid, Hij had willen betonen, dat Hij met mij, ellendige in mijzelf, nog te doen wilde hebben; zodat mijn ziel als op Tabor was opgestegen. Ik zou waarlijk daar wel tabernakelen hebben willen bouwen om de Heere groot te maken; mijn ziel was zo heerlijk ingeleid, en in verrukking gebracht door de liefdesuitlating van de Heere Jezus, zodat mijn lichaam als verslonden was, en door de verbrijzeling des harten, als zondig stof, naar rust haakte, en mij dan ook gereed maakte om mij ter nachtrust terneder te leggen

Einde.

Toelichting

Door de welwillendheid van haar kleinkinderen, ben ik in het bezit geraakt van een brief, kort vóór haar dood geschreven aan haar zoon Filippus, wonende te Rotterdam, benevens vele aantekeningen over de nog levende en de al gestorven nakomelingen, alsmede haar portret, dat vooraan in dit boek gevonden wordt.

Wie dit portret beziet, zal met Gods Woord, moeten instemmen, dat, zo het oog eenvoudig is, het gehele lichaam eenvoudig is. Maar ook de gedachtenis der rechtvaardigen blijft tot in lengte van dagen.

Misschien dat de geachte lezer of lezeres zich verwonderen zal over de titel: zij bevat echter een volle waarheid. Op één van haar reizen werd namelijk eens aan haar gevraagd:

„Is U Vrouw Diamant?” Waarop zij ten antwoord gaf:

„Ja, en door God geslepen.”

Dit opschrift is dus naar haar eigen woorden.

Waarschijnlijk door ziekte of zwakte heeft zij geen besluit aan het geschrift kunnen maken. Haar laatste dagen bracht zij ten einde, ten huize van haar jongste dochter Lina, welke destijds een zoon had, die, toen zij stierf, 10 jaren oud was, en thans 54 jaar oud is, welke mij de verschillende gegevens alsmede het portret ter hand heeft gesteld.

*Zo wordt bevestigd Psalm 105, vers 5 en 6:
God zal Zijn waarheid nimmer krenken,
Maar eeuwig Zijn verbond gedenken,
Zijn Woord wordt altoos trouw volbracht
Tot in het duizendste geslacht.
't Verbond met Abraham, Zijn vrind,
Bevestigt Hij van kind tot kind.*

*Al wat, Hij Izak heeft gezworen,
Heeft Hij ook aan Zijn uitverkoren,
Aan Jacob tot een wet gesteld,
Van al 't beloofde heil verzeld
En aan gans Isrel toegezeid
Tot Zijn verbond in eeuwigheid.*

Deze brief is een van de laatste, die zij geschreven heeft aan haar zoon Filippus.

Rotterdam, de 3^e augustus 1889.

Veelgeliefde en teerbemide zoon.

Ja, de 3e augustus had wat met zich gebracht, in een zware Donderslag en overstroming van wolkenbreuk. Mijn natuurlijke bede, zoveel jaren voor u, mijn geliefde. En gedenk toch, toen niet wetende, als moeder het Woord des Heeren: *In zonde zijt gij geboren, en in ongerechtigheid heeft Uw moeder U ontvangen.* Daar was mijn dood nabij, maar uw geboorte ook, van nature blind, jammerlijk, naakt, en daarbij vijandig. En nu, na zoveel jaren gewandeld in de zonden, zoals wij van nature leven, handelen en wandelen, ontfermde Zich die Goddelijke Ontfermer over dat onreine, walgelijke vat, dat zolang dood gelegen heeft onder al die dorre doodsbeenderen. Ezechiël 37 zei de profeet, die wandelde rondom dezelve en vroeg: „Zullen deze beenderen levend worden?” En het antwoord des Heeren is: „Profeteert over deze beenderen.”

En ziet, deze uw moeders beenderen werden aangeroerd, en ziet, er kwam licht in de dikke duisternis. En dat was: „De vreze des Heeren is het beginsel der wijsheid.” En ziet, het behaagde de Heere om mij te ontdekken aan de diepe kwaal en jammerstaat, waar ik mij in bewind. Toen scheen het mij toe, dat het ook een eeuwig omkomen was. Alles vloekte mij, zelfs mijn belijdenis verfoeide ik; want daar zou ik ook mee omkomen. Angsten der hel grepen mij aan, en de overtuiging ging al dieper en dieper. Het register van mijn zonden en ongerechtigheden, de overtreding van moeders buik aan, tastte mij zodanig aan. Ik zocht de dood vóór het leven. Dus er bleef mij niets over dan de eeuwige verdoemenis in de hel. En ik heb dat door genade met hart en mond ondertekend; daartoe strekkende Gods rechtvaardigheid, die ik onder mijn aandacht kreeg, billijkte ik Gods recht.

Maar och, hoe moet hier die Goddelijke zondaarsliefde aanstippen, die ik, en jij en zoveel duizenden maar hebben kunnen stamelen, omdat wij hierbeneden niet volmaakt zijn, maar door Gods genade leren wij jagen en streven naar volmaaktheid, die nu aan ons geopenbaard is in het eeuwigblijvend Evangelie.

Ik heb gezegd, ik zocht de dood. En de lieve Heere Jezus Christus, die het leven verworven heeft, door Zijn bitter lijden en sterven, Zijn dierbaar hartebloed gestort heeft, en krachtig bewezen is, Gods eeuwige, enige Zoon des Vaders te zijn; de eeuwige gerechtigde Middelaar en Borg, Die volkomen voldaan heeft aan Zijns Vaders recht, en voldoening gegeven heeft voor al mijn zonden. Immers, maar wie zal die grote liefde Gods beseffen, dat die Heilige God en Vader zulk een weg in de stilte eeuwigheid uitgedacht heeft om verloren zondaars en zondaressen te willen redden van een eeuwige dood, en ze het leven te willen schenken! Ja eeuwig, eeuwig leven door het geloof. En schenkt door het goede en lieflijk licht van Zijn heilige en goede Geest, en Zich dagelijks openbaart door Zijn Woord, dat alleen onze vrede is, door Zijn eeuwig Onveranderlijk verbond, dat Hij uit ontfermende genade met ons, ja met ons, dezulken, die eeuwig verloren waren, om wat de Heere in Zijn eeuwige rand dan besloten had, om Zijn welbehagen aan ons te openbaren; om aan ons Zijn ziel en zaligheid te willen schenken, ja Zich te willen weggeven aan onze zielen.

Och, mochten wij hem maar verheerlijken door een levend, vertrouwend geloof. Onszelf dagelijks maar meer en meer leren verloochenen aan alle eigen wil en eigen zin. Die gezegd heeft: *Ik zal u niet begeven of verlaten*, en Die het ook toont, nu heden

een gedenkdag, ja een waardige dubbele gedenkdag voor u, mijn lieve zoon, die u tot dit ogenblik geschonken is, dat gij zijt en roemrijke blijken hebt en draagt in Uw ziel, dat gij tot deze huidige stonde uitroepen mag door het geloof met Paulus: „*Mij, de grootste der zondaren, is barmhartigheid geschied!*”

Welk een voorrecht dan, maar welk een schat, in een weg van lijden en beproeving. Niet alleen te roemen in een weg van beproeving, maar ook in God roemde hij. Och, dat het u geschonken worde! Wat Hij ons dan verder toezenden wil, is wijs, heilig en goed.

De Heere, de Jehovah, Die genoemd is: Verbondsgod, schenke u, mijn lieve zoon, een ootmoedig dankbaar hart, voor al de weldaden aan u heden, op deze uw verjaardag. Hij schenke u veel in Jezus' nabijheid te mogen zijn, om aan Hem alleen al uw noden en behoeften te klagen. Hij, de Heere, zij ook uw hulp en sterkte, in alle gevallen. Ook van uw lichaam zij Hij uw Geneesheer. Indien het in Zijn raad is, Hij sterke, Hij geve u de zekere vrede Gods. In Jezus Christus, dicht bij Hem, daar is het goed.

De God aller genade, in Jezus Christus, zij Uw achtertocht, en voortocht - dit is de heilbede in alles, u, mijn lieve zoon, u uit een oprecht hart en ziel toegewenst, van uw altoos liefhebbende 84-jarige moeder, die zich tekent in de Heere Jezus Christus, onze Heere,

De Weduwe DIAMANT.

Gij zult u wel verwonderen, zo laat een letter van mijn moeder. Lief kind, zo het mijn kleinzoon Antoon mij niet gezegd had heden op de markt, och, ik wil bekennen, ik had er niet aan gedacht, en ik zou wellicht van die eerste beginselen niets aangeroord hebben, maar ik werd er juist zo bij bepaald. Het merkwaardigste van alles, dat wij nooit naar God zouden gevraagd hebben, maar dat de Goddelijke liefde ons het eerst heeft opgezocht. O, eeuwig wonder!

Zodra het mogelijk is, kom ik u bezoeken, als de Heere wil, en ik leef. Als u kunt meldt mij veel hoe het met u is. Ook groet hartelijk uw edele, die u behandelde. De Heere geve hun verstand. Wees hun dankbaar voor het goede. Goede nacht.

P.S.

Deze brief en het voorgaand verhaal is geheel zonder verandering naar het oorspronkelijke overgenomen.

DE UITGEVER.

Hieronder volgt het getuigenis van genoemde persoon, dat licht werpt over haar laatste levensuren.

**AAN DE HEER KAREL HEERSCHAP
TE OUDDORP**

Rotterdam, 24 oktober 1924.

Weledele Heer,

U vraagt mij om enige inlichting aangaande de nakomelingen van mijn Grootmoeder, Mej. Sara Ephraim Diamant, geboren van Gelderen.

Zover mij bekend is, leven de kinderen van mijn grootmoeder (mijn moeder, tante en ooms) geen van alle meer. Buitendien is één kind, Elias, naar Australië gegaan en daar gestorven. Van dit kind zijn al kinderen (van mij neven en nichten) ook weer gestorven, en ik vermeen, dat nog één of twee nichten leven. Dit kind, Elias, is op latere leeftijd ook tot het Christendom overgegaan, met al zijn kinderen, zodat dus één kind, (haar zoon **Abraham**) Jood gebleven is tot zijn einde. Hij is als Jood gestorven. Zijn kinderen zijn Jood gebleven en zeer verspreid. Mijn moeder Lina werd op latere leeftijd gedoopt, omdat zij bij de overgang van haar moeder nog te jong was.

Ik heb mijn grootmoeder goed gekend, en bezit nog haar foto. Zij leefde de laatste jaren van haar leven bij ons thuis, en is ook in ons huis gestorven. Ik was toen 10 jaar en ben nu bijna 54 jaar oud.²

Grootmoeder heeft altijd geloofd, dat haar vriend haar levensgeschiedenis zou uitgeven na haar dood, echter is die vriend, de Edelachtbare Heer A. de Vlieger te Herkingen, burgemeester van genoemde plaats, enige jaren vroeger gestorven.

Grootmoeder is gestorven, thans 42 jaar geleden. In de laatste jaren van haar leven heeft zich niets bijzonders voorgedaan. Ook haar sterfbed is een gewoon sterfbed geweest. Ze is rustig de eeuwigheid ingegaan, in goed vertrouwen.

Ikzelf ben in Ouddorp geen onbekende. Als jongen van 16 jaar was ik enige weken bij de Wed. Komtebedde thuis voor mijn gezondheid. Haar zoons hem en Dimmen (naar ik geloof, beiden al overleden) heb ik goed gekend, ook haar zoon Jan, van de stee van de Heer Jan Voogd. Haar dochter, gehuwd met Jan Meyer, en nog verschillende andere goede gezichten staan me nog helder voor ogen. Leen Mastenbroek, die zover weg woonde, de bewoners van Palmsteê en nog vele anderen.

Al dikwijls had ik het plan om Ouddorp nog eens op te zoeken, maar tot nog toe behield ik liever nog de herinneringen uit mijn jeugd; en wil die indrukken niet verwateren. Maar misschien kom ik Ouddorp met zijn haven nog wel eens bezoeken.

Intussen blijf ik te Uwen dienste,

Na vriendelijke groet,

H. J. ROELOFF.

² Data en jaren komen niet met elkaar overeen

**KORT OVERZICHT VAN HET GEZIN VAN
BENJAMIN NATHAN DIAMANT en
SARA EPHRAÏM VAN GELDEREN**

Gedeeltelijk overgenomen uit: “*Het volk uit Abraham gesproten*. Uit het leven van Joden die tot bekering kwamen”

Sara Ephraïm van Gelderen werd in februari 1797 te Tiel geboren. Haar ouders waren Ephraïm Alexander van Gelderen (van beroep slager) en Elizabeth Philips Jacobs. Rond 1819 trad Sara in het huwelijk met Benjamin Nathan Diamant, die op 16 februari 1797 geboren was als zoon van Nathan Abraham Diamant en Kaatje Rubens. Benjamins vader was diamantslijper te Amsterdam. Hij was reeds in december 1796 overleden, dus voordat Benjamin geboren werd.

Rond 1821 verhuisde het gezin Diamant-van Gelderen vanuit Tiel naar Duitsland. Op 12 september 1827 kwam het vanuit het Duitse Gymnich — in de buurt van Keulen — weer terug naar Tiel. In die tijd kwam het vaak voor dat Joodse kooplieden tijdelijk naar Duitsland trokken.

Sara schrijft in haar boekje dat uit haar huwelijk vijftien kinderen werden geboren. Enkele kinderen zijn waarschijnlijk levenloos geboren. Van de volgende twaalf kinderen zijn gegevens gevonden:

1. Nathan, geboren 22 november 1820 te Tiel, overleden 24 oktober 1847 te Veenhuizen (Norg).
2. Alexander, geboren 13 november 1822 te Dirmertsheim (Pruisen).
3. Kaatje (ook wel Tronika genoemd), geboren 21 november 1824 te Dirmertsheim.
4. Philip, geboren 3 augustus 1826 te Meisenheim.
5. Rosettha, geboren 31 mei 1828 te Tiel, overleden 3 januari 1847 te Breda.
6. Ruben, geboren 13 november 1829 te Tiel.
7. Abraham, geboren 25 november 1831 te Tiel.
8. Ephraïm, geboren 22 oktober 1833 te Tiel.
9. Mozes, geboren 23 juli 1835 te Tiel, overleden 30 juli 1835 te Tiel, oud 7 dagen.
10. Een doodgeboren dochter op 28 maart 1836 te Tiel.
11. Magdalena (Lina), geboren 5 maart 1837 te Tiel.
12. Sara, geboren 7 juli 1840 te Tiel, overleden te Tiel 1 oktober 1841, oud 15 maanden.)

In 1845 bevond het gezin zich te Breda. In Breda woonden in die tijd ongeveer tweehonderd Joden. De meesten van hen woonden op of in de directe omgeving van de Haagdijk, waar ook een kleine synagoge stond. Een enkeling had een winkel aan de straat, maar de anderen, de arme kooplieden en marskramers, woonden in de smalle stegen en gangen achter de Haagdijk. In de sloppen van deze dichtbevolkte buurt, waar het zonlicht nauwelijks kon doordringen en sanitaire voorzieningen nagenoeg afwezig waren, woonden de gezinnen van de Joodse marskramers soms in gehuurde eenkamerwoningen. Sara Diamant schrijft dat ze met nog zeven roomse huisgezinnen onder één dak woonden. In 1847, bij het overlijden van dochter Rosettha, woonde de familie Diamant aan de Keizerstraat. De Joodse mannen waren meestal vele dagen achter elkaar afwezig en op reis.

De oude synagoge, een armoedig lokaal, gelegen aan een nauwe gang op de Haagdijk, was in 1844 tot zo'n slechte staat vervallen dat op zaterdag 4 mei tijdens de ochtenddienst het plafond naar beneden viel, daarbij twee lichtkronen in de val meesleurend. Er ontstond paniek en een aantal aanwezigen liep lichte verwondingen op. Het duurde nog tot juni 1845 eer een nieuw gebouw betrokken kon worden. Op vrijdagmiddag 27 juni 1845 vond de luisterrijke inwijding van de nieuwe synagoge aan de Schoolstraat plaats. De bijeenkomst duurde vier uur.

In de tijd waarin het gezin Diamant in Breda woonde, drukten de broers Mozes en Salomon Moerel hun stempel op de Joodse gemeenschap. In 1846 was Mozes manhig (opzichter) van de Joodse gemeente.

In Sara's boekje is te lezen hoe vreselijk de situatie binnen het gezin in 1845, de tijd van haar bekering was. Sara had een Nieuwe Testament ontvangen van ds. J.P. Hasebroek, nadat ze een briefje gestuurd had met de vraag of ze er een mocht lenen. Daar las ze voortdurend in, zeer tegen de zin van haar man. Totdat, tijdens het hevig ziekzijn van een veertienjarig zoontje, 'het de Heere behaagde, de verstokte Jood te bewegen.'

Op een keer ging Sara naar het gezelschap bij ds. L.G. James. 'Hoewel ik de rechte betekenis van dat woord (gezelschap) niet eens verstond, besloot ik het zelf te bezoeken, en begaf mij, buiten weten van mijn man, daarheen. Zijn weleerwaarde had zijn tekstwoorden uit Ezechiël 37, over de vallei vol doodsbeenderen; hetwelk ik zo goed mocht verstaan, dat ik mijzelf als zulk een dor doodsbeen uit Israël beschouwde. Getroffen en bedroefd keerde ik naar huis terug en had gaarne dat teksthoofdstuk nog eens nagelezen, maar ik had slechts het Nieuwe Verbond.'

Zware beproevingen waren het deel van het gezin. Een negentienjarige dochter (Rosetha) werd ernstig ziek en stierf op 3 januari 1847. Hun veertienjarig zoontje Abraham werd door de Joden ontvoerd. De twee oudste zoons, die in militaire dienst waren, braken met het ouderlijk gezin. Een van hen ging zelfs zover, dat hij naar de predikanten ging om zijn ouders in kwaad daglicht te stellen. Het leidde ertoe dat Sara niet meer bij ds. James op het gezelschap mocht komen, totdat later bleek dat hij door leugens misleid was. Daarbij was de grote armoede waarin ze verkeerden hun ook in dit opzicht nadelig. De predikanten leefden in de veronderstelling dat hun wens om tot de gemeente over te komen voortkwam uit de behoefte om financiële ondersteuning.

1 oktober 1847 werd het echtpaar Diamant met hun kinderen Tronika, (ook Kaatje genoemd) en Ruben gedoopt in de Nederlands Hervormde kerk te Breda.

Op 8 november 1848 verhuisde het gezin naar Fijnaart. Uit het bevolkingsregister blijkt dat nog vier kinderen in het ouderlijk gezin woonden: Tronika (Kaatje), Ruben, Ephraïm en Magdalena. De beide jongens waren evenals hun vader koopman. De zoons Alexander, Philip en Abraham verbleven niet meer in de ouderlijke woning. De oudste zoon, Nathan, was op 24 oktober 1847 te Veenhuizen overleden, enkele andere kinderen zijn levenloos geboren of op heel jonge leeftijd overleden.

In Fijnaart woonde de familie Diamant vlakbij de Nederlandse Hervormde Kerk, aan de Kerkring.

In Fijnaart kreeg Sara nauwe omgang met 'vrouw K'. Zeer waarschijnlijk wordt daarmee vrouw Kuijpers bedoeld. Met haar eigen naam heette zij Cornelia Korteweg. Haar man, Jacobus Kuijpers, was schoenmaker van beroep. Het gezin Kuijpers woonde schuin tegenover de ingang van de kerk, niet ver van de familie Diamant.

Sara kende haar al langer, want al verschillende keren waren ze met hun koopwaar in Fijnaart geweest en zo ook met vrouw Kuijpers in aanraking gekomen, 'die als een

zeer innig mens, een oprecht kind van God, bekendstond, en al sinds lang een ziekelijk lichaam had omgedragen. Nimmer ging ik haar deur voorbij.' Vrouw Kuijpers overleed 26 april 1849, 44 jaar.

Enige tijd daarna werd **Benjamin Nathan Diamant** getroffen door de cholera. Treffend is het getuigenis dat Sara's man tijdens deze ziekte mocht geven, nadat de Heere hem het licht had doen opgaan.

In oktober 1849 had Sara een aangename ontmoeting met **Abraham Hijmans, van Klaaswaal**, "een oprechte Israëliet in wie geen bedrog is". Abraham was krachtadig bekeerd en werd gedoopt op 28 oktober 1849 door Ds. W. Kraijenbelt in Overschie. Abraham beschreef zijn bekeringsverhaal, wat uitgegeven werd door zijn zoon Ds. L. Hijmans, predikant te Koudekerke, met de titel: *Eenige Herinneringen en Ervaringen uit het leven van Abraham Hijmans, betreffende zijne uitleiding uit het Jodendom tot Christus Jezus, het Licht der wereld, door hemzelf opgeteekend.*

Zaterdag 20 oktober 1849 ontmoette Sara haar zoon in Den Haag, die van huis weggelopen was, wegens de overgang naar de Hervormde Kerk.

In Fijnaart kreeg Sara contact met een buurmeisje, die op een heldere wijze tot het geloof in Christus kwam en kort daarna overleed. Zij heette Adriana Burgers, die op 4 december 1849 op 22-jarige leeftijd overleed, 's morgens om zeven uur. Haar ouders waren Gijsbert Burgers (slager) en Cornelia Schilperoort. Uit de beschrijving van Sara Diamant is op te maken dat moeder Burgers ook toegebracht is, mogelijk is het sterven van haar dochter daartoe gebruikt. Sara schrijft namelijk dat het 'nog heerlijke vruchtgevolgen zou hebben voor anderen.'

Hiermee beëindigt Sara haar bekeringsverhaal, wat een periode van ca 5 jaar beslaat, 1845-1849.

Op 22 mei 1851 vertrok het gezin Diamant naar Delfshaven. Benjamin Nathan Diamant overleed op 4 september 1869 in de leeftijd van 72 jaar en 7 maanden. Volgens de overlijdensakte was hij zijdeverver van beroep, hij woonde in de Lommerstraat te Rotterdam.

Sara ging nogal eens op reis, regelmatig bezocht zij het eiland Flakkee. In Ouddorp kwam ze bij de weduwe Neeltje Komtebedde en haar zoons Dimme, Hein en Jan, bij de dochter van deze weduwe die gehuwd was met Jan Meijer en bij Krijn Lodder, Leen Mastenbroek en anderen. In Herkingen kwam Sara veel bij de burgemeester van het dorp, Anthony de Vlieger. De Vlieger was burgemeester van Herkingen van 1856-1880 en tevens landbouwer op 'Oud-Hof'. Hij hield thuis gezelschappen, waar hij ook wel een stichtelijk woord sprak. De Vlieger had Sara beloofd haar geschrift na haar sterven uit te geven. De Vlieger overleed echter acht maanden eerder dan Sara.

Sara Ephraim Diamant-van Gelderen overleed op 9 januari 1882 op 84-jarige leeftijd ten huize van haar dochter Lina aan de Delftschevaart te Rotterdam.

Eén kind van Sara is Jood gebleven, Abraham. De andere kinderen zijn allen tot het christendom overgegaan. Haar zoon Elias, die naar Australië vertrok, ging op latere leeftijd met al zijn kinderen ook tot het christendom over.

Tweeënveertig jaar na haar overlijden werd haar nagelaten geschrift alsnog uitgegeven door K. Heerschap te Ouddorp. Vooraf had Heerschap contact gehad met een kleinzoon van Sara, de heer H.J. Roeloff te Rotterdam, een zoon van Magdalena (Lina) Diamant. Van hem kreeg hij ook haar portret en een brief die ze in haar laatste levensjaar had geschreven aan haar zoon **Philip Diamant** ter gelegenheid van zijn verjaardag. Uit deze brief blijkt dat Philip óók een oprechte Israëliet was.